

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

**EWALUACJA ZEWNĘTRZNA PRODUKTU
FINALNEGO DO PROJEKTU „PI ZAPISAĆ CISZĘ”
W RAMACH PO KL PRIORYTETU VII,
PODDZIAŁANIE 7.2.2 W RAMACH POKL
WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO**

Wykonawca: TAURUS Hanna Kądziołka-Sabanty
Oddział: 90 - 447 Łódź ul. Piotrkowska 181
tel./fax: 042 636 03 82 e-mail: biurotaurus@gmail.com;
biuro@taurushumanus.com

SPIS TREŚCI I ZAŁĄCZNIKÓW	Strona
1.WPROWADZENIE DO PROBLEMATYKI	2
1.1 DEFINICJA OSOBY NIESŁYSZĄCEJ	2 - 3
1.2 KLASYFIKACJA USZKODZEŃ SŁUCHU	3 - 4
1.3 SYTUACJA OSÓB NIESŁYSZĄCYCH - ASPEKT HISTORYCZNY	4 - 5
1.4 KOMUNIKACJA OSÓB NIESŁYSZĄCYCH	5 - 7
1.5 JĘZYK MIGANY	7 - 8
1.6. EDUKACJA OSÓB NIESŁYSZĄCYCH	8 -9
1.6.1 EDUKACJA OSÓB NIESŁYSZĄCYCH - POLSKA	9 - 10
1.7 SINGWRITING	11
1.8 PROBLEM WYKLUCZENIA OSÓB NIESŁYSZĄCYCH	11 - 12
2 WSTĘP	13
2.1 OPIS PROJEKTU	13
2.2 CELE PROJEKTU	14
3. OPIS BADANIA	14
3.1 PRZEDMIOT BADANIA	14 - 17
3.2 CELE BADANIA	17
3.3 KRYTERIA EWALUACJI	17 - 18
3.4 KLUCZOWE PYTANIA BADAWCZE	18 - 20
3.5 METODY I TECHNIKI BADAWCZE	21 - 24
3.6 GRUPA BADAWCZA	24
4. WYNIKI BADAŃ	24
4.1 PROGRAM NAUCZANIA JĘZYKA MIGOWEGO POPRZECZ ZAPIS SignWritingu	24 - 28
4.1.1 ANALIZA ZAŁĄCZNIKA 1	28 - 31
4.1.2 PODSUMOWANIE	31 - 32
4.2 PODRĘCZNIK DO NAUKI SIGNWRITINGU	32
4.2.1 KRYTERIA OCENY PODRĘCZNIKA	33 - 36
4.2.2 ORTOGRAFIA I ROZUMIENIE KOMUNIKATU	36 - 37
4.2.3 FUNKCJE JĘZYKA	37 - 39
4.2.4 KOREKTA MATERIAŁU NAUCZANIA ZAWARTEGO W PODRĘCZNIKU DO NAUKI JĘZYKA MIGOWEGO Z WYKORZYSTANIEM ZAPISU SIGN WRITING „ZAPISAĆ CISZĘ”	39
4.2.5 PODSUMOWANIE	39 - 40
5.WERYFIKACJA POZIOMU DZIAŁANIA INNOWACJI	41
5.1 ETAP PRZYGOTOWANIA	41
5.2 FAZA KSZTAŁTUJĄCA	42
5.3 OCENA OPISOWA UCZNIÓW	42
5.3.1 STRUKTURA PRÓBY	42 – 46
5.4 ANALIZA TESTOWANIA PROGRAMU Z WYKORZYSTANIEM PODRĘCZNIKA DO NAUKISIGNWRITINGU – POMIARY DYDAKTYCZNE	46 - 48
5.4.1 PODSUMOWANIE	48 - 49
5.5 ANALIZA TESTOWANIA PROGRAMU Z WYKORZYSTANIEM PODRĘCZNIKA DO NAUKISIGNWRITINGU – BADANIA ANKIETOWE	50
5.5.1 CHARAKTERYSTYKA GRUPY ZE WZGLĘDU NA PREFEROWANĄ METODĘ KOMUNIKACJI RESPONDENTÓW	50
5.5.2 KATALOG PROPONOWANYCH ZMIAN PO FAZIE BADAŃ ANKIETOWYCH – WSKAZANIA UCZESTNIKÓW	50-51
5.5.3 PODSUMOWANIE	51 - 55
6 WNIOSKI I REKOMENDACJE	55
6.1 ODPOWIEDŹ NA KLUCZOWE PYTANIE BADAWCZE EWALUACJI:.....	55 - 69
6.2 ANALIZA PRODUKTU FINALNEGO – KRYTERIA EWALUACYJNE	69 -74
6.3 PODSUMOWANIE.....	75
6.3.1 SINGWRITING A REWALIDACJA OSÓB NIESŁYSZĄCYCH	75 - 77
6.3.2 ANALIZA KOSZTÓW I KORZYŚCI (COST-BENEFIT ANALYSIS)	77-78
6.3.3 ANALIZA SWOT – RAMOWA ANALIZA	79 – 81
6.4 PODSUMOWANIE I REKOMENDACJE	81 – 82
6.4.1 DODATKOWE CZYNNIKI OCENY PRODUKTU W RAMACH EWALUACJI	83 - 87
6.5 REKOMENDACJE NA PRZYSZŁOŚĆ DOTYCZĄCE DALSZEJ KONTYNUACJI DZIAŁAŃ PROJEKTU	88-90
Bibliografia	91
Załączniki 1 2	92-95

1. WPROWADZENIE DO PROBLEMATYKI

Ewaluowany projekt dotyczący Projektu Innowacyjnego "Zapisać ciszę" realizowany na terenie województwa mazowieckiego przez Centrum Zespołów Analityczno – Strategicznych Sp. z o.o. w partnerstwie z Polskim Związkiem Głuchych Oddział Małopolski zakłada upowszechnienie metody Sign Writingu (SW) w kształceniu i komunikacji osób niesłyszących i słabo słyszących. W niniejszym opracowaniu odnosimy się do działań podjętych tylko w ramach projektu. Określimy możliwe oddziaływanie także w kontekście ewentualnej kontynuacji działań i ich wpływu na środowisko osób niesłyszących. W trakcie trwania projektu nie można ocenić jego skuteczności w perspektywie długofalowej. Takie badanie musiałoby siłą rzeczy wykraczać poza okres trwania projektu. Stąd niniejsza ewaluacja odnosi się do działań w ramach projektu, nie zaś do określenia skuteczności całego projektu w kontekście oddziaływania szerszego na środowisko osób niesłyszących, tego, jak sobie radzą uczestnicy projektu na drodze podejmowanych aktywności życiowych, edukacji oraz na ile w ramach wspomnianych aktywności pomogło im uczestnictwo w projekcie – taka analiza stanowić może jedynie kontynuację podjętych w ramach projektu zadań, bo dopiero perspektywa czasu pozwoli wyciągnąć pełne wnioski.

1.1. DEFINICJA OSOBY NIESŁYSZĄCEJ

Większość klasyfikacji funkcjonalnych zawiera równocześnie definicje osób z uszkodzonym słuchem, wynikające z przyjętych podziałów. Jednak brak jednolitej przyjętej precyzyjnej granicy pomiędzy niedosłuchem, a głuchotą powoduje także trudności w ujednoliceniu definicji osoby z uszkodzonym słuchem, osoby głuchej, słabosłyszącej, głuchoniemej, głuchoniewidomej, itd. W różnych dziedzinach nauki stosowane są różne definicje. W literaturze, można spotkać kilka definicji osoby z uszkodzonym słuchem. Pojęcie to stosowane od niedawna, najstarsza definicja pochodzi z 1979r., a jej autorem jest B. Hoffmann:

„ Przez osobę z uszkodzonym słuchem rozumiemy taką, która wskutek trudności w samodzielnym przyswojeniu języka i mowy, wynikających z uszkodzenia analizatora słuchowego, wymaga specjalnej pomocy w nauczaniu, wychowaniu i przysposobieniu do życia społecznego”.

B. Szczepankowski (1997r.) proponuje:

„Osoba z uszkodzonym słuchem w stopniu lekkim, umiarkowanym, znacznym lub głębokim jest to osoba, której uszkodzenie słuchu, określone audiogramem progowym i przeliczone według tabeli Międzynarodowego Biura Audiofonologii, przekracza 20 dB i kwalifikuje ją do jednego ze stopni uszkodzeń.”

O. Perier odwołuje się do definicji zaproponowanej przez komitet ekspertów UNESCO w 1985r.:

„Jako głuche można określać te dzieci, u których spontaniczny rozwój mowy i języka pozostaje bardzo opóźniony lub też został całkowicie zahamowany z powodu znacznego uszkodzenia słuchu, braku oddziaływań wychowawczych i nie zastosowania protezy.”

Jak widać definicje osoby głuchej, niesłyszącej, niedosłyszącej, słabosłyszącej, stosowane przez różnych specjalistów omawianego przedmiotu, często są zróżnicowane, przyjmują bowiem różne kryteria kwalifikacyjne. To wskazuje na pojawiającą się złożoność problemów w obszarze wsparcia osób reprezentujących środowisko niesłyszących.

1.2 KLASYFIKACJA USZKODZEŃ SŁUCHU

Klasyfikacja uszkodzeń słuchu, opracowana i zalecana przez Międzynarodowe Biuro Audiifonologii, jest klasyfikacją audiometryczną, wykorzystującą wyniki progowego audiometrycznego badania słuchu. Klasyfikacji osób do poszczególnych stopni uszkodzeń słuchu dokonuje się podstawiając do wzoru Fletchera progowy ubytek słuchu w decybelach dla częstotliwości 500, 1000 i 2000 Hz, przy czym brak reakcji traktuje się jako 120dB ubytku. Otrzymane wartości ubytków dodaje się i dzieli przez 3. Jeśli różnica Fletchera ulega modyfikacji: dodaje się również ubytek dla 4000Hz i wynik dzieli przez 4. Jeżeli ubytek słuchu dla 4000 Hz, zamiast dla 2000Hz. Wynik oblicza się dla każdego ucha oddzielnie, przy czym do klasyfikacji bierze się wynik otrzymany dla lepszego ucha (nie średni!) Jeśli różnica ubytków słuchu dla lepszego i gorszego ucha przekracza 25 dB, uznaje się za normę, ubytki słuchu powyżej 20 dB, klasyfikuje się zgodnie z tabelą.

UBYTEK SŁUCHU W DECYBELACH	USZKODZENIE SŁUCHU W STOPNIU
Powyżej 20 do 40	Lekkim (mild)
Powyżej 40 do 70	Umiarkowanym (moderat)
Powyżej 70 do 90	Znacznym (severe)
Powyżej 90	Głębokim (profound)

Tabela 1. Klasyfikacja - BIAP Audiologia kliniczna. red. M. Śliwińska-Kowalska. wyd. Mediton, Łódź 2005

1.3 SYTUACJA OSÓB NIESŁYSZĄCYCH - ASPEKT HISTORYCZNY

Osoby niesłyszące funkcjonowały w naszych społeczeństwach na przestrzeni wieków. Wraz z rozwojem cywilizacji zmieniał się także stosunek społeczny do tej grupy osób. Szacunek jakim otaczano ich w starożytnym Egipcie ustąpił wykluczeniu, które pojawiło się już w starożytnej Grecji (szczególnie wysoko ceniono wówczas piękno i łatwość wypowiedziania się, a tu głusi nie znajdowali swojego miejsca). Ta trudna sytuacja środowiska osób niesłyszących trwała do XIX w., kiedy zaczęto tworzyć szkoły dla uczniów dotkniętych niepełnosprawnością słuchową. Światowa Federacja Głuchych powstała w 1951 r. i obecnie reprezentuje ponad 70 milionów osób na całym świecie. Jej główne priorytety to działanie na rzecz zapewnienia prawa do posługiwania się językiem migowym oraz powszechnego dostępu do wiedzy i informacji dla osób niesłyszących. W samej Unii Europejskiej jest około 1,6 miliona osób niepełnosprawnych słuchowo, które posługują się 44 różnymi językami migowymi.

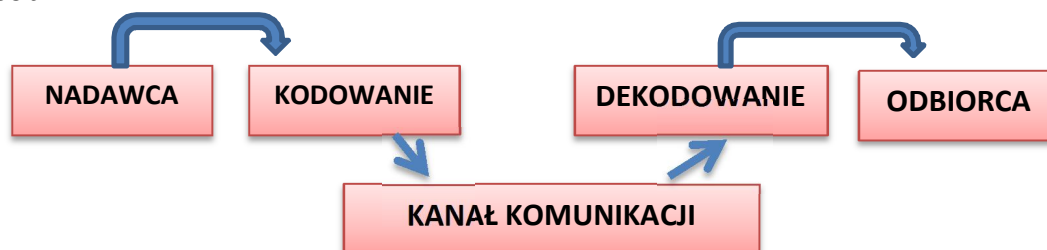
PAŃSTWO	OPIS SYTUACYJNY
IRLANDIA	W Irlandii osoby niesłyszące spotykały się z odrzuceniem społecznym, bo błędnie diagnozowano je jako osoby obłąkane i umieszczano w szpitalach psychiatrycznych. Od lat 80 – tych XX wieku wiedza na temat kultury osób głuchych stale rośnie.
FINLANDIA	Podobnie w Finlandii osoby głuche spotykały się z częstymi i bardzo ostrymi represjami. Używanie języka migowego w miejscach publicznych jeszcze w pierwszej połowie XX w. spotykało się z ostrym społecznym ostracyzmem. Obecnie Finlandia prowadzi na szeroką skalę zakrojony program, który służy pełnej integracji społecznej osób głuchych.

WILEKA BRYTANIA	W XIX w. istniały szkoły i kluby skupiające osoby niesłyszące. Po 1880 roku w sferze edukacji propagowano niestety doktrynę oralizmu. W latach 70 –tych XX w. rozpoczęto działania, które mają niwelować wykluczenie tej grupy społecznej.
HISZPANIA	W Hiszpanii także dopiero II połowa XX w. przynosi działania wspierające systemowo środowisko osób niesłyszących. Narodowe Zrzeszenie Głuchych powstało w 1983 r. a jego celem jest promowanie języka migowego, dostępu do nowości technologicznych oraz walka o równe prawa dla niesłyszących członków hiszpańskiego społeczeństwa.
CZECHY	Dopiero od 1989 roku język migowy stał się „legalny” – wcześniej był zakazany.

Tabela 2. – opracowano na podstawie doświadczeń realizacyjnych międzynarodowego projektu SIGNALL (www.glusi.org.pl)

1.4 KOMUNIKACJA OSÓB NIESŁYSZĄCYCH

Komunikacja to wymiana informacji między jej uczestnikami. Nośnikami tych informacji mogą być słowa, gesty, tekst, obrazy, dźwięk itp. Ważne by znaki te były zrozumiałe dla odbiorcy i nadawcy. Uproszczony schemat komunikacji przedstawia się w następujący sposób:

Podstawą komunikacji osób słyszących jest komunikacja werbalna, czyli ta użyciem języka naturalnego , gdzie mowa określana jest, jako środka komunikacji. Dopełnienie tej komunikacji będzie stanowić komunikacja niewerbalna. W przypadku osób niesłyszących podstawą komunikacji werbalnej jest język migowy (jako język naturalny), charakteryzujący się użyciem kanału wzrokowego a nie audytywnego. Komunikacja niewerbalna natomiast jest równie ważna jest werbalna.

Osoby niesłyszące nie mają problemu z porozumiewaniem się między sobą podobnie jak osoby słyszące. Bariera w komunikacji występuje dopiero wówczas, gdy chcą się porozumieć osoby słyszące z niesłyszącymi. Osoby te mogą się komunikować ze sobą za pomocą różnych

środków komunikacji, jednak nie są one jednakowo dla wszystkich dostępne (np. kartka papieru , telefon komórkowy , tłumacz). Osoby niesłyszące często też nie mogą opanować w wystarczającym stopniu języka polskiego, natomiast wśród osób słyszących znajomość kodów manualnych jest rzadkością.

W kontaktach pomiędzy osobami niesłyszącymi dominują środki porozumienia się które można wywodzić lub powiązać z klasycznym językiem migowym. Należą do nich :

- znaki migowe ideograficzne w systemie migowym (klasyczny język migowy)
- znaki migowe daktylograficzne (alfabet palcowy i znaki liczb) przy czym alfabet palcowy pełni głównie funkcje pomocnicze i uzupełniające
- mimika i pantomima stanowiące integralną część znaków migowych
- gęsty wtrącanie, które nie są skodyfikowanymi znakami migowymi, ale je uzupełniają i ułatwiają całościowy odbiór wypowiedzi.
- elementy mowy dźwiękowej lub artykulacyjnej
- inne zachowania kinetyczne (mowa ciała)

W kontaktach pomiędzy osobami niesłyszącymi a słyszącymi dominują te środki komunikacji interpersonalnej, dla których bazą jest język narodowy. Zaliczmy do nich:

- język foniczny mówiony (głośnie mowa), przy którym łączy się wykorzystywanie resztek słuchu z odczytywaniem z ust
- język foniczny artykułowany (wyraźną artykulacją bez użycia głosu) odbierany wyłącznie przez odczytywanie z ust .
- znaki migowe daktylograficzne
- pismo
- fonogesty (umowne układy rąk i palców wspomagające artykulację)
- znaki migowe ideograficzne i daktylograficzne w systemie językowo-migowym pełnym (język migany z końcówkami) i użytkowym (bez końcówek)
- środki niewerbalne, mowa ciała .

Alfabet palcowy wchodzi w skład daktylografii (z gr. pisanie palcami), do której zaliczamy również :

- znaki określające liczby, w tym liczebniki główne i porządkowe, ułamki zwykłe i dziesiętne
- znaki działań arytmetycznych
- znaki niektórych mian

- znaki interpunkcyjne (w praktyce rzadko stosowane)
- znaki niektórych wyrazów jednoliterowych

Niektórzy badacze języka migowego przepuszczają, że pierwsze alfabety palcowe pojawiły się już w starożytności, jednak całkowicie pewne informacje dotyczące alfabetu palcowego sięgają XII wieku. Ślubujący milczenie mnisi cystersi wymyślili go na swój użytek. Co prawda ten alfabet palcowy nie zachował się do dziś, jednak źródła historyczne są jednoznaczne, co do jego istnienia i funkcjonowania. Jako środek dydaktyczny w kształceniu dzieci głuchoniemych alfabet palcowy pojawił się po raz pierwszy w XVI wieku. Jego propagatorem a być może także twórcą był hiszpański zakonnik Pedro de Ponce. Niezależnie od narodowych alfabetów palcowych w 1958 roku Światowa Federacja Głuchych zatwierdziła międzynarodowy alfabet palcowy. Twórcą polskiego alfabetu palcowego był założyciel Instytutu Głuchoniemych w Warszawie ks. Jakub Falkowski. Adaptował on do języka polskiego alfabet stosowany w szkole dla dzieci głuchoniemych w Wiedniu i wprowadził go do nauczania w 1816 roku. Alfabet ten stosowany w Polsce do dziś podlegał na przestrzeni lat nieznacznym modyfikacjom.¹

1.5 JĘZYK MIGANY

Od kilkudziesięciu lat w wielu krajach świata, w tym także w Polsce niezależnie od klasycznego języka migowego znaki migowe wykorzystuje się także jako ilustrację wypowiedzi słownej w języku ojczystym. Powstaje w ten sposób migana odmiana ojczystego języka mówionego, zwana językiem miganym. Znaków migowych używa się w szyku gramatycznym języka ojczystego, dodając fakultatywnie lub obowiązkowo końcówki fleksyjne za pomocą alfabetu palcowego. Język migowy stosuje się zawsze razem z językiem mówionym (połączenie to tworzy tzw. system językowo migowy). Tę sztucznie utworzoną odmianę języka, łączącą w sobie cechy języka migowego i języka narodowego wykorzystuje się w nauczaniu dzieci niesłyszących polszczyzny fonicznej i pisanej na bazie języka migowego oraz w przekazywaniu wiedzy, w tłumaczeniach telewizyjnych a także w porozumiewaniu się z niesłyszącymi dwujęzycznymi, a więc tymi, którzy mają dobrze opanowane struktury gramatyczne języka polskiego, a równocześnie ilustrowanie wypowiedzi słownej znakami języka migowego ułatwia im odczytywanie z ust. System ten, mogąc stosować znaczną pomoc w nauczaniu języka ojczystego jako drugiego języka, nie daje jednak pełnych efektów w nauczaniu języka narodowego jako

pierwszego języka. Jako pierwsi w tej dziedzinie to Amerykanie, w Europie jako pioniera uważamy Richarda Pageta, który stworzył system pozwalający zsynchronizować mowę ze znakami języka migowego. Polski system językowo migowy, którego podstawy stworzyli sami niesłyszący (Roman Partykiewicz, Kazimierz Włostowski, Maria Graczyk, Stanisław Siła-Nowicki), został opracowany całościowo przez Bogdana Szczepankowskiego w latach 1964-1965 jako jeden z pierwszych w Europie, a po raz pierwszy opublikowany (pod zmienioną później nazwą „system migowo językowy”) w 1966 roku. Jego specyfiką jest równoczesna realizacja dwóch subkodów języka naturalnego – odmiany mówionej i miganej. Równoległy przekaz języka w formie mówionej i miganej umożliwia dwukanałową percepcję, której odbierane elementy wzajemnie się uzupełniają i wzmacniają.

Na system językowo-migowy będący wielokanałową formą przekazu informacji w narodowym języku fonicznym, składają się 3 główne elementy:

- język mówiony – głośna i wyraźna mowa
- język migany czyli migana odmiana języka narodowego
- elementy prozodyczne wypowiedzi (parajęzyk) – mimika twarzy, gesty wtrącone nie posiadające znaczenia konwencjonalnego, a ułatwiające rozumienie tekstu

Dla prawidłowego funkcjonowania systemu językowo-migowego bardzo istotne znaczenie ma synchronizacja mówionych i miganych elementów wypowiedzi. Najłatwiej to uzyskać w przypadku nieodmiennych części mowy takich jak przysłówki, przymyki czy spójniki. Ponieważ występują one zawsze w tej samej formie gramatycznej, znak migowy oznacza tę właśnie formę i w praktyce podczas wymawiania danego wyrazu wystarczy wykonać odpowiadający mu znak ideograficzny.

1.6 EDUKACJA NIESŁYSZĄCYCH

Pierwszym teoretykiem kształcenia głuchych był Hieronim Cardano (1501-1576), rzymski filozof, lekarz, matematyk. Odróżnił on niemotę od głuchoty, ustalając, że jest ona jedynie skutkiem głuchoty. Z tego wywiódł wniosek, że głusi mogą rozwijać się i osiągać wysoki poziom rozwoju umysłowego, jednak w opanowaniu mowy konieczna jest pomoc słyszących. Ważnym dziełem mającym wpływ na praktykę kształcenia głuchych była publikacja Jana Konrada Ammana z 1692 r. pt. „Mówiący głuchoniemy”, czyli metoda, według której głuchoniemy od urodzenia może nauczyć się mówić. (Kirejczyk, 1967). Samuel Heinicke,

zakładając w 1778 r. szkołę dla głuchych w Lipsku, oparł nauczanie na metodzie Ammana, dając początek tzw. metodzie niemieckiej (metodzie ustnej). Początek teorii i praktyki kształcenia głuchych w języku migowym dał ksiądz Karol de l'Epee. W 1770 r. założył on w Paryżu szkołę dla głuchych, w której nauczał tzw. metodą francuską (metodą migową). Te dwie skrajne metody funkcjonują nadal, uzupełniane metodami pośrednimi, językowo-migowymi, np. metodą kombinowaną, metodą totalnej komunikacji, daktylograficzną, fonogestów i in. Metoda ustna ulega stałej modyfikacji i pogłębianiu, opierając się bądź na „metodzie matczynej”, wprowadzonej do surdopedagogiki przez Malischa i kontynuowanej przez Van Udena, bądź na „metodzie audytywno-werbalnej” (Van Uden, Schmid Giovannini, Lowe, Csanyi).

1.6.1 EDUKACJA OSÓB NIESŁYSZĄCYCH - POLSKA

Początki zinstytucjonalizowanego kształcenia w polskich szkołach nastąpiły nieco później, a pierwszą szkołą specjalną na ziemiach polskich był Warszawski Instytut Głuchoniemych i Ociemniałych, zorganizowany przez księdza Jakuba Falkowskiego w 1817 r. w Warszawie, w którym uczono dzieci mowy ustnej. Następnymi placówkami tego typu na ziemiach polskich były: Zakład dla Głuchoniemych we Lwowie (1830 r.) i w niecałe dwa lata później Zakład dla Głuchoniemych w Poznaniu (1832 r.). Późniejsze niż w innych krajach organizowanie szkół dla głuchych wynikało z warunków społecznych i politycznych istniejących wówczas na ziemiach polskich - był to przecież okres rozbiorów Polski (Nurowski, 1983). Pierwsze przedszkole w Polsce dla dzieci głuchych zostało założone przez Julię Manczarską w 1919 r. przy Instytucie Głuchoniemych i Ociemniałych w Warszawie. W ślad za rozwojem badań audiologicznych i pedagogicznych zaczęto wyodrębniać z grupy uczniów głuchych dzieci niedosłyszające. Początkowo tworzone klasy niedosłyszających w szkołach dla dzieci głuchych, a w 1957 r. utworzono pierwszy w Polsce Państwowy Zakład dla Dzieci Niedosłyszających w Trzebieży Szczecińskiej (przeniesiony w 1959 r. do Szczecina), a później i w innych miastach Polski. Jednak większość dzieci niedosłyszających - słabo słyszających, po zastosowaniu wczesnej rewalidacji i przy korzystaniu z odpowiedniego aparatu słuchowego, uczy się w szkołach powszechnych razem ze słyszącymi rówieśnikami.

Regulacje prawne:

- Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004r. Nr 256, poz. 2572 ze zm.),
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. Nr 228, poz. 1487),
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach (Dz. U. Nr 228, poz. 1489),
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz. U. Nr 228, poz. 1490),

Kwestia wyboru szkoły dla ucznia niesłyszącego stanowi istotny element decyzyjny w kształtowaniu ścieżki edukacyjnej danej osoby. W chwili obecnej istnieje trend tzw. edukacji włączającej. Zwolennicy idei edukacji włączającej podkreślają wartość wspólnoty, jaką mogliby tworzyć wszyscy uczniowie, niezależnie od rodzaju niepełnosprawności. Z kolei propagatorzy kształcenia w szkołach specjalnych dla dzieci/młodzieży głuchej zwracają uwagę na możliwość efektywnego rozwoju komunikacji w języku migowym, dzięki któremu dziecko głuche może zdobywać wiedzę oraz budować poczucie tożsamości językowo kulturowej związane ze społecznością osób głuchych. Obecnie zaobserwować można tendencje umieszczania dzieci i młodzieży głuchej w klasach lub placówkach integracyjnych. W Polsce działa 35 placówek kształcących osoby głuche i niesłyszące, a na przełomie roku szkolnego 201/2011 w szkołach masowych uczyło się 5986 dzieci/młodzieży niesłyszącej, podczas gdy w placówkach specjalnych były to 2622 osoby – liczba osób niesłyszących w placówkach specjalnych spadła o 50%. (na podstawie: MATERIAŁY DO DYSKUSJI przygotowane w ramach prac Komisji Ekspertów ds. Osób z Niepełnosprawnością przy Rzeczniku Praw Obywatelskich – grudzień 2011).

1.7 SIGNWRITING

SignWriting jest metodą zapisu każdego języka migowego. Dosłownie znaczy „pisanie znaków”. Powstał w 1974 roku – wymyśliła go Amerykanka Valerie Sutton (na zajęcia kroków baletowych) i szybko okazało się, że jest szansą na stworzenie własnego pisma niesłyszących, które umożliwi i rozszerzy ich komunikację, kształcenie, a także da większe możliwości integracji ze światem słyszących. W SignWriting znaki języka migowego są zapisywane jako kombinacja ikonicznych symboli dla układu rąk, położenia ciała, wyrazu twarzy, kontaktu między dłońmi i innymi częściami ciała oraz ruchów. SignWriting jest piktograficzny, w nietypowym sensie bycia jednocześnie symbolem i przybliżonym obrazem symbolizowanego pojęcia. Każdy układ palców dłoni, jak też układ ręki względem punktu odniesienia w przestrzeni jest odwzorowywany odpowiednim znakiem graficznym².

1.8 PROBLEM WYKLUCZENIA OSÓB NIESŁYSZĄCYCH

W środowisku osób niesłyszących pojawia się wiele problemów, które w konsekwencji stanowić mogą podstawę wykluczenia danej osoby ze społeczeństwa i korzystania w pełni z przysługujących praw. Oto kilka istotnych obszarów:

- Najczęstszym ograniczeniem jest bariera językowa
- Bariera ta jest problemem także dla słyszących według niektórych przede wszystkim dla słyszących
- Do dzisiaj widać konsekwencje ponad **2000 lat dyskryminacji Głuchych** (np. Arystoteles (IV w. p.n.e.) – jest autorem tragicznego w konsekwencjach stereotypu: głuchy = głupi)
- Głuchy miał zawsze mniejszą szansę na sukces niż słyszący
- Do dzisiaj stosowane są różne metody „przywracania” słuchu: czytanie z ust, fonogesty, aparaty słuchowe, implanty ślimakowe
- Uczenie na siłę języka obcego. SJM, czyli System Językowo-Migowy: polski migany
- Dla głuchego w Polsce język polski nie jest językiem ojczystym. SJM: odmiana wizualno-przestrzenna języka polskiego. Nie jest to język ojczysty żadnego głuchego
- Język migowy głuchego w Polsce (PJM) nie ma nic wspólnego z polszczyzną - SJM nie jest dla nikogo językiem ojczystym / rodzimym
- Pojawia się problem mentalny w rodzinie :

- zaprzeczanie - „On nie jest głuchy”: odrzucenie migania, mówienie do dziecka, brak kontaktów z głuchymi, nauka w szkole masowej, implant = **oralizm**

- „On jest Głuchy!!!”: rodzice uczą się migać, nawiązują kontakty z głuchymi, posyłają dziecko do szkoły dla niesłyszących, dziecko uczy się polskiego jako języka obcego.

= **dwujęzyczność**

- Niskie zaplecze edukacyjno-wspierające szkolnictwa specjalnego kształcącego osoby głuche
- Niedostosowana do wymogów rynku pracy oferta szkolnictwa specjalnego zawodowego.

2. WSTĘP

Prezentowany dokument dotyczy kluczowych elementów realizacji programu, który jest przedmiotem realizacji projektu „**PI Zapisać ciszę**” w ramach poddziałania 7.2.2 Wsparcie ekonomii społecznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Dokumentami uzupełniającymi do programu jest podręcznik wraz z raportami, ocenami uczestników zajęć i osób uczących. Zadaniem niniejszej ewaluacji jest ocena działania innowacji oraz określenie, w jakim zakresie program realizuje przyjęte cele i założenia, wykazanie także obszarów ewentualnych poprawek efektywności i możliwe usprawnienie podejścia do problemu. Ewaluacja produktu ma na celu analizę rzeczywistych efektów testowania i określenie efektywności wypracowanego rozwiązania. Wyniki analizy powinny pozwolić na ewentualną modyfikację przygotowanego produktu. A zatem zadaniem ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego jest analiza rzeczywistych efektów testowania produktu finalnego w celu zbadania efektywności wypracowanych rozwiązań.

2.1 OPIS PROJEKTU

Projekt zakłada wykorzystanie do nauki języka migowego pisma migowego SingWritingu. Upowszechnienie możliwości zapisu własnych myśli, poleceń itp. przez osoby niesłyszące pozwala ewidentnie zmniejszyć dysproporcje w środowisku osób niesłyszących. Działania podejmowane w ramach zaplanowanych zadań projektu mają charakter innowacyjny, bo:

- Grupa docelowa (młodzież w wieku 15 – 19 lat) jest pomijana i wykluczana,
- Problem związany z zapisem języka migowego jest niszowy – zainteresowanie jest głównie na poziomie akademickim,
- Metoda nauczania nie była do tej pory testowana bezpośrednio w środowisku osób głuchych w Polsce,
- Przedmiot nauczania także nie było do tej pory wprowadzony – warto w tym miejscu nadmienić, że nauczanie języka migowego nie jest obowiązkowe w placówkach specjalnych kształcących osoby niesłyszące.

2.2 CELE PROJEKTU

Głównym celem innowacji w wymiarze projektu jest poprawa do dnia 30 czerwca 2014 roku integracji społecznej i zawodowej niepełnosprawnej młodzieży w wieku 15-19 lat zamieszkałej na terytorium województwa mazowieckiego. Cel ten będzie realizowany na drodze stworzenia systemu nauczania JM dla młodzieży ze szkół ponadgimnazjalnych z wykorzystaniem notacji SW. System ten ma pełnić funkcję wspierającą dla całego systemu edukacji szkolnej osób niesłyszących w obrębie wszystkich nauczanych przedmiotów szkolnych i zawodowych.

Strona | 14

Założone cele szczegółowe to:

- Awans edukacyjny młodzieży głuchej w wieku 15-19 lat zamieszkałej w województwie mazowieckim poprzez podniesienie efektywności i skuteczności nauki języka migowego z zastosowaniem SignWritingu w okresie do dnia 30 czerwca 2014 roku - weryfikację celu określono poprzez uzyskanie zwiększenia ilości zapamiętanych znaków podczas 60-godzinnego kursu z 300 do 360, dzięki zastosowaniu SW w procesie dydaktycznym.
- Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu młodzieży w wieku 15-19 lat zamieszkałej w województwie mazowieckim, dzięki wzmocnieniu poczucia własnej wartości i kultury środowisk Głuchych w okresie do dnia 30 czerwca 2014 roku. – określenie na podstawie liczby osób, które ukończyły udział w projekcie.
- Wzrost wiedzy dotyczącej produktu innowacyjnego w ośrodkach edukacyjnych (w tym kształcenia zawodowego) i integracyjnych w województwie mazowieckim do dnia 30 czerwca 2014 roku – potwierdzenie osiągnięcia rezultatu w oparciu o liczbę rozdysponowanych egzemplarzy programu, publicity: liczba publikacji prasowych, telewizyjnych i internetowych, liczba seminariów i konferencji poświęconych SW oraz opracowanej innowacji.

3. OPIS BADANIA

3.1 PRZEDMIOT BADANIA

- Przedmiotem badania jest projekt „PI Zapisać ciszę” w ramach Poddziałania 7.2.2 Wsparcie ekonomii społecznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.
- Projekt realizuje Centrum Zespołów Analityczno Strategicznych Sp. z o.o. w partnerstwie z Polskim Związkiem Głuchych na podstawie umowy zawartej z Mazowiecką Jednostką Wdrażania Programów Unijnych.

- Celem głównym projektu jest poprawa integracji społecznej i zawodowej niepełnosprawnej młodzieży w wieku 15 – 19 lat zamieszkałej na terenie województwa mazowieckiego do dnia 31.07.2014 roku.
- Cel główny zostanie osiągnięty poprzez realizację celów szczegółowych, którymi jest: a) awans edukacyjny młodzieży głuchej zamieszkałej w województwie mazowieckim w wieku 15 – 19 lat poprzez podniesienie efektywności i skuteczności nauki języka migowego z zastosowaniem SingWritingu w okresie do 31.07.2014; b) przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu młodzieży w wieku 15 – 19 lat zamieszkałej w województwie mazowieckim dzięki wzmocnieniu poczucia własnej wartości i kultury środowisk Głuchych do 31.07.2014; c) wzrost wiedzy na temat produktu innowacyjnego w ośrodkach edukacyjnych, w tym kształcenia zawodowego i integracyjnego w województwie mazowieckim do dnia 31.07.2014.
- Wskaźnikiem pomiaru osiągnięcia celu będzie liczba osób niepełnosprawnych z dysfunkcją słuchu, które zakończyły udział w projekcie innowacyjnym (20 osób). Źródłem wskaźnika będą listy obecności na warsztatach testujących, weryfikowane na bieżąco przez prowadzącego i raz na 2 miesiące przez zarządzających projektem. Cel ten będzie realizowany na drodze stworzenia systemu nauczania JM dla młodzieży ze szkół ponadgimnazjalnych z wykorzystaniem notacji SW. System ten ma pełnić funkcję wspierającą dla całokształtu edukacji szkolnej Głuchych w obszarze wszystkich nauczanych przedmiotów szkolnych i zawodowych. Istotnym celem innowacji jest nie tylko przekazanie samej wiedzy, lecz również rozwój umiejętności i kompetencji społecznych.
- Projekt realizowany jest w terminie od 01.12.2011 r. do 31.07.2014 r.
- Grupy docelowe projektu stanowią:
 - A) Odbiorcy
 - wymiar docelowy – młodzież głucha w wieku 15 – 19 lat, w tym uczniowie szkół ponadgimnazjalnych zamieszkałych na terenie województwa mazowieckiego używająca głównie JM – razem ok. 880 – 920 osób (w przybliżeniu po 50% K i M); dodatkowo ok. 600 młodzieży, dla której JM jest uzupełnieniem komunikacji werbalnej;
 - wymiar upowszechniania – 75% wymiaru docelowego;

- wymiar testowy – Głusi uczniowie w wieku 15 – 19 lat używający JM zamieszkujący na terenie województwa mazowieckiego – 4 grupy po 10 osób – razem 40 osób (50% K, 50% M) o cechach odpowiadających wymiarowi docelowemu;

B) Użytkownicy

- wymiar docelowy dotyczy osób z województwa mazowieckiego
 - nauczyciele prowadzący naukę języka migowego i nauczyciele innych przedmiotów używający języka migowego w kontaktach z głuchymi ok. 160 osób (80% K);
 - Pracownicy Oddziałów Polskiego Związku Głuchych (7 x 2 = 14);
 - Pracownicy innych organizacji zrzeszających głuchych lub niosące im pomoc, w tym fundacje, stowarzyszenia, OPP i inne (10 x 4 = 40);
 - wymiar upowszechniania – 75% wymiaru docelowego;
 - wymiar testowy – 12 nauczycieli/wychowawców szkół z Mazowieckiego używających JM, w tym 10 K, 2 M
- W ramach niniejszego projektu przewidziane są do realizacji następujące etapy projektu:
 - Etap przygotowawczy - w ramach tego etapu prowadzone były prace badawcze, w efekcie których została opracowana wstępna wersja programu oraz Strategia Wdrażania i Strategia Zarządzania Ryzykiem oraz Monitorowania.
 - Etap pilotażowego wdrożenia i testowania - po zakończonym I etapie przygotowawczym i przeprowadzonej pozytywnej ocenie strategii realizowany jest etap pilotażowego wdrożenia i testowania produktu. W wyniku realizowanych działań (wdrażania i testowania) opracowana zostanie ostateczna wersja programu, która następnie zostanie poddana walidacji.
 - Upowszechnianie i mainstreaming - po przeprowadzonej pozytywnie walidacji rozpoczęty zostanie etap upowszechniania produktu innowacyjnego (programu nauczania wraz z podręcznikiem) i włączania w politykę. Służyć temu będą narzędzia marketingowe i odpowiednio przeprowadzone działania PR. Sukcesem tych działań

będzie zmiana podejścia do nauki języka migowego i zdobywania wiedzy dzięki wprowadzeniu elementów SignWriting.

3.2 CELE BADANIA

**Przez ocenę (ewaluację) polityki, programu lub projektu należy rozumieć określenie wartości polityki, programu lub projektu w odniesieniu do wcześniej zdefiniowanych kryteriów i w oparciu o odpowiednie informacje.
(def. Komisji Europejskiej)**

- Celem ogólnym badania jest ocena efektywności stworzonego w ramach projektu systemu nauczania języka migowego dla młodzieży ze szkół ponadgimnazjalnych z wykorzystaniem zapisu SignWriting. Przedmiotem niniejszej ewaluacji jest produkt finalny, który stanowi „Program nauczania języka migowego poprzez zapis SignWriting” oraz „Podręcznik do nauki języka migowego z wykorzystaniem zapisu SignWriting.
- Rezultaty badania będą bezpośrednio służyły poprawie jakości produktu finalnego i lepszemu dostosowaniu go do potrzeb odbiorców.
- W szerszym wymiarze wyniki badania posłużą zapewne zwiększeniu efektywności projektów innowacyjnych oraz opracowaniu bardziej precyzyjnych wymagań w stosunku do potencjalnych odbiorców.
- W jeszcze szerszym aspekcie wyniki badania mogą posłużyć ocenie realizacji celów w ramach PO KL dotyczących projektów innowacyjnych.

3.3 KRYTERIA EWALUACJI

Niniejsza ewaluacja będzie prowadzona w oparciu o następujące kryteria :

- a) trafności,
- b) efektywności,
- c) skuteczności,
- d) użyteczności/oddziaływania,
- e) trwałości.

Kryterium trafności – pozwoli nam ocenić, w jakim stopniu przyjęte cele projektu odpowiadają zidentyfikowanym problemom w obszarze objętym projektem i realnym potrzebom beneficjentów.

Kryterium efektywności – pozwala ocenić poziom „ekonomiczności” projektu, czyli stosunek poniesionych nakładów do uzyskanych produktów (nakłady to zasoby finansowe i ludzkie oraz poświęcony czas).

Kryterium skuteczności – pozwoli ocenić, w jakim stopniu zostały osiągnięte cele projektu zdefiniowane na etapie planowania.

Kryterium oddziaływanie/wpływ – pozwoli ocenić związek między celem projektu i celami ogólnymi, tj. stopień, w jakim korzyści odniesione przez uczestników miały szerszy, ogólny wpływ na większą liczbę osób na danym terenie.

Kryterium trwałości efektów – pozwoli ocenić, czy rezultaty osiągnięte w ramach projektu mogą trwać po zakończeniu finansowania zewnętrznego, a także czy możliwe jest długotrwałe utrzymanie się wpływu projektu na procesy rozwoju danego terenu.

3.4 KLUCZOWE PYTANIA BADAWCZE

Pytania badawcze, na które były gromadzone dane w ramach realizowanego badania, koncentrowały się wokół poniższych zagadnień:

1. Czy przyjęty system działań w ramach testowanego modelu programu jest odpowiedzią na problemy środowiska osób Głuchych?
2. Czy produkt finalny, który będzie efektem przedmiotowego projektu jest zgodny z wymogami prawnymi w szerokim tego słowa znaczeniu tak w kontekście polskich uwarunkowań prawnych, jak i UE? (badany kontekst prawny rozumiany jest w obszarze edukacji, pozycji osób niepełnosprawnych, rynku pracy)
3. Czy proponowany program uwzględnia zmianę paradygmatu kształcenia z treściowego na podmiotowe?

4. Czy i w jakim zakresie przyjęty system wsparcia w ramach testowanego Modelu jest skuteczny i użyteczny dla odbiorców i użytkowników?
 - W jakim stopniu realizatorom udało się skutecznie przeprowadzić zaplanowane działania w fazie testowania i osiągnąć zakładane cele i efekty testowania?
 - Jakie rzeczywiste korzyści z udziału w testowaniu pojawiają się dla odbiorców i użytkowników fazy testowania?
 - Czy, a jeśli tak, to w jakim zakresie, udział w działaniach testowanego modelu programu ma wpływ na zwiększenie aktywności oraz atrakcyjności środowiska osób głuchych w otoczeniu rynku pracy, edukacji, sfery codziennych aktywności człowieka?
 - W jakim zakresie testowany model produktu finalnego może mieć wpływ na rozwiązywanie problemów (społecznych, zawodowych) grup docelowych?
 - W jakim stopniu działania w ramach testowania produktu były adekwatne do potrzeb i oczekiwań użytkowników i odbiorców?
 - Do których grup osób – odbiorców w wymiarze docelowym model produktu jest najlepiej dostosowany/ skierowany? (np. ze względu na kryteria: płeć, wiek, wykształcenie, status na rynku pracy, branża zawodowa, typ przedsiębiorstwa, czy instytucji itp.).
 - Jakie elementy wsparcia w ramach prowadzonych działań okazały się najbardziej przydatne/użyteczne, a które najmniej przydatne/użyteczne?
5. Jaki jest potencjał wdrożeniowy testowanego modelu, czyli możliwości wdrożenia do głównego nurtu polityki (stopień skomplikowania, skala wymaganych zmian prawnych i organizacyjnych, efektywność)?
 - Czy proponowane podejście okazało się atrakcyjną alternatywą dla metod stosowanych wcześniej, czy jest bardziej skuteczne, tańsze, bardziej efektywne?
 - Czy testowany model produktu jest podatny na powielanie i/lub adaptowanie przez inne podmioty, w innych warunkach?
 - Na ile jest to nowe, unikalne, kreatywne rozwiązanie, na które jest zapotrzebowanie wśród odbiorców i użytkowników?

6. Jakie doświadczenia z testowania wstępnej wersji produktu finalnego powinny być uwzględnione przy opracowaniu ostatecznej wersji produktu finalnego?
- Jakie czynniki utrudniały testowanie produktu ? Czy czegoś zabrakło w założeniach testowanego produktu np. odnośnie procedur, przebiegu procesu, nakładów, zasobów, narzędzi?
 - Co się sprawdziło w zaplanowanej metodologii testowania modelu produktu, a co należy zmodyfikować ze względu na specyficzną grupy uczestników lub inne czynniki? Czy coś należałoby zmienić, udoskonalić w założeniach ?

W przedmiotowej analizie dokonana zostanie także ocena zgodnie z kryteriami zawartymi w zapytaniu ofertowym:

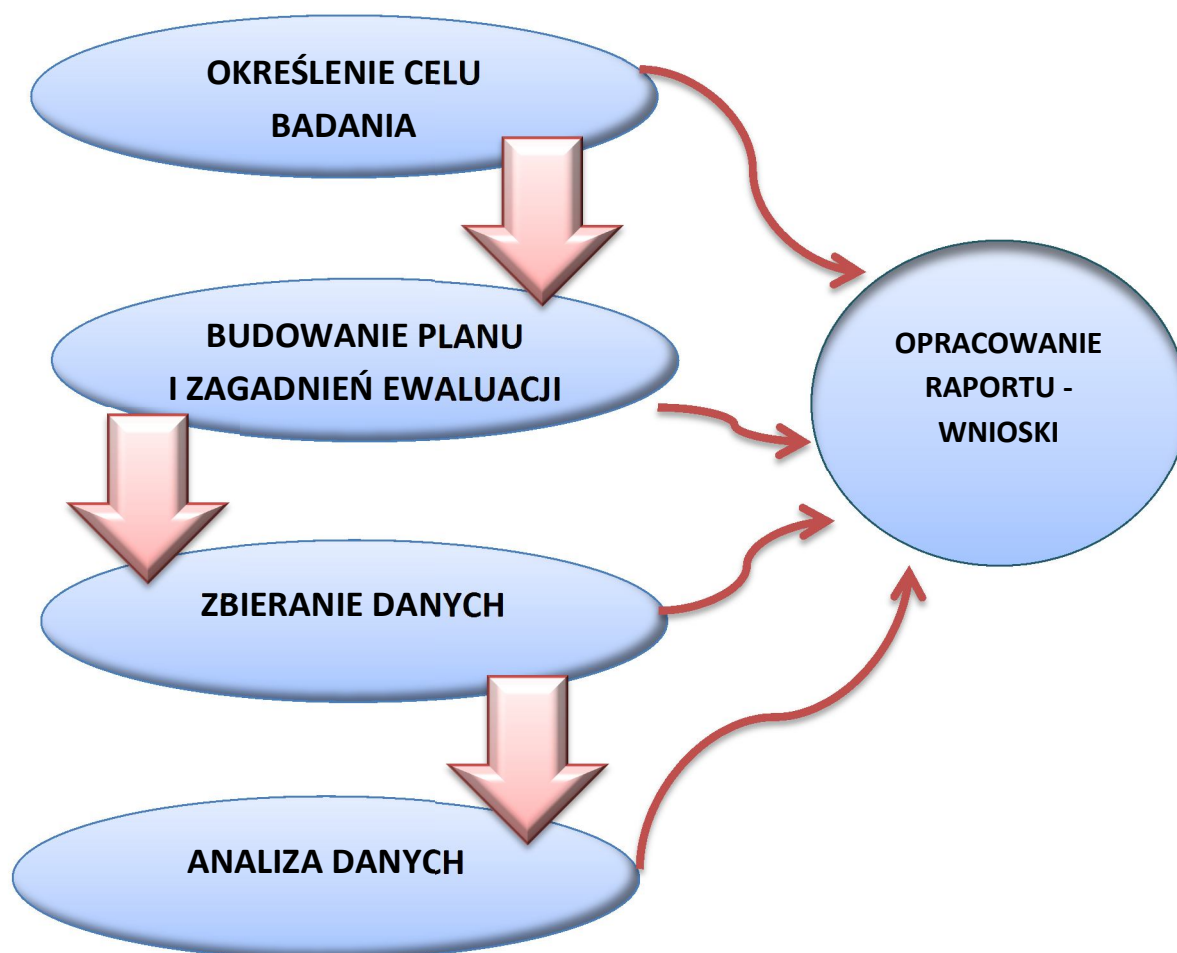
Kryterium ewaluacji	Pytanie badawcze
Trafność	1. Czy i w jakim stopniu produkt odpowiada na realne potrzeby użytkowników/odbiorców?
Efektywność	1. Czy wypracowany produkt jest bardziej efektywny niż te stosowane dotychczas? 2. Czy proponowane podejście jest rozwiązaniem bardziej wydajnym finansowo od metod stosowanych wcześniej?
Skuteczność	1. Czy produkt jest skuteczny? Co wpływa na jego skuteczność – czy są to metody pracy, dobór grup docelowych, organizacja procesu wsparcia czy inne czynniki? 2. Czy możliwe jest zwiększenie skuteczności proponowanych metod i pod jakimi warunkami?
Użyteczność	1. Czy wypracowany produkt jest zgodny z potrzebami grup docelowych: użytkowników/odbiorców?
Trwałość	1. Czy i w jakim stopniu prawdopodobne jest funkcjonowanie produktu po zakończeniu finansowania projektu?

3.5 METODY I TECHNIKI BADAWCZE

Badanie ewaluacyjne zostało przeprowadzone w oparciu o podejście mix-mode, zakładające wykorzystanie zarówno ilościowych, jak i jakościowych metod badawczych. Ewaluacja zewnętrzna wykorzystywała zarówno dane zastane z systemu monitoringu projektu, jak i dane pierwotne pozyskane z badań jakościowych i ilościowych.

Strona | 21

Na poniższym rysunku zaprezentowano generalne podejście do procesu badawczego zastosowane w niniejszym opracowaniu:

METODA/TECHNIKI BADAWCZE	ZAKRES BADANIA
ANALIZA DOKUMENTÓW PROJEKTOWYCH	• Wniosek o dofinansowanie • Strategia Wdrażania Projektu • Wstępna Wersja Produktu Finalnego • zbiorcze raporty z badań okresowych • Program nauczania języka migowego poprzez zapis SignWriting • Podręcznik do nauki języka migowego z wykorzystaniem zapisu SignWriting". • Oceny opisowe uczestników warsztatów • Analiza testów i ankiet częściowych • Analiza testów końcowych • Wyniki przeprowadzonych testów częściowych i ankiet podczas testowania • Wzory ankiet i testów • analiza informacji przekazanych przez prowadzących zajęcia; • indywidualne wywiady pogłębione z przedstawicielem/przedstawicielami Lidera i Partnera projektu; • opinie zewnętrznych interesariuszy projektu: decydentów i użytkowników • Materiały/ ulotki informacyjno-promocyjne • Materiały na stronie internetowej Projektu • Raporty okresowe realizatorów • Materiały/ publikacje/ wytyczne PO KL dot. wdrażania i ewaluacji projektów innowacyjnych
ANALIZA DOKUMENTÓW – WŁAŚCIWE AKTY PRAWNE	• Konstytucji RP. • Dyrektywa 2006/54/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. • Rezolucji nr 48/96 Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych z dnia 20 grudnia 1993 r. • Kodeks Pracy • Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie organizacji kształcenia oraz warunków i form realizowania specjalnych działań opiekuńczo-wychowawczych w przedszkolach i szkołach specjalnych zorganizowanych w podmiotach leczniczych i jednostkach pomocy społecznej stanowi wykonanie upoważnienia zawartego w art.

	71c ust. 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. <i>o systemie oświaty</i> (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.). - Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 15, poz. 142, z późn. zm.) oraz rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lutego 2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. poz. 204). - Ustawą o języku migowym i innych środkach komunikowania się, która weszła w życie 1 kwietnia 2012 r.,
BADANIA ANKIETOWE I FOKUSOWE ZREALIZOWANE W JEGO I ETAPIE – OGÓLNA ANALIZA WYNIKÓW	Dane zastane gromadzone w ramach działań monitoringowych Realizatora projektu.
OCENY OPISOWE UCZESTNIKÓW WARSZTATÓW – ANALIZA DANYCH	Dane zastane gromadzone w ramach działań monitoringowych Realizatora projektu.
ANALIZA DANYCH ILOŚCIOWYCH	Dane zastane gromadzone w ramach działań monitoringowych Realizatora projektu.
ANALIZA TESTÓW I ANKIET CZĄSTKOWYCH	Dane zastane gromadzone w ramach działań monitoringowych Realizatora projektu.
ANALIZA TESTÓW KOŃCOWYCH	Dane zastane gromadzone w ramach działań monitoringowych Realizatora projektu.
ANALIZA PARADYGMATU KSZTAŁCENIA	Analiza usytuowania odbiorcy procesu kształcenia w proponowanym modelu produktu.
ANALIZA KOSZTÓW I KORZYŚCI (COST-BENEFIT ANALYSIS)	Analiza kosztów i korzyści pozwoli na stwierdzenie, w jakim stopniu realizacja programu jest pożądana z punktu widzenia danej społeczności. Analizuje pozytywne i negatywne efekty programu w kontekście założeń projektowych i możliwości realizacji w perspektywie czasu.
ANALIZA SWOT	Silne i słabe strony przedsięwzięcia zostają skonfrontowane z czynnikami zewnętrznymi, które pozostają poza kontrolą osób odpowiedzialnych za realizację projektu, a które w pozytywny (szanse) lub negatywny sposób (zagrożenia) mogą wpływać na wdrażanie przedmiotowego programu. Istotnym

	zadaniem tej części badania będzie wydzielenie czynników, dzięki którym można będzie rozwijać silne strony przedsięwzięcia, niwelować (bądź ograniczać) strony słabe
--	--

Tabela 3 – opr. własne

3.6 GRUPA BADAWCZA

Grupa badawcza zgodna z założeniami merytorycznymi projektu – opis pkt. 3.1 niniejszego Raportu. Badania ilościowe w fazie testowania produktu zrealizowane metodą:

- ankietową z wykorzystaniem wystandaryzowanego kwestionariusza;
- test umiejętności z wykorzystaniem wystandaryzowanego kwestionariusza;
- obserwacji postępów uczestnika – opisy uczestników warsztatów.

4. WYNIKI BADAŃ

4.1 PROGRAM NAUCZANIA JĘZYKA MIGOWEGO POPRZECZ ZAPIS SignWritingu

Analiza programu nauczania języka migowego poprzez zapis SignWritingu został dokonany razem z podręcznikiem, gdyż w wielu miejscach jak na przykład ćwiczenie, opis jednostek lekcyjnych, szata graficzna wymaga on potraktowania jako integralna część programu. Analiza kryteriów podstawowych oceny programu przedstawia poniższe zestawienie:

KRYTERIUM REALIZOWALNOŚCI,	Realizator projektu wskazał wymagane aspekty realizacji programu, określono wymagania otoczenia realizacji poszczególnych treści programu, wskazano na dosłownie wymagania sprzętowe – pomoce dydaktyczne – kryterium spełnione.
KRYTERIUM ZGODNOŚCI Z PODSTAWAMI PROGRAMOWYMI KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO	Program jest zgodny z ustawodawstwem w sferze edukacji w szkolnictwie specjalnym – dotyczy Zarządzenia nr 9 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 czerwca 1996r., które oficjalnie włączyło język migowy w pensum godzin przeznaczonych na rewalidację indywidualną dziecka głuchego prowadzoną w szkolnictwie specjalnym dla

	dzieci głuchych. W 1997 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej opracowało dokument „Kierunki przemian w kształceniu uczniów niepełnosprawnych”, w którym akceptuje i powtarza art.21 „Deklaracji z Salamanki” z 10 czerwca 1994 r., mówiący o prawie dziecka głuchego do nauki w języku migowym. Efektem tego jest nie tylko wprowadzenie języka migowego jako przedmiotu nauczania, ale także prawo nauczycieli do posługiwania się nim w procesie nauczania, a także prawo dziecka głuchego do posługiwania się tym językiem na terenie szkoły.
KRYTERIUM POPRAWNOŚCI KONSTRUKCYJNEJ	Program nauczania skonstruowano zgodnie z wymogami, a zatem wyróżnić w nim można powinien zawierać następujące elementy: charakterystykę programu z wyjaśnieniem jego koncepcji, cele nauczania, procedury osiągania celów materiału nauczania, wymagania programowe, zasady sprawdzania osiągnięć uczniów, warunki wdrożenia programu. Pomędzy poszczególnymi elementami występuje logiczna więź oparta na aspekcie przyczynowo - skutkowej realizacji. Realizator projektu odniósł się również do kwestii ewaluacji – zdaniem autora raportu ta część konstrukcji programowej wymaga doprecyzowania – komentarz przy analizę załącznika 1.
KRYTERIUM POPRAWNOŚCI MERYTORYCZNEJ	Materiał nauczania w programie ma charakter interdyscyplinarny, dzięki czemu wspiera poszerzanie ogólnej i specjalistycznej wiedzy ucznia. Jest oparty na rzetelnej oparty na wiedzy z poszczególnych dyscyplin naukowych, jest zgodny z aktualnym stanem nauki. Informacje są prezentowane w sposób jasny i zrozumiały dostosowany do poziomu percepcji ucznia z dysfunkcją słuchu. Tekst nie zawiera błędów informacyjnych, błędnych sądów, tworzących lub utrwalających stereotypy

	myślowe, czy społeczne, zawarte twierdzenia odzwierciedlają stan faktyczny możliwy do weryfikacji w otoczeniu codziennym ucznia itp.
KRYTERIUM PRZYDATNOŚCI DYDAKTYCZNEJ	Dydaktyczna wartość programu podkreślona została przez jego twórców za pomocą przejrzystości w ujęciu treści programu, jak i zasad jego realizacji (szczegółowe opisy dotyczące warunków realizacyjnych tak w kwestii dydaktyki, jak i organizacji procesu nauczania), struktura jest ujęta w logiczną przyczynowo – skutkową ścieżkę realizacyjną, przystępny materiał nauczania uszeregowany według zasady stopniowania trudności, co umożliwia osiągnięcie celów edukacyjnych - kształcących i także wychowawczych. Wartość programu wpływa na jego atrakcyjność, dzięki przemyślanemu doborowi materiału nauczania, preferowaniu zróżnicowanych metod nauczania, form organizacyjnych pracy uczniów, ocenianie wspierające rozwój ucznia (ocenianie wspiera zasadę konsekwencji w realizacji procesu nauczania), zaproponowano przystępny język i styl nauczania-uczenia się według programu dostosowany do specyficznych potrzeb ucznia o specjalnych potrzebach edukacyjnych.
KRYTERIUM WARTOŚCI PROGRAMU Z PUNKTU WIDZENIA UCZNIÓW	Program nauczania jest wartościowy dla uczniów głuchych, bo: • Służy ich dalszemu rozwojowi – poszerza ich wiedzę o otaczającym świecie, wpływa na wzrost sprawności językowej poprzez poszerzenie słownictwa, budowanie wypowiedzi złożonych wielokrotnie – program umożliwia dostosowanie ćwiczeń do ucznia o wyższym zasobie słów - wyniki obserwacji ucznia ujęte w analizach opisowych uczestników warsztatów, rozwój czytelnictwa; • Jest adresowany do konkretnej grupy odbiorców;

	• Jest adresowany do uczniów o zróżnicowanych uzdolnieniach, co ułatwia indywidualizację w nauczaniu-uczeniu się; • Uwzględnia nie tylko możliwości, ale i potrzeby uczniów – wspomaganie procesu komunikacji ucznia głuchego ze słyszącym otoczeniem - wyrównywanie dysproporcji społecznych, • Umożliwia uczenie się we współpracy – ćwiczenia do realizacji uczniowie wykonują w warunkach pracy samodzielnej, pracy w małych zespołach – parach – rozwijania kooperacji w ramach zadań, • Jest przystępny i zrozumiały, co do materiału oraz jego prezentacji i realizacji celów, • Uwzględnia podmiotową orientację edukacyjną, skoncentrowaną na uczniu. Autorzy programu nie zawarli jasnej informacji na temat możliwości samodzielnego uzupełnienia materiału w przypadku nieobecności w szkole ucznia.
KRYTERIUM WARTOŚCI PROGRAMU Z PUNKTU WIDZENIA NAUCZYCIELA.	Proponowany program służyć może służyć nauczycielowi w następujących zakresach : • Jego dalszym rozwoju zawodowy – program przekazuje nauczycielowi konkretne narzędzia w postaci możliwości poprawy komunikacji ucznia, nie tylko w zakresie poszerzenia słownictwa, czy wsparcia aspektów strukturalnych budowy wypowiedzi, ale także włącza ucznia do wyższej mobilności komunikacyjnej, co może skutkować podniesionym poziomem komunikacji podczas poszczególnych zajęć przedmiotów ogólnych, czy zawodowych, • Wspiera sferę planowania pracy dydaktyczno-wychowawczej w formie rozkładu materiału

	nauczania i scenariuszy zajęć lekcyjnych, • Przekazuje konkretne rozwiązania w obszarze pomiaru i oceny osiągnięć uczniów, • Uwzględnia aspekt indywidualizacji pracy w klasowym zespole uczniowskim. Zwrócić należy uwagę, że Autorzy programu nie uwzględnili odrębnego rozdziału poświęconego przykładowej realizacji partii materiału programowego, określonych jako szczególnie trudna, lub realizowana w trudnych warunkach np. wychowawczych poprzez propozycje przykładowych rozwiązań metodycznych,
KRYTERIUM PRZYDATNOŚCI PROGRAMU DLA SZKOŁY	Program jest możliwy do realizacji w obecnej strukturze szkolnictwa, w środowisku, w którym działa szkoła, w tym środowisku społecznym, rodzinnym i szkolnym. W programie powinny być wskazane konkretne informacje na temat warunków lokalowych, dydaktycznych, organizacyjnych w szkole, itp. Autorzy programu pominęli uwarunkowania lokalowe dla realizacji programu.

Tabela 4 – opr. Własne

4.1.1 ANALIZA ZAŁĄCZNIKA 1

OCENA MERYTORYCZNA I METODYCZNA (DYDAKTYCZNA)	
Zgodność programu z Ustawą o języku migowym i innych środkach komunikowania się, która weszła w życie 1 kwietnia 2012 r.,	Wskazana Ustawa i jej przepisy regulują kwestie komunikacji przede wszystkim w sferze administracji publicznej, mówią też o udostępnianiu przez administrację środków wspierających komunikację osoby głuche. Proponowany program wpisuje się w założenia ustawy realizując proces usprawniania komunikacji w otoczeniu i środowisku osób głuchych.
Zgodność struktury programu nauczania	Program nauczania skonstruowano zgodnie z wymogami, a zatem wyróżnić w nim można powinien zawierać następujące elementy tj. charakterystyka programu , cele nauczania, wymagania programowe, zasady sprawdzania osiągnięć uczniów, itp.

Trafność podziału programu na jednostki tematyczne zajęć	Program ma charakter pilotażowy. Zaplanowano go na realizację przy założeniu przeprowadzenia 60 godzin dydaktycznych na uczestnika. Jak wynika z przeprowadzonych przez Realizatora fazy testowania kształtującego programu zaplanowana liczba godzin była na etapie założonych celów właściwa i umożliwiła obserwację ucznia w działaniu, weryfikację potrzeb nauczyciela, pozwoliła na zbadanie poziomu osiągnięć tak na etapie częściowych analiz, jak i oceny globalnej. Zaplanowane treści umożliwiły zapoznać się z założeniami programowymi, zasadami SignWritingu, a tematycznie opracowane jednostki lekcyjne umożliwiły na poszerzenie wiedzy i sfery poznawczej ucznia o zagadnienia, z którymi spotyka się w życiu codziennym.
Poprawność sporządzenia dydaktycznej ścieżki realizacji programu nauczania	Zaproponowany program wpisuje się w zasady planowania procesu dydaktycznego. Umożliwia realizację materiału tak w oparciu o poziom planowania liniowego jak i nieliniowego – wysoka elastyczność programu. Wspiera sferę planowania pracy dydaktyczno-wychowawczej, dzięki propozycjom rozkładu materiału nauczania i scenariuszy zajęć lekcyjnych,
Poprawność opracowania planu nauczania	Konstrukcja planu nauczania spełnia wszystkie wymogi dydaktyki w sferze nauczania w placówkach kształcenia specjalnego.
Poprawność sformułowania celów kształcenia (pod względem merytorycznym, metodycznym i językowym)	Cele sformułowano poprawnie pod względem metodycznym i językowym. W kwestii uwarunkowań merytorycznych Autorzy programu powinni uwzględnić założenia zasady SMART. Sformułowanie celu głównego należy uzupełnić o wskazanie metod – w tytule programu określono jasno, że poprzez nauczanie języka migowego ma odbywać się przy wykorzystaniu zapisu w SignWritingu.
Poprawność zapisu szczegółowych celów kształcenia w poszczególnych jednostkach lekcyjnych/modułowych	Cele szczegółowe sformułowano poprawnie.
Poprawność sporządzenia wykazu i schematu układu jednostek lekcyjnych/modułowych	Układ jednostek lekcyjnych uwzględnia zasadę systematyczności i stopniowania trudności materiału wybranego do danej jednostki lekcyjnej. Zasada ta spełniona jest także dla programu w kontekście analizy jego całości.

Dobór literatury (wartość merytoryczna, przydatność oraz aktualność)	Autorzy programu uwzględnili w programie wykaz literatury. Wskazany wykaz stanowi listę pełną: składa się z bibliografii prezentującej literaturę przedmiotu, która może stanowić istotną pomoc w pracy nauczyciela oraz netografię.
Dobór materiału nauczania (poprawność merytoryczna, aktualność i zakres)	Struktura programu i jego treści jest poprawna pod względem merytorycznym, jej zakres odpowiada założeniom organizacyjnym i logistyce realizacyjnej, zaś problem usprawnienia komunikacji osób niesłyszących jest zgodny z tendencjami zmian uwarunkowań prawnych.
Spójność materiału nauczania z założonymi celami	Analiza celów programu (ogólnego i szczegółowych) jest zgodna z wytycznymi programowymi i doбором treści nauczania.
Dobór i poprawność zapisu ćwiczeń	Ćwiczenia odpowiadają założeniom danej jednostki lekcyjnej i założeniom programowym. Forma ćwiczeń czytelna – uwagi dotyczące konstrukcji poleceń w części poświęconej analizie podręcznika.
Dobór środków dydaktycznych	Autorzy programu wskazali środki dydaktyczne. Opis ograniczono do ich wymienienia hasłowego. W podanym przypadku należy wskazać, te które mają szczególną wartość dla realizacji danej treści. W opracowaniu wskazano na wykorzystanie komputera – nie wskazano jasno w jakim zakresie technologia informatyczna wspierać ma proces nauczania i uczenia się.
Poprawność zapisu wskazań metodycznych dotyczących realizacji programu poszczególnych jednostek lekcyjnych modułowych (sposób realizacji treści szczególnie trudnych, miejsca i warunki realizacji, metody nauczania, formy pracy uczniów)	Autorzy programu wskazali zasady realizacji merytorycznej poszczególnych jednostek lekcyjnych. W omówieniu zabrakło informacji na temat miejsca i warunków realizacji – preferowana liczba osób w grupie, warunki lokalowe, czas realizacji. Wartość opracowania podnieśli wskazanie możliwych wskazań dla rozwiązywania sytuacji trudnych. W ramach testowanej próby sytuacje takie określić możemy jako wyjątkowo sporadyczne, jednak w materiale z analiz obserwacji i opisów osiągnięć uczniów znajdujemy informacje na temat następujących problemów: • Jeden raz pojawił się problem wychowawczy; • Pojawił się u trzech uczniów problem z rozbudzeniem zainteresowania; • Pojawiali się uczniowie, którzy byli zainteresowani zajęciami i angażowali się w naukę, ale mogli robić to na własnym poziomie (5 przypadków); • Odniesienie do możliwości upowszechniania idei

	zapisu języka migowego – jeżeli Autorzy programu mają dostęp do tzw. dobrych praktyk w tym zakresie, może warto je zasygnalizować również na gruncie polskim.
Dobór proponowanych metod sprawdzania i oceniania osiągnięć edukacyjnych ucznia	Przedstawiono metodologiczne założenia pomiaru osiągnięć ucznia, zastosowano w tym zakresie zasadę systematyczności pomiaru i monitorowania postępów, zamieszczono wzory testów, które nauczyciel może wykorzystać podczas własnych zajęć lub modyfikując opracować własne.
Metody ewaluacji programu	W rozdziale omówiono ogólnie zasady ewaluacji. Konkretnie odniesiono się jedynie do pomiaru dydaktycznego wskazując na test końcowy. Omówiono także zasady ewaluacji samego programu w ramach realizacji projektu. Ewaluacja stanowi istotny element pomiaru w ramach obszaru nadzoru pedagogicznego. Spełniając założenie programowe, że wskazany program i podręcznik stanowić mają wsparcie dla pracy ucznia i nauczycieli, mając na uwadze tych drugich wartościowym byłoby wskazać na przykładowe narzędzie ewaluacji w ramach programowej realizacji i zamieścić wzór jednego przykładowego arkusza w istotnym w opinii Autorów obszarze np. analizy miękkich umiejętności ucznia.
Materiał dydaktyczny i metodyczny skonstruowany zgodnie z zasadą równości płci	Materiał metodyczny i merytoryczny uwzględnia w założeniach realizację zasady równości płci i szans. Treści są dostosowane do potrzeb K I M – ukazują otoczenie w ujęciu równościowym. Materiał podręcznika uwzględnia w prezentacji gestów wizerunek K I M.

Tabela 5 – opr. Własne

4.1.2 PODSUMOWANIE

Analiza materiału programu nauczania języka migowego poprzez zapis SignWritingu wykazała jego zgodność z podstawowymi założeniami dydaktyki i metodyki nauczania osób niesłyszących. Sugerowane korekty dotyczą następujących kwestii:

- Należy zamieścić jasną informację na temat możliwości samodzielnego uzupełnienia materiału w przypadku nieobecności ucznia w szkole. Informację tę można zamieścić w części przeznaczonej dla nauczyciela w formie wskazówek dotyczących wyboru materiału, możliwości aktywizowania automotywacji ucznia, metodologii sprawdzenia postępów itp. ;

- W części określającej warunki organizacyjne realizacji programu należy określić uwarunkowania lokalowe dla realizacji programu, jak również odnoszące się do preferowanej wielkości grupy uczestników;
- Sformułowanie celu głównego należy uzupełnić o wskazanie metody realizacji – w tytule programu określono jasno, że poprzez nauczanie języka migowego ma odbywać się przy wykorzystaniu zapisu w SignWritingu;
- W opracowaniu wskazano na wykorzystanie m.in. komputera – nie wskazano jasno w jakim zakresie technologia informatyczna wspierać ma proces nauczania i uczenia się.
- W ramach opracowanego programu nie ujęto wskazania dla sytuacji trudnych, z którymi nauczyciel w ramach swojej pracy dydaktycznej może się spotkać. Faza testowania wykazał, że z takimi okolicznościami sporadycznie prowadzący zajęcia mieli do czynienia. Wartość programu byłaby wyższa, gdyby założenia programowe uwzględniły omówienie zasad realizacji treści programu w takich sytuacjach jak te, np., z którymi mieli do czynienia uczestnicy wskazanego etapu realizacyjnego, a były to : problem wychowawczy, problem z rozbudzeniem zainteresowania ucznia, wysoki poziom zaangażowania – niskie możliwości zapamiętywania i percepcji ucznia, możliwości upowszechniania umiejętności i znajomości zasad zapisu języka migowego.

4.2 PODRĘCZNIK DO NAUKI SIGNWRITINGU

Zaproponowany materiał w przedmiotowym podręczniku podzielono na trzy części:

1. Wiadomości teoretyczne związane z wyjaśnieniem najistotniejszych pojęć oraz z nauczaniem dwujęzycznym w szkolnictwie dla niesłyszących.
2. Podstaw notacji SignWritingu wraz z ćwiczeniami.
3. Propozycje jednostek lekcyjnych, stanowiące bazę do nauki znaków PJM poprzez zapis SW z różnych dziedzin zawodowych oraz z języka polskiego i języków obcych.

Przedmiotowa publikacja zawiera opis programu i założeń programowych wraz z przykładami jednostek lekcyjnych w formie arkuszy ćwiczeń i konspektów przykładowych zajęć. Podręcznik stanowi podstawę realizacji dla nauczyciela i ucznia.

4.2.1 KRYTERIA OCENY PODRĘCZNIKA I PROGRAMU

OCENA PODRĘCZNIKA POD WZGLĘDEM STOPNIA REALIZACJI ZASAD NAUCZANIA	
ZASADA POGLĄDOWOŚCI	Autorzy podręcznika oparli propozycje programu nauczania na poznaniu przez uczestnika procesu konkretnych rzeczy, wydarzeń, zjawisk – materiał III części podręcznika.
ZASADA PRZYSTĘPNOŚCI	Przedstawiony materiał uwzględnia zasadę stopniowania trudności w nauczaniu, uwzględniania właściwości rozwojowe uczniów, możliwość wystąpienia między nimi indywidualnych różnic. Prezentowany materiał wykazuje przystępność treści podręcznika w stosunku do jego odbiorcy.
ZASADA ŚWIADOMEGO I AKTYWNEGO UDZIAŁU UCZNIÓW W PROCESIE NAUCZANIA I UCZENIA SIĘ	Forma podręcznika wykazuje się atrakcyjnością – szata graficzna, zróżnicowanie formy znaków , grafiki znaku itp. – to może spełnić rolę motywującą do samodzielnej nauki. Konstrukcja podręcznika zawarta w trzech integralnych częściach umożliwia pogłębianie zdobywanej na lekcjach wiedzy przez wykorzystywanie informacji podręcznikowych, zarówno eksponowanych przez tekst, jak i środki pozatekstowe. Stopniowalność zakresu trudności zadań i treści rozwija umiejętności korzystania z materiałów tekstowych, ale także obrazowych i symbolicznych. Zadania w formie otwartej pozwalają na autokontrolę i samoocenę własnych postępów odbiorcy podręcznika.
ZASADA SYSTEMATYCZNOŚCI I LOGICZNEJ KOLEJNOŚCI	Zadania pozwalają na zachowanie zasady zwiększania stopnia trudności zadań, opierają się konsekwentnie na systemie powtórzeń poprzez wykorzystanie zdobytej wcześniej wiedzy i umiejętności - systematyczne nawiązywanie do posiadanej przez uczniów wiedzy, wyróżnianie w tekście podręcznika najważniejszych zagadnień, prezentacja tematów cząstkowych ściśle powiązanych z tytułem rozdziałów, co ułatwia tworzenie w umysłach uczniów struktur wiedzy pozwala także na

	uruchomienie fizjologicznie uwarunkowanego systemu powtórkowego.
TRWAŁOŚCI WIEDZY UCZNIÓW	Treści ułożone są tak, iż prowadzący nie musi sztywno trzymać się wskazanego schematu – to pozwala na zachęcanie do zdobywania wiedzy przez wybór wydarzeń, zjawisk, procesów, postaci pobudzających zainteresowanie, wybór treści rozwijających myślenie, trafny dobór różnorodnych pytań, zadań, ćwiczeń służących sprawdzaniu stopnia przyswojenia i zrozumienia wiedzy, a także jej wykorzystaniu w sytuacjach poznawczych typowych i problemowych.
ŁĄCZENIA TEORII Z PRAKTYKĄ	Konstrukcja tematyczna jednostek lekcyjnych umożliwia nie tylko poznawania rzeczywistości, lecz także przygotowanie uczniów do przekształcania otaczającej rzeczywistości przez dobór bogatego materiału podręcznikowego do zadań i ćwiczeń wymagających umiejętności i sprawności, motywujących do podejmowania działań praktycznych w sferze swoich codziennych działań.
OPERATYWNOŚCI WIEDZY UCZNIÓW	Proponowany kształt merytorycznej części podręcznika pozwala na wykorzystywanie wiedzy w sposób planowy i świadomy, co umożliwia problemowe ujęcie treści w różnych częściach podręcznika (podręcznik podzielony na trzy integralnie powiązane części), ćwiczenia pomocne w rozwijaniu sprawności, stosowanie wiadomości w sytuacjach problemowych.

Tabela 6 – opr. Własne

Pod pojęciem **funkcji** rozumieć należy te właściwości podręcznika, które są związane z realizacją celów nauczania i uczenia się określonego przedmiotu (A. Suchoński, K. Lech, W. Okoń, Cz. Kupisiewicz, J. Maternicki czy A. Zielecki).

STOPIEŃ SPEŁNIANIA FUNKCJI DYDAKTYCZNYCH

INFORMACYJNA	Materiał podręcznika dostarcza jego odbiorcom – nauczyciel – uczeń – skonstruowaną w sposób jasny i prosty podstawową wiedzę na temat teoretycznych i praktycznych założeń SignWritingu przez słowo pisane i pozatekstowe środki przekazu.
TRANSFORMACYJNA	Metodologiczne założenia programu, konstrukcja i forma publikacji dydaktycznej pozwala na wdrażanie młodzieży do posługiwania się zdobytą wiedzą przez zadania i ćwiczenia podręcznikowe.
SAMOKSZTAŁCENIOWA	Podręcznik, a właściwie sposób prezentacji materiału teoretycznego, jak i zadaniowego pozwala na uruchomienie motywacji odbiorcy podręcznika – głównie ucznia - do poznawania także treści uzupełniających – podręcznik zawiera propozycje tematyczne, uczeń może poszerzyć materiał o dodatkowe treści np. w sferze zawodów, czy gastronomii. W podręczniku znajdują się proste w konstrukcji objaśnienia, co czyni podawany materiał przystępnym. System zaproponowany w postaci programu nauczania pozwala na rozwijanie zainteresowań, wyrabianie umiejętności i nawyków niezbędnych do samodzielnego uczenia się w sferze codziennych aktywności ucznia.
BADAWCZA	Zadania pozwalają nauczycielowi aktywizować i wdrażać ucznia niesłyszącego do dostrzegania, formułowania i rozwiązywania problemów poprzez problemowy układ treści podręcznika, zaś zawarte pytania i zadania, oraz ćwiczenia inspirują uczniów do samodzielnej pracy – ćwiczenie oparte są na aktywnych metodach pracy angażujących system kreatywnego myślenia i działania uczącej się jednostki.
AUTOKONTROLNA	Propozycje jednostek lekcyjnych ułożone są tematycznie. Każda z nich opracowana jest merytorycznie z wskazaniem celów,

	metod realizacji, potrzebnych pomocy dydaktycznych. Realizacja pozwala na systematyczne utrwalanie wiedzy zdobytej przez ucznia wcześniej, jej uzupełnienie o wcześniejsze części podręcznika, sprawdzenie i ocenę postępów przez pytania, zadania i różnorodne, aktywne ćwiczenia.
--	--

Tabela 7 – opr. własne

4.2.2 ORTOGRAFIA I ROZUMIENIE KOMUNIKATU

SignWriting stwarza możliwość zapisu komunikatu prowadzonego w języku migowym, dzięki zastosowaniu systemu ikonicznych znaków, ich połączeń według prostego i logicznego systemu znaków opartych na systemie piktogramów. Możliwość zapisu komunikatu rozwija umiejętności komunikacyjne osób z wadami słuchu. Zapis treści zadań podano w postaci czytelnych tabel, gdzie w kolumnach opracowano każdy komunikat w trzech wersjach:

- w języku polskim,
- w SignWritingu,
- za pomocą znaku migowego (rysunku).

Tak opracowany materiał zwiększa możliwości przyswojenia i przetworzenia informacji z nastawieniem na jej efektywne zapamiętanie. Przedstawienie znaku zaproponowane w metodzie SignWritingu wykorzystuje aspekt kinestetyczny aktu komunikacyjnego. Mowa ciała jest nieodłącznym elementem wypowiedzi zarówno w języku dźwiękowym, jak i w języku migowym. Niewerbalne elementy wypowiedzi w języku dźwiękowym obejmują zarówno zachowania kinetyczne, jak i wokalne, w języku migowym tylko zachowania kinetyczne, które są znacznie bogatsze niż stosowane w języku fonicznym. Należą do nich nie tylko mimika i pantomimika, ale także różne gesty wtrącone, nie mające znaczenia konwencjonalnego, lecz ułatwiające percepcję treści wypowiedzi oraz sekwencje znaków daktylograficznych, prezentujące np. imiona własne za pomocą alfabetu palcowego. Analizując przekaz foniczny i języka migowe nie trudno zauważyć, iż element mowy pozawerbalnej ma istotne znaczenie dla każdego komunikatu, także w języku migowym. Dodatkowo w kontekście zapisu komunikatu metodą SignWritingu zwiększa on udział kanału wzrokowego i kinestetycznego w przekazie i przetwarzaniu komunikatu zwiększając współpracę półkuli prawej i lewej, co zwiększa: efektywność zapamiętywania komunikatu,

kojarzenia i rozumienia jego treści, szczególnie w warstwie idiomatycznej poprzez zastosowanie odpowiedniego układu dłoni, możliwości włączenia do aktu komunikacyjnego dotyku i ruchu, jak również przekazu ekspresji komunikatu.

4.2.3 FUNKCJE JĘZYKA

Proponowana w podręczniku metoda zapisu języka migowego wpisuje się w następujące funkcje języka opisane w odniesieniu do głównie języków fonicznych:

- funkcja komunikatywna - język umożliwia porozumiewanie się między sobą, bo SignWriting rozszerza obszar komunikacji osób z wadami słuchu tak w znaczeniu terytorialnym, jak i środowiskowym;
- funkcja społeczna – określa m.in. międzynarodowy i narodowy dorobek kulturalny – SignWriting dzięki funkcji zapisu języka migowego może uczestniczyć w tworzeniu dóbr kultury osób niesłyszących;
- funkcja poznawcza - język, łącząc się z myśleniem, umożliwia uogólnione poznanie rzeczywistości – dzięki SignWritingowi zwiększa się obszar poznania otoczenie osób niesłyszących,
- funkcja ekspresywna - mowa oddziałuje na rozmówcę, może wpływać na świadomość innych ludzi, wyrażać myśli, uczucia – rozwijanie warstwy komunikacyjnej dzięki m.in. wykorzystaniu aspektu kinestetycznego procesu komunikacji,

Podręcznik traktowany jest jako komunikat (przekaz) między nadawcą - autorem a odbiorcą - uczniem. W ujęciu R. Jakobsona każdy komunikat pełni sześć funkcji:

OCENY PODRĘCZNIKÓW SZKOLNYCH WYKORZYSTAĆ FUNKCJĘ TZW. KOMUNIKATÓW SŁOWNYCH	
FUNKCJA POZNAWCZA	Jest podstawą wszelkiego porozumiewania się. Podręcznik pełni funkcję poznawczą wobec opisywanych postaci, faktów, zjawisk, bo dostarcza o nich informacji eksponowanych przez tekst i środki pozatekstowe prawdziwe i zgodne ze stanem faktycznym – szata graficzna, wizualna warstwa podręcznika łączy komunikat w skazując stosunki zachodzące między komunikatem a przedmiotem (obiekt, fakt itp.).

FUNKCJA EMOTYWNA	Pozwala określić stosunki zachodzące pomiędzy komunikatem, w naszym przypadku podręcznikiem, a nadawcą tego komunikatu, czyli autorem podręcznika. Podręcznik nie tylko dostarcza wiedzy o przedmiocie, lecz także określa postawę autora wobec przedmiotu. Przejawem stosunku emocjonalnego do przedmiotu jest w przypadku przedmiotowej publikacji opracowanie tekstu pod względem graficznym i językowym: zaproponowany podział treści na rozdziały, sformułowania tytułów (krótkie, proste hasła), podział akapitowy wykorzystujący graficzny aspekt konstrukcji treści, wytłuszczenia,, ramki sygnalizujące wyrazy, zdania i fragmenty szczególnie ważne, wymagające przyswojenia, lub wskazujące na konieczność wykonania zadania.
FUNKCJA FATYCZNA	Jej celem jest nawiązanie, podtrzymywanie lub przerwanie komunikacji. Narracja w omawianym podręczniku ma charakter podmiotowy – wyraźnie i jasno wskazuje na odbiorcę komunikatu – osobę niesłyszącą – konstrukcja komunikatów jest prosta, hasłowa, pozbawiona dwuznaczności. Jasno widać, że Autorzy podręcznika mają świadomość, dla kogo piszą publikację, uwzględniają konieczną specyfikę komunikatu. Poza tym prezentacja informacji w formie fotografii, przedruków, szkiców, schematów czy diagramów podtrzymuje uwagę ucznia i zapewnia utrzymanie jego zaciekawienia.
FUNKCJA APELU	Poszczególne komunikaty w podręczniku , formułowane pytania mają związek z treścią, stopień trudności zadań i ćwiczeń umożliwia sprawdzenie wiedzy na danym etapie nauki – pojawiają się lekcje powtórkowe, zbierające częściowe partie materiału do powtórzenia i sprawdzenia. Zawarte w podręczniku treści, ich układ, założenia programowe są spójne merytorycznie z wyznaczonymi celami częściowymi projektu.
FUNKCJA METAJĘZYKOWA	Podręcznik redagowany jest w języku, który jest zrozumiały dla środowiska osób niesłyszących i specjalistów surdopedagogów. Język charakteryzuje się komunikatywnością, jednoznacznością

	poleceń, Autorzy unikają zdań długich i zawiłych, stosowane są w poleceniach do ćwiczeń zdań oznajmujące, wiążące się logicznie z prezentowanymi treściami. Prowadzone są działania systematycznie wyjaśniające pojęć, terminologia jest „przyjazną” dla ucznia z wadą słuchu, poprawnie stosowane są transkrypcje fonetyczne. Tekst jest czytelny, szata graficzna wyrazista.
FUNKCJA ESTETYCZNA	Podręcznik spełnia wymogi estetyczne. Okładka, zamieszczone ilustracje, fotografie, wykresy, tabele itp. wykonane są z wykazaniem dbałości o szatę graficzną wydania. Jakość papieru, druku, okładki, kolor, atrakcyjność wyglądu, ciężar nie budzą zastrzeżeń. Wielkość wydania zapewnia poręczność w użytkowaniu.

Tabela 8 – opr. własne

4.2.4 KOREKTA MATERIAŁU NAUCZANIA ZAWARTEGO W PODRĘCZNIKU DO NAUKI JĘZYKA MIGOWEGO Z WYKORZYSTANIEM ZAPISU SIGN WRITING „ZAPISAĆ CISZĘ”

Rozdział II EDUKACJA NIESŁYSZĄCYCH	
Lekcja 2.2	nie wszystkie ilustracje mają opisy
Lekcja 2.4 str. 36	potrzeba afiliacji zmienić na : potrzeba afiliacji/przynależności
Lekcja 2.4 str. 40	jest „podkreśl właściwą odpowiedź” zmienić na „podkreśl jedną właściwą odpowiedź”
Dział II – KSZTAŁCENIE ZAWODOWE ...	
Lekcja 448 Str. 374	jest „podany dialog wykonaj w parach, a następnie zapisz inny podobny dialog w SW” powinno być „podany dialog wykonaj w parach, następnie ułóż podobny dialog i zapisz go w SW”

Tabela 9 – opr. własne

4.2.5 PODSUMOWANIE

Podręcznik do nauki SingWritingu wymaga korekt i dostosowania ich do wymogów komunikacji z osobami niesłyszczącymi w ramach wskazań tabeli 9 i dostosowanie do uwarunkowań wynikających z zasad PJM w zakresie określonym w załączniku 2, który stanowi wartościowy materiał fazy bezpośredniego testowania produktu. Poza tym, należy zwrócić uwagę, że podręcznik do nauki SignWritingu został opracowany tak, by umożliwić

osobom niesłyszącym naukę zapisu w formie graficznej znaków języka migowego. Proponowana metoda nauczania w podanym kształcie na gruncie polskiej surdopedagogiki może być określona, jako innowacyjna. Powstanie podręcznika zbiegło się dodatkowo z wprowadzanymi zmianami prawnymi dotyczącymi określenia pozycji języka migowego w obszarze prawnych odpowiedzialności otoczenia osób niesłyszących. Zaproponowana metoda, rozwiązania metodyczne w obrębie działań edukacyjnych z osobami z wadami słuchu pozwolą na uelastycznienie procesu dydaktycznego w obszarze surdopedagogiki. Znaki języka migowego zapisywane jako kombinacja ikonicznych symboli w odniesieniu do układu rąk, położenia ciała, wyrazu twarzy, kontaktu między dłońmi i innymi częściami ciała wykorzystuje znany z innych systemów komunikacyjnych system tworzenia piktogramów – poprzez tworzenie symbolu kształtuje symbol pojęcia. Ten aspekt SignWritingu uruchamia ważną sferę komunikacyjną u osób z wadami słuchu. We wskazanym środowisku odbiorców istotną barierę stanowi warstwa metajęzykowa pojęcia. Rozumienie całej sfery frazeologii, czy złożonych konstrukcji gramatycznych w odniesieniu do wypowiedzi stanowi ważny problem dekodowania komunikatów. Proponowany system zapisu języka migowego ma szansę rozwijać sferę rozumienia komunikatów w warstwie, którą w odniesieniu do osoby niesłyszącej możemy określić, jaką abstrakcyjną. Podręcznik opracowano z uwzględnieniem podziału na bloki tematyczne. Zaproponowana forma podręcznika jest zgodna z nowoczesnymi założeniami dydaktyki i metodyki nauczania. Materiał dydaktyczny opracowano z dbałością o potrzeby i wymagania edukacyjne osób z wadami słuchu. Nauczyciel jasno ma określone dla jednostki lekcyjnej cele operacyjne, metody pracy, sugerowane pomoce dydaktyczne. Strona graficzna podręcznika jest czytelna, tak w odniesieniu do sformatowania tekstu, tabel, jak i graficznych elementów, które są czytelne i dynamiczne. Przykłady także uwzględniają trójaspektową formę prezentacji znaczenia: mamy tu przedstawienie graficzne znaku języka migowego, znaku zapisanego w SignWritingu i zapis znaczenia w języku polskim. Program i podręcznik podlegały drobnym modyfikacjom w trakcie realizacji zadania, uwzględnionym dzięki systematycznie prowadzonej ewaluacji omawianego produktu. Podręcznik stanowi propozycję pewnego wycinka treści i stanowić może ciekawy załączek dla kolejnych podobnych materiałów w sferze dydaktyki osób niesłyszących.

5. WERYFIKACJA POZIOMU DZIAŁANIA INNOWACJI

5.1 ETAP PRZYGOTOWANIA

Na etapie przygotowania dokonano 8 prezentacji skojarzenia ruchów rąk (migania) z symbolami SignWitingu. Zaprezentowano podstawowe zasady pisania symboli odpowiadających układowi dłoni, zapisu ruchu rąk i mimiki twarzy. Prezentację obejrzało 168 osób w grupach liczących po ok. 20.

Kolejnym etapem wstępnej oceny i testowania idei były badania, które miały pomóc w procesie tworzenia wstępnej wersji produktu (programu nauczania JM z zasadami zapisu w SW). W badaniu wykorzystano 2 metody:

- ankietową
- zogniskowanego wywiadu grupowego (FGI).

Ankieta była zrealizowana w grupie głuchych uczniów i ich nauczycieli. Badanie objęło grupę 83 uczniów (32 dziewczynki, 51 chłopców) szkół specjalnych. Próba wykazała zróżnicowanie pod kątem: wieku, typu szkoły, do jakiej uczęszczają, stopnia uszkodzenia słuchu, subiektywnej oceny znajomości języka migowego, sposobów komunikacji z otoczeniem oraz trudności z polskim językiem mówionym. Badanie wykazało: dużą niehomogeniczność respondentów w powyższych obszarach i pozwoliło na sformułowanie cennych wniosków. W grupie objętych badaniem nauczycieli było 17 osób, wśród których, uwzględniając specyfikę zawodu pedagoga (duży wskaźnik feminizacji), zachowano parytet płci, a także dobrano nauczycieli niejednorodnych pod względem: stażu pracy, sposobów komunikacji z uczniami głuchymi, znajomości PJM oraz stopnia rozumienia uczniów niesłyszących. Pod wpływem analizy wyników ankiet można stwierdzić, że badana grupa wykazała się zakładaną niehomogenicznością w powyższych kryteriach.

Badanie fokusowe objęło grupę 40 osób – 34 uczniów i 6 nauczycieli – podczas 4 spotkań (po 10 respondentów na każdym). Pogłębione wywiady grupowe realizowano m.in. przy wykorzystaniu burzy mózgów.

Wskazany etap przygotowania zrealizowany został zgodnie z założeniami projektu, pozwolił podjąć działania dotyczące bezpośredniego konstruowania produktu i jego testowania. Etap zweryfikowany w ramach obligatoryjnej sprawozdawczości projektu i przyjętej Strategii wdrażania projektu innowacyjnego testującego.

5.2 FAZA KSZTAŁTUJĄCA

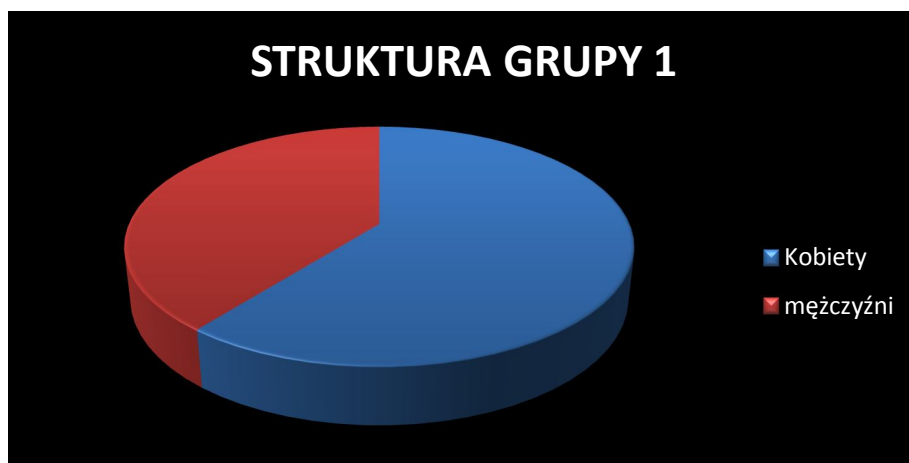
Zgodnie z założeniami projektu najważniejszym etapem sprawdzania, czy innowacja działa, była faza kształtująca, gdzie poprzez żywy kontakt prowadzących zajęcia, czyli obserwację uczestniczącą, dokonana została ocena działania programu. Osobami prowadzącymi zajęcia warsztatowe byli nauczyciele/eksperti z dużym stażem dydaktycznym w uczeniu JM. Pozwoliło to na bieżącą ocenę oraz porównanie na podstawie ich doświadczenia skuteczności i efektywności opracowanego programu nauczania, a także postępów osób uczących się. W ramach tej fazy dokonano m.in. oceny opisowej uczniów.

Strona | 42

5.3 OCENA OPISOWA UCZNIÓW

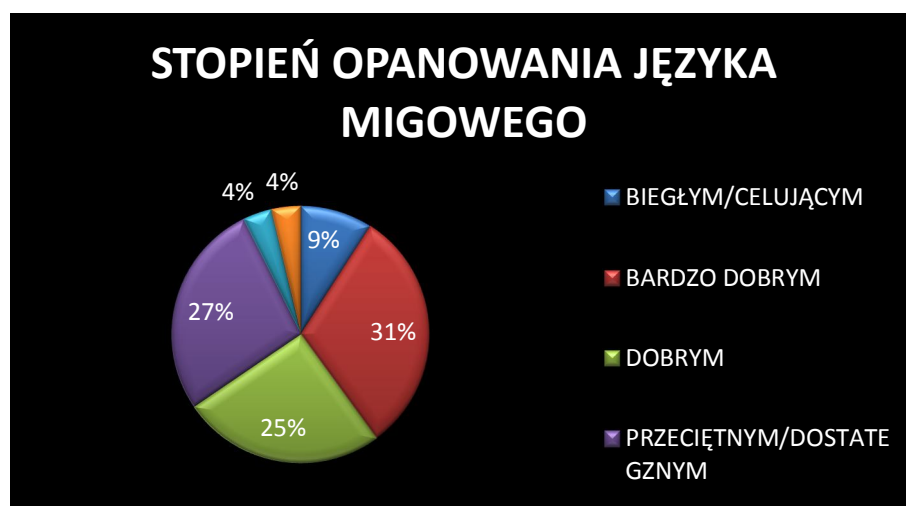
5.3.1 STRUKTURA PRÓBY

Zgodnie z założeniami pilotażowe wdrożenie odbyło się w 4 grupach prowadzonych przez łącznie 3 nauczycieli. Umożliwiło to zebranie materiału porównawczego i testowanie produktu w różnych warunkach. Dla zachowania reprezentatywności próby zwrócono uwagę na zróżnicowanie struktury grup kursantów - w każdej z nich planowano przeciętnie po 10 osób uczących się i 3 nauczycieli. Ogólnie dokonano opisu dla 56 osób:

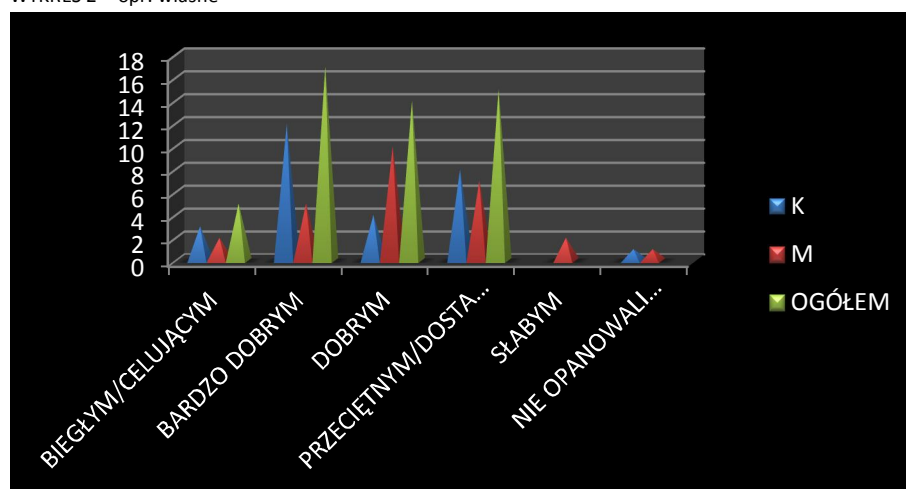

WYKRES 1 – opr. Własne

Struktura grupy z uwzględnieniem aspektu płci - z danych po fazie kształtującej wynika, że w zajęciach wskazanego etapu udział wzięło więcej K – 34, co stanowi 60,7% ogólnej liczby uczestników – w grupie tej 3 K to nauczyciele, w grupie M był 1 nauczyciel.

WYKRES 2 – opr. własne

WYKRES 3 – opr. własne – stopień opanowania języka migowego – dane z uwzględnieniem wskaźnika płci

STOPIEŃ OPANOWANIA JĘZYKA MIGOWEGO	K	M	Ogółem
BIEGŁYM/CELUJĄCYM	3	2	5
BARDZO DOBRYM	12	5	17
DOBRYM	4	11	15
PRZECIĘTNYM/DOSTATECZNYM	8	7	15
SŁABYM	0	2	2
NIE OPANOWALI ZNAKÓW	1	1	2

Tabela 10– opr. własne

Analizując dane wykresu 2 i 3 oraz tabeli 6 zauważyć można, że 66,07 % grupy uzyskało wynik w zakresie opanowania umiejętności w zakresie opanowania języka migowego na wysokim poziomie, bo w przedziale biegły/celujący, bardzo dobry i dobry. Poziom przeciętny uzyskało 26,8 % grupy, a poziom słaby 3,6 % uczestników. 3,6 % uczestników, nie opanowała znaków, bo są to osoby, które nie ukończyły kursu. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że w grupie uczestników charakteryzujących się opanowaniem języka migowego na poziomie

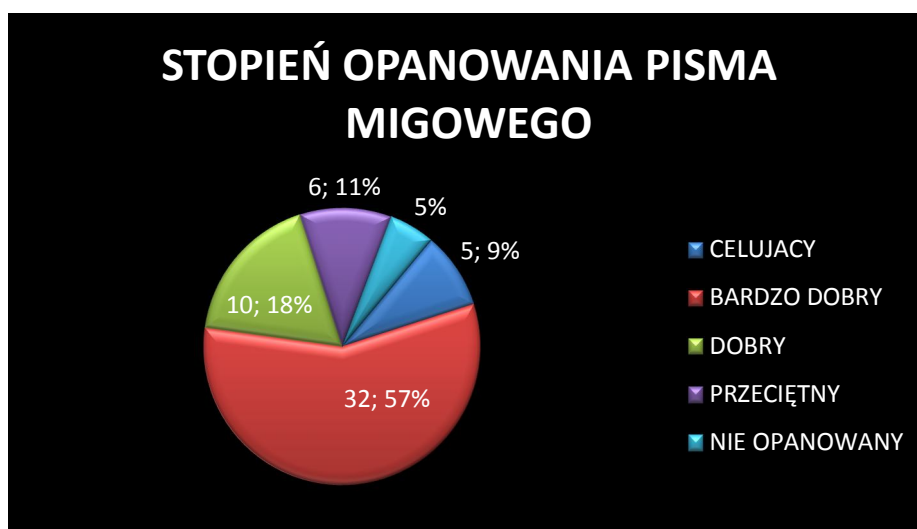
biegły/celujący, bardzo dobry i dobry porównywalna grupę stanowi grupa K – 19 i M – 18. Podobnie sytuacja przedstawia się w grupie, która osiągnęła niskie wyniki na poziomie przeciętnym/dostatecznym i słabym – grupa K to 8 osób, a M – 9. Sytuacja ta wskazuje na prawidłowe dostosowanie programu i podręcznika do potrzeb wynikających z preferencji związanych z przetwarzaniem informacji, ich zapamiętywaniem i odtwarzaniem, na które istotny wpływ mają uwarunkowania wynikające z aspektu płci.

ZDIAGNOZOWANE PROBLEMY/INTERAKCJE W GRUPIE UCZESTNIKÓW WYKAZUJĄCYCH OPANOWANIE JĘZYKA MIGOWEGO NA POZIOMIE BIEGŁY/CELUJĄCY, BARDZO DOBY I DOBRY			
PROBLEM	K	M	PROBLEM - komentarz
Trudności z opanowaniem pisma migowego	4	5	Zdiagnozowane zachowania, specyficzne problemy i potrzeby ucznia o specjalnych potrzebach edukacyjnych są na podobnym poziomie tak u K, jak i M.
Problemy z zapamiętaniem zasad w piśmie migowym	2	2	j.w.
Problemy z budowaniem wypowiedzi pełnymi zdaniami w PJM	5	5	j.w.
Problemy wychowawcze podczas zajęć	1	-	Problem ten wystąpił u jednej uczennicy, która i tak w rezultacie uczestnictwa w zajęciach wzbogaciła zakres słownictwa, którym się posługiwała.
Niski poziom zainteresowania tematem zajęć	1	-	j.w.
Ogółem interakcje	13	12	-----

Tabela 10– opr. własne

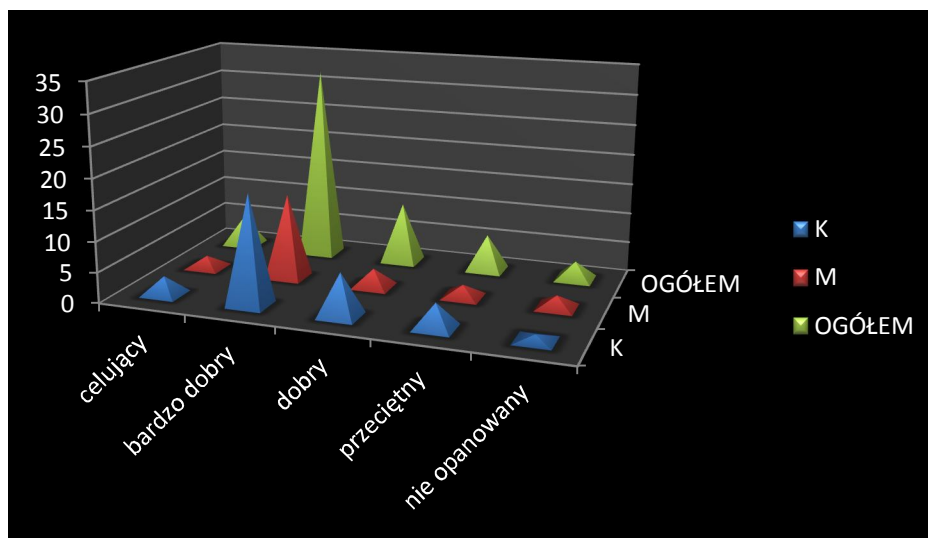
Analiza opracowana na podstawie obserwacji uczestnika podczas bezpośredniej interakcji z programem i ćwiczeniami wybranymi do publikacji wykazała, że problemy i ich rozwiązywanie nie stanowiły istotnego obszaru pracy z uczestnikiem. Zdiagnozowane problemy stanowiły można określić je zważywszy na liczbę godzin zajęć przypadających na uczestnika, jako pojedyncze interakcje. Wynikały one najczęściej ze specyficznych potrzeb ucznia specjalnego nauczania, które wiążą się z uwarunkowaniami osobniczymi jednostki, problemami danej chwili. Tylko w jednym przypadku pojawiły się większe problemy – 1 uczennica sprawiała problemy wychowawcze podczas zajęć i to wymagało od prowadzącego dodatkowego zaangażowania w rozwiązanie bieżącej sytuacji.

Wśród uczniów z niższym poziomem opanowania języka migowego problemy były sporadyczne – dotyczyły wydłużonego czasu potrzebnego na opanowanie zasad pisma migowego – (2 M, 2 K) i problemy z budowaniem dłuższych wypowiedzi w PJM – (2 K, 1 M). Obserwacja grupy wykazującej niższy poziom opanowania języka migowego wykazała wysokie zainteresowanie tej grupy tematem – uczniowie starali się zapamiętać, jak najwięcej na miarę swoich możliwości – wysoki współczynnik motywacji 88,2 %, byli aktywni na zajęciach – chętnie zadawali pytania, uczestniczyli w dyskusjach i analizach, ujawniali swoje zdanie – stopień zaangażowania na poziomie 94,1 %.

WYKRES 4 – opr. własne

Z przeprowadzonych analiz wynika, że 83,9 % uczestników wykształciło umiejętność posługiwania się systemem pisma SW na poziomie celującym, bardzo dobrym i dobrym. Dane z podziałem na płeć przedstawia wykres 5:

WYKRES 4 – opr. własne

Wśród uczestników, którzy opanowali posługiwanie się językiem migowym na wyższym poziomie – celujący, bardzo dobry i dobry K stanowią znaczną grupę, bo 28 osób, a M – 19 osób. Wynik jest proporcjonalny do struktury grupy uczestników z uwzględnieniem współczynnika płci. To wskazuje, że zaproponowana metoda jest efektywna w każdej grupie bez względu na płeć uczestnika, co więcej obserwacja uczestników i analiza osiągniętych wyników wskazała, że uczniowie, którzy opanowanie języka migowego mieli na niższym poziomie przeciętnym i słabym uzyskali wyraźnie wysokie wyniki opanowania i posługiwania się pismem migowym, bo na poziomie bardzo dobrym i dobrym. Ważną kwestię stanowi czynniki upowszechnienia pisma w środowisku osób niesłyszących w grupie uczniów posługujących się pismem migowym uczniowie używają go jedynie z osobami, które SW również poznały. Używanie SW w sytuacjach codziennych zwiększa efektywność rozumienia komunikatu i wspomaga proces komunikacji osób niesłyszących. Powyższe opracowanie przeprowadzono w oparciu o opisowe analizy uczestników warsztatów. Analizy te łączyły w sobie informacje z działań związanych z bezpośredniego testowania produktu podczas zajęć i uwagi na temat sprawdzenia postępów uczestnika.

5.4 ANALIZA TESTOWANIA PROGRAMU Z WYKORZYSTANIEM PODRĘCZNIKA DO NAUKI SIGNWRITINGU – POMIARY DYDAKTYCZNE

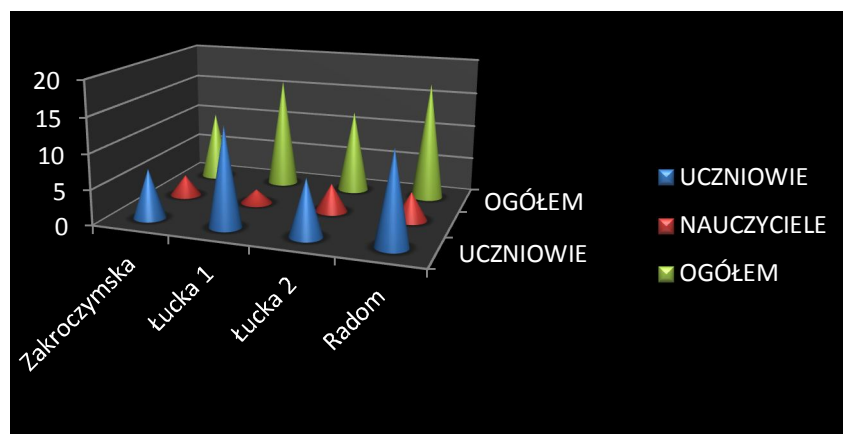
W ramach kolejnej praktycznej fazy testowania przeprowadzono 60 - godzinne warsztaty nauczania języka migowego z zastosowaniem notacji SignWriting. Zajęcia realizowane były dla 4 grup warsztatowych, ogółem przeprowadzono 240 godzin lekcyjnych zajęć. Zajęcia podzielone zostały na 7 bloków tematycznych:

1. Wiadomości o języku migowym i podstawy SignWritingu
2. Nauczanie przedmiotowe
3. Kształcenie zawodowe
4. Usługi gastronomiczne
5. Technologia informacyjna
6. Ekonomia
7. Urzędy publiczne

Zajęcia prowadzone były w czterech grupach w szkołach specjalnych na terenie województwa mazowieckiego:

1. Specjalny Ośrodek Szkolno- Wychowawczy dla Dzieci Słabosłyszących nr 15 im. Ottona Lipkowskiego, ul. Zakroczymska 6 (grupa w ramach prowadzonej ewaluacji wewnętrznej projektu określona jest w materiałach jako *Zakroczymska*)
2. Ośrodek Szkolno- Wychowawczy dla Głuchych im. Jana Siostrzyńskiego, ul. Łucka 17/23 (grupa w ramach prowadzonej ewaluacji wewnętrznej projektu określona jest w materiałach jako *Łucka 1*, *Łucka 2*)
3. Specjalny Ośrodek Szkolno- Wychowawczy dla Dzieci Niesłyszących im. M. Grzegorzewskiej w Radomiu (grupa w ramach prowadzonej ewaluacji wewnętrznej projektu określona jest w materiałach jako *Radom*)

STRUKTURA GRUPY UCZESTNICZĄCEJ W POMIARACH DYDAKTYCZNYCH

WYKRES 5 – opr. własne

Ogółem w pomiarach dydaktycznych wzięło udział 55 osób z czego 13 stanowili nauczyciele. Analiza średnich wyników testów prowadzonych w ramach zaplanowanych systematycznie pomiarów dydaktycznych na podstawie ewaluacji wewnętrznej przedstawiała się w następujący sposób

WYKRES 6 – opr. Na podstawie ewaluacji wewnętrznej projektu

Na podstawie pomiarów dydaktycznych zauważono, że określone bloki tematyczne realizowane w ramach realizacji programu podczas zajęć warsztatowych etapu testowania kształtującego ujawniły zauważalny poziom opanowania określony jako najniższy w danej grupie i najwyższy. I tak:

GRUPA	NAJNIŻSZY WYNIK TESTU	NAJWYŻSZY WYNIK TESTU
Zakroczymska	Kształcenie zawodowe	Ekonomia
Łucka 1	Wiadomości o języku migowym i podstawy SignWritingu	Ekonomia
Łucka 2	Nauczanie przedmiotowe	Kształcenie zawodowe
Radom	Technologia informacyjna	Kształcenie zawodowe

Tabela 11– opr. własne

Charakterystyczne dla pomiarów dydaktycznych było wskazanie, że w czterech grupach objętych testami najwyższy wynik respondenci uzyskali w ramach dwóch bloków tematycznych: *Ekonomia* i *Kształcenie zawodowe*. Ewaluacja wewnętrzna zarejestrowała i potwierdziła fakt uzyskania średniego wyniku ze wszystkich testów na poziomie min. 70% - odniesienie do wyników uśrednionych (dokumenty ewaluacji wewnętrznej obszaru pomiarów dydaktycznych potwierdzają wyniki testów cząstkowych ze wszystkich grup w ramach każdego modułu tematycznego programu).

5.4.1 PODSUMOWANIE

Przeprowadzone testy w ramach pomiarów dydaktycznych i ich wyniki wskazały na tendencję w sferze zainteresowań reprezentatywnej próby badawczej wyodrębnionej do danego testowania. Zważywszy na fakt, iż grupę tę tworzyli uczniowie szkół ponadgimnazjalnych wyraźnie zarysowała się tendencja tematycznych zainteresowań osób, które za chwilę staną się aktywnymi uczestnikami rynku pracy. Zainteresowanie zagadnieniami ze sfery ekonomii potwierdza także wysoką użyteczność zaproponowanego programu. Pojęcia wskazanego obszaru stanowią trudność w zakresie definiowania dla wielu osób słyszących ze względu na wysoki poziom abstrakcji pojęciowej, oraz konieczność

posiadania także wiedzy w zakresie innych dziedzin nauki i życia człowieka. Podniesienie sprawności komunikacyjnej osób niesłyszących przy wykorzystaniu metody zapisu języka migowego usprawniając poziom percepcji ośrodków mózgowych wprowadza te osoby w sferę nieznanych do tej pory pojęć. Poza tym respondenci wykazali także wysoki poziom zainteresowania nowymi dla nich zagadnieniami, co wskazuje na wysoką lukę także w zakresie wiedzy o otaczającym ich świecie i wysoki poziom chłonności na nowe informacje.

Analiza wyników cząstkowych testów wykazała, że uczniowie nawet wskazywani w opisowych ocenach osiągnąć uczniów uczestniczących w warsztatach, jako słabsi, wymagający poświęcenia im większej uwagi, uczniowie, którzy ze względu na niższe możliwości własne szybkiego przyswajania informacji musieli angażować wysiłki do nauki na dużo wyższym poziomie uzyskiwali wyniki na poziomie min. 70 %. Przyjęta powszechnie skala zaliczenia materiału (także na poziomie szkolnictwa wyższego) przeważnie określa stopień zaliczenia stopnie opanowania materiału na poziomie min. 60%. Uzyskany efekt w postaci stopnia opanowania przez uczestników materiału wskazuje, iż wybrane do programu treści – ich zakres i tematyka, zastosowane metody i formy pracy, sposób prowadzenia zajęć, założenia organizacyjno – logistyczne pozwoliły uzyskać wyższe niż przy tradycyjnych metodach nauczania języka migowego rezultaty. Można także w tym miejscu użyć stwierdzenia, że działania podejmowane w ramach realizacji programu w ramach pomiarów dydaktycznych ujawniły wzrost umiejętności komunikacyjnych sfery werbalnej i pozawerbalnej uczestników o profilu osoby niesłyszącej.

5.5 ANALIZA TESTOWANIA PROGRAMU Z WYKORZYSTANIEM PODRĘCZNIKA DO NAUKI SIGNWRITINGU – BADANIA ANKIETOWE

5.5.1 CHARAKTERYSTYKA GRUPY ZE WZGLĘDU NA PREFEROWANĄ METODĘ KOMUNIKACJI RESPONDENTÓW

Strona | 50

METODA KOMUNIKACJI				
GRUPA	WYSOKI POZIOM STOSOWANIA	WYNIK PROCENTOWY		NISKI POZIOM STOSOWANA
Zakroczymska	Znaki daktylograficzne – to znaczy, że najwięcej osób wskazało na alfabet palcowy, jako formę komunikacji	22	Po 18	Porównywalna liczba wskazań przypada na Polski Język Migowy (PJM), System Językowo-migowy (SJM), totalna komunikację oraz język polski w mowie i piśmie
Łucka 1	Totalna komunikacja i PJM	20	17	Znaki daktylograficzne
Łucka 2	Odczytywanie mowy z ust	25	Po 18	PJM, SJM i totalną komunikację
Radom*	Znaki daktylograficzne	17	16	SJM

Tabela 12– opr. własne

*grupa Radom, jako jedyna wskazała, że używa takich form komunikacji jak SW i fonogesty.

Przeprowadzone badanie ankietowe wskazało na stosowanie w grupie respondentów zróżnicowanych form komunikacji w ramach komunikacji interpersonalnej osób niesłyszących. Zróżnicowanie to jest reprezentatywne także dla środowiska osób głuchych.

5.5.2 KATALOG PROPONOWANYCH ZMIAN PO FAZIE BADAŃ ANKIETOWYCH – WSKAZANIA UCZESTNIKÓW

W ramach badania ankietowego przeprowadzono także analizę opinii uczestników warsztatów na temat sugerowanych przez zmian w ramach realizowanych treści programu i podręcznika jako narzędzia metodycznego. Uczestnicy zwracali uwagę na:

GRUPA	ZAKRES PROPONOWANEJ ZMIANY	% WSKAZANIE RESPONDENTÓW
Zakroczymska	metody sprawdzania – testy	29
	gry dydaktyczne	18
	ćwiczenia	17
Łucka 1	informacje teoretyczne o języku migowym	33
	wykłady	20
	-ćwiczenia -zakres wiadomości o podstawach SW.	17
Łucka 2	zakres wiadomości o podstawach SW	29
	ćwiczenia zapisu SW	19
Radom	ćwiczenia i ćwiczenia zapisu SW	41

Tabela 13– opr. własne

Ponadto wielu respondentów uważa, że powinno się przeznaczyć dodatkowe godziny na ćwiczenia zapisu SW. Do najczęściej wskazywanych obszarów sugerowanych zmian należą:

- Ćwiczenia i ćwiczenia zapisu SW,
- Zakres wiadomości o podstawach SW.

Warto jednak zaznaczyć, że głównym celem podręcznika nie jest nauczanie SW, a jedynie wykorzystanie go celem zwiększenia efektywności nauczania języka migowego.

5.5.3 PODSUMOWANIE

Osoby głuche mają utrudnioną komunikację z otoczeniem, dla którego podstawowym sposobem porozumiewania jest język foniczny. Pojawia się przez to wiele ograniczeń i trudność uczestniczenia w zajęciach, doświadczania realizacji wielu codziennych dostępnych dla słyszących działań, sytuacji okoliczności. Fakt ten potęguje słaba znajomość polszczyzny, w związku z tym, że język polski często bywa ich drugim językiem po języku migowym. Wśród osób z dysfunkcją słuchu wyróżniamy osoby głuche mające ubytek słuchu uniemożliwiający rozumienie mowy nawet przy zastosowaniu aparatu słuchowego i osoby niedosłyszące. Osoby niedosłyszące w komunikacji wspierają się resztkami słuchu. Zależnie od stopnia ubytku słuchu mogą, ale nie muszą korzystać z aparatów słuchowych. Zazwyczaj

też posługują się językiem polskim znacznie lepiej od osób głuchych. Nie stanowi to jednak reguły. Obie grupy nie posiadają żadnych charakterystycznych cech zewnętrznych wyróżniających je spośród innych osób. Identyfikacja osoby z niepełnosprawnością słuchu następuje zwykle dopiero przy próbie nawiązania kontaktu językowego (np. brak reakcji na mowę oraz inne sygnały dźwiękowe, szczątkowa lub słaba umiejętność mówienia, posługiwanie się językiem gestów). Ponadto osoby, które nie słyszą, zwykle w sposób szczególny obserwują twarz rozmówcy. Z pomocą w rozwiązaniu sytuacji przyszły w ostatnim czasie rozwiązania prawne. Ustawa o języku migowym ma zapewnić możliwość egzekwowania swoich uprawnień przez osoby posługujące się PJM, SJM, także w wyborze Sposobu Komunikowania się Osób Głuchoniewidomych (SKOGN – kreślenie liter na dłoni, alfabet Lorma, alfabet palcowy oraz znaki języka migowego odbierane dotykiem) i innymi środkami komunikowania się (SMS-y, faksy, e-maile, strony internetowe dostosowane do potrzeb osób z dysfunkcjami narządu słuchu i wzroku, przekazy telewizyjne ze ścieżkami dialogowymi – napisami). Działania zostały uruchomione. Nie zmienia to jednak faktu, że osoby niesłyszące nadal mają problem komunikacyjny tak w sferze mentalnej, jak i czysto językowej (fleksja, morfologia, składnia itp.). Wybrana do uczestnictwa w projekcie grupa jest reprezentatywna dla danego środowiska. Uczniowie charakteryzują się różnym poziomem ubytku słuchu i różnym poziomem sprawności porozumiewania się. Co więcej, podobnie jak członkowie społeczności, którą reprezentują posługują się różnymi sposobami porozumiewania się z otoczeniem słyszącym i niesłyszącym, preferując często metody na zasadzie subiektywnych uwarunkowań. Proponowana forma nauki zasad i możliwości stosowania zapisu pisma migowego za pomocą systemu ikonicznych znaków – SingWritingu pozwoli wprzeć tę istotną dla środowiska głuchych sferę uczestnictwa w środowisku codziennych działań – komunikację.

Zebrane opinie na temat testowanego w ramach spotkań warsztatowych programu i podręcznika pozwoliły opracować katalog sugerowanych przez uczestników zmian. Wartość tych opinii ma szczególny charakter, gdyż powstaje w wyniku bezpośredniego kontaktu z testowanym produktem. Biorąc pod uwagę narzędzie testowania ankietę zwrócić należy uwagę, iż jej konstrukcja nie umożliwia doprecyzowania zagadnienia na danym etapie realizacji projektu. Powstała w ramach testowania sytuacja jest istotnym elementem wartości dodanej projektu, który otwiera ścieżkę dla dalszych działań w tym zakresie w przyszłości, tzn. po zakończeniu projektu. Istotnym ograniczeniem jest plan czasowy

realizacji danych spotkań testujących – 60 – godzin na uczestnika spotkań warsztatowych. Założenia programowe w kwestii ram czasowych pozwoliły osiągnąć założony cel projektu, ale w minimalnym stopniu tworzą rezerwę dla innych nie zaplanowanych przedmiotową realizacją działań – sprawdzenia w jakim zakresie prezentowane ćwiczenia wymagają modyfikacji, czy korekty oraz co należy jeszcze zmienić w formie proponowanych narzędzi pomiaru dydaktycznego. Sugerowana korekta na chwilę obecną powinna dotyczyć prześledzenia przez Autorów podręcznika sposobu prezentacji materiału teoretycznego dotyczącego SW. Prezentacja materiału teoretyczna jest szczególnie trudna. Wziąć należy tutaj także uwarunkowania psychofizyczne w zakresie rozumienia i przetwarzania informacji przez osoby głuche. Faza testowania kształtującego potwierdziła, że system zapisu pisma migowego zwiększa efektywność w rozumieniu komunikatu przez osobę głuchą. System znaków, schematu i rozmieszczenia komunikatów w tej części podręcznika powinien uwzględniać ten aspekt metodologiczny. W związku z powyższym sugeruje się dokonanie następujących zmian:

OBSZAR ANALIZOWANY DO ZMIANY : ROZDZIAŁ 3 – „PODSTAWY SINGWRITINGU” Z UWZGLĘDNIENIEM NASTĘPUJĄCYCH ODNIESIEŃ:	SUGEROWANA ZMIANA
Str. 49 – 50 – wybrane reguły gramatyczne, które można zapisać w notacji SW	Podpunkt a – Autorzy stosują zapis w języku polskim definicji pytania ogólnego; w tym miejscu zapis powinien być przedstawiony w formie schematu, który wyeksponuje konstrukcję pytania i system udzielanych odpowiedzi: <pre> graph LR Czy[Czy] --> TAK[TAK] Czy --> NIE[NIE] </pre> I dopiero zaprezentowany opis
	Podpunkt b – zaimki pytające do pytań szczegółowych są nieczytelne, należy je wyeksponować w przestrzeni podręcznika np. Pytania szczegółowe, które w języku polskim rozpoczynają się zaimkami pytającymi (pytajnikami*):

CO?

KTO?

KIEDY?

GDZIE?

DLACZEGO? Itd. zgodnie z treścią podręcznika

Odpowiedź na pytanie

~~TAK~~~~NIE~~

INNA ODPOWIEDŹ

.....

.....

.....

Sugeruje się także stosowanie w uzasadnionych miejscach pisowni wielkimi literami (drukowanymi). Zapis taki podobnie jak obraz pozostaje dłużej w świadomości czytelnika, bo jest wyraźny i jednoznaczny.

*Sugeruje się zamieszczenie form kolokwialnych w nawiasach. Jeżeli odnosimy się do pojęć z obszaru gramatyki powinny one być precyzyjne. Zaimek jest częścią mowy, a nie „pytajnik”

Podpunkt e –

Stopień równy* charakteryzuje się mimiką normalną	Obok należy zamieścić zdjęcie osoby na wzór zamieszczonych w części ćwiczeniowej wizerunków przedstawiających tę samą osobę wyrażającą narastający stopień przekazu pozawerbalnego emocji **
Stopień wyższy bardziej intensywną mimiką	j.w. **
Stopień najwyższy bardzo zintensyfikowana mimiką	j.w.**

*Błąd merytoryczny – powinno być stopień równy, jest zwykły

Podpunkt f –

	Zapis: TY KURS MIGOWY UCZĘSZCZAĆ DLACZEGO? – powinien być rozmieszczony w jednym wersie
	Podpunkt h – Jako przykłady definicji powinny być zamieszczone dwa kontrastowe wizerunki na zdjęciach przedstawiających osobę wyrażającą za pomocą pozawerbalnych elementów komunikacji przeciwstawne opinie, emocje itp. **

Tabela 14– opr. Własne

** W sytuacji, gdy koszty projektu na to pozwolą sugeruje się zamieszczenie dodatkowych zdjęć, czy ilustracji. Jeżeli ograniczenia budżetu projektu stanowią barierę w tym zakresie rekomendacje należy traktować, jako wskazanie na przyszłe podobne działania w tym zakresie.

6 WNIOSKI I REKOMENDACJE

6.1 ODPOWIEDŹ NA KLUCZOWE PYTANIE BADAWCZE EWALUACJI:

Czy przyjęty system działań w ramach testowanego modelu programu jest odpowiedzią na problemy środowiska osób Głuchych?

W części niniejszego Raportu - WPROWADZENIE DO PROBLEMATYKI – nakreślono sytuację środowiska osób głuchych. Dysfunkcja słuchu sprawia, że bariera komunikacyjna jest ogromnym problemem osób Głuchych. Z wynikającymi z niej ograniczeniami walczą każdego dnia. Wszelkie działania podejmowane w ramach niwelowania potencjalnego wykluczenia osób niesłyszących są korzystne dla nich w perspektywie wielopoziomowej. Poprawa sfery poprawy komunikacji z otoczeniem sprzyja ich integracji ze środowiskiem osób słyszących. Projekt poprzez wprowadzenie formy zapisu języka migowego zwiększa sprawność językową osób niesłyszących poprzez poszerzenie ich słownictwa, działanie w sferze kognitywnej struktury języka uwzględniając także rozwój umiejętności w zakresie konstrukcji wypowiedzi opartych na wiedzy z zakresu m.in. gramatyki języka polskiego. A zatem projekt jest odpowiedzią na potrzeby osób Głuchych stwarzając im potencjalne możliwości dla znalezienia lepszej pracy, wzrostu poczucia własnej wartości w sferze kształtowania życiowej sprawczości.

Czy produkt finalny, który będzie efektem przedmiotowego projektu jest zgodny z wymogami prawnymi w szerokim tego słowa znaczeniu tak w kontekście polskich

uwarunkowań prawnych, jak i UE? (badany kontekst prawny rozumiany jest w obszarze edukacji, pozycji osób niepełnosprawnych, rynku pracy)

Od 1997 roku, kiedy to uchwalono przełomowy dla postrzegania niepełnosprawności dokument, jakim był Trakt Amsterdamski, w sferze prawodawstwa traktującego o zasadach zachowania zasady równości szans dla środowisk osób niepełnosprawnych wiele się wydarzyło. Wtedy to, po raz pierwszy, jednoznacznie przyznano, że osoby niepełnosprawne są jedną z grup społecznych narażonych na marginalizację. Traktat nałożył na kraje Unii obowiązek przeciwdziałania dyskryminacji osób niepełnosprawnych. Stwierdzono dyskryminację osób niepełnosprawnych starających się o pracę, już na etapie rekrutacji. Art. 32 i 33 Konstytucji RP odnosi się do zakazu dyskryminowania obywateli w stosunkach pracy. Od dnia 2 czerwca 1996 r. obowiązuje przepis art. 113 Kp., wyrażający - w obecnym brzmieniu - ogólną zasadę, iż jakakolwiek dyskryminacja w zatrudnieniu, bezpośrednia lub pośrednia, m.in. ze względu na wiek lub niepełnosprawność - jest niedopuszczalna. Dyrektywa 2006/54/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równości szans oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy (wersja przedrządowana) – Dz. Urz. UE L 204 z 26.7.2006. scala w jedną dyrektywę następujące: dyrektywa Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiająca ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy – Dz. Urz. WE L 303 z 2.12.2000, str. 16; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 4; dyrektywa Rady 75/117/EWG z dnia 10 lutego 1975 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstw Państw Członkowskich dotyczących stosowania zasady równości wynagrodzeń dla mężczyzn i kobiet – Dz. Urz. WE L 45 z 19.2.1975, str. 19; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne rozdz. 5, t.1 ; dyrektywa Rady 76/207/EWG z dnia 9 lutego 1976 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia i awansu zawodowego oraz warunków pracy – Dz. Urz. WE L 39 z 14.2.1976, str. 40; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 1; dyrektywa 2002/73/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 września 2002 r. zmieniająca dyrektywę Rady 76/207/EWG w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia i awansu zawodowego oraz warunków pracy – Dz. Urz. WE L 269 z 5.10.2002, str. 15; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 4. Zakaz dyskryminacji w zatrudnieniu ze względu na wiek

i niepełnosprawność, wynikający z przepisów Kodeksu pracy polega na obowiązku równego traktowania w zakresie nawiązania i rozwiązania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania oraz dostępu do szkolenia w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych, w szczególności bez względu na wiek i niepełnosprawność (art. 183a § 1 Kp.). W Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie organizacji kształcenia oraz warunków i form realizowania specjalnych działań opiekuńczo-wychowawczych w przedszkolach i szkołach specjalnych zorganizowanych w podmiotach leczniczych i jednostkach pomocy społecznej stanowi wykonanie upoważnienia zawartego w art. 71c ust. 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.) określono jasno zasady wprowadzenia elastyczności w zakresie ustalenia liczebności uczniów w oddziale, co umożliwia dostosowanie organizacji pracy przedszkola i szkoły specjalnej, (...) do szczególnych potrzeb psychofizycznych uczniów, wynikających odpowiednio z ich stanu zdrowia lub rodzaju niepełnosprawności. Wynika to ze specyfiki funkcjonowania tych przedszkoli i szkół, do których uczęszczają dzieci i młodzież z różnymi rodzajami schorzeń i dysfunkcji i w których, w związku z powyższym, organizacja kształcenia musi być ściśle skoordynowana z prowadzonymi oddziaływaniami medycznymi, ich charakterem, czasem trwania i intensywnością. Dzięki Zarządzeniu nr 9 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 czerwca 1996r., oficjalnie włączono język migowy w pensum godzin przeznaczonych na rewalidację indywidualną dziecka głuchego prowadzoną w szkolnictwie specjalnym dla dzieci głuchych. Produkt jest zgodny z systematycznie dostosowywanym prawem tak na gruncie polskim, jak i UE, do potrzeb środowiska osób niepełnosprawnych, do których należą osoby głuche. Językowe usprawnienie osoby niesłyszącej w sferze rozumienia komunikatu, wychodzenia z komunikatem poza swoją enklawę środowiskową poprawia wizerunek tejże osoby w jej naturalnym otoczeniu, usprawnia do podejmowania ważnych decyzji życiowych np. w zakresie poszukiwania pracy, wzmacnia osoby głuche poprzez wiedzę na temat otaczającego świata.

Czy proponowany program uwzględnia zmianę paradygmatu kształcenia z treściowego na podmiotowe?

Rozwój społeczeństwa i gospodarki opartej na wiedzy oraz poszerzająca się współpraca międzynarodowa powodują zwiększanie się zawodowej i geograficznej mobilności osób. Skala tego zjawiska, a zwłaszcza jego znaczenie dla przyszłości społeczeństw, wpływa na

tworzenie polityki edukacyjnej – polityki na rzecz uczenia się przez całe życie (lifelong learning – LLL). Zgodnie z Europejskimi i Krajowymi Ramami Kwalifikacji, które stanowią narzędzie uczenia się przez całe życie do głównych celów polityki edukacyjnej LLL w Europie zaliczono:

- ułatwianie swobodnego przepływu osób między różnymi miejscami uczenia się oraz miejscami pracy w rozmaitych sektorach, branżach, regionach i krajach;
- ułatwianie przenoszenia zdobytych kwalifikacji oraz ich aktualizacji i rozwijania nowych;
- promowanie kreatywności i innowacyjności;
- przyczynianie się do wzrostu gospodarczego i zatrudnienia.

W centrum zainteresowania twórców europejskiej polityki LLL stawiana jest osoba ucząca się, a nie instytucja lub system edukacyjny (sposób realizacji i efekty uzgodnień dotyczących tej dziedziny powinny mieć odzwierciedlenie w życiu konkretnych osób, a nie tylko w funkcjonowaniu instytucji i systemów).

Zmiana paradygmatu kształcenia z treściowego na podmiotowe	Omawiany produkt koncentruje się na potrzebach ucznia niesłyszącego. Zestaw proponowanych metod, rozwiązań w postaci ćwiczeń, narzędzi sprawdzenia wiedzy koncentrują się na możliwości indywidualizacji procesu nauczania – wśród promowanych form monitorowania obserwacja i opis osiągnięć ucznia. Treści są tak dobrane, że pozwalają uczniowi poszerzyć wiedzę na temat otaczającego świata i codziennego w nim funkcjonowania.
NAUCZANIE TREŚCIOWE uwzględnia uczenie wiedzy o otaczającym człowieka świecie	
Pole działania w kształceniu kompetencyjnym	Proponowany kształt programu uwzględnia indywidualne potrzeby ucznia i osoby niesłyszającej. Możliwość dokonania zapisu, transkrypcji własnych myśli pozwala na uruchomienie istotnych uwarunkowań psychologicznych procesu uczenia się.
-powinno nastąpić wzbogacanie i poszerzanie pola wolności wewnętrznej uczestnika;	
-nastawienie na respektowanie wolności	

drugiego człowieka -ukazanie możliwości i rozbudzanie świadomości i poszerzanie pola możliwych wyborów – tzw. gra szansą i ryzykiem	Stworzenie systemu znaków graficznych odzwierciedlających znaki w otaczającym świecie osoby niesłyszącej i znaki JM wskazuje na pełne respektowanie praw człowieka bez wskazywania na jego fizjologiczne ograniczenia. Szersza perspektywa, która tworzy się w przestrzeni znaku SW zwiększa perspektywę postrzegania problemu, a metodologia realizacji ćwiczeń podczas zajęć uruchamia proces dyskusji uczniów konfrontując w ten sposób ich opinie i pozwala na podejmowanie własnych decyzji, zwiększa zakres pojęcia w kontekście językowego i mentalnego rozumienia komunikatu.
Pole decyzji w kształceniu kompetencyjnym - wolność wewnętrzna <i>odnosi się do</i> świadomości podejmowanych decyzji i praca nad ich kształtem - prowadzi do osiągnięcia pożytku z istnienia w otoczeniu – element wolności zewnętrznej -poprzez projekt, czyli zespół działań i decyzji jednostka ma możliwość uzyskać wyższy poziom pożytku ponad uzyskiwany do tej pory w ramach dotychczasowego systemu działań; - otworenie drogi dla rozwoju kompetencji podmiotowych jednostki	Dzięki zaproponowanemu systemowi realizowanemu w ramach testowanego produktu następuje poszerzenie świadomości jednostki, dzięki usprawnieniu procesów komunikacji jednostki w otoczeniu – rozumienie siebie w otaczającej rzeczywistości i rozpoznawanie, definiowanie większej ilości znaków dotyczących tegoż otoczenia. Rozwój jednostki następuje poprzez logicznie dopracowany system poznania w ramach procesu nauczania i poznania, w którym uczestnik jest pełnoprawnym aktorem danego procesu. Jego świadomość decyzji rozwijana jest poprzez możliwość konfrontowania z prowadzącym omawianych treści, zgłaszania własnych

	problemów, wskazywania na sferę mocnych i słabych stron oraz uzyskiwanie wsparcia w sytuacjach trudnych. Proces nauczania i uczenia się nastawiony jest na jednostkę omawianego procesu.
Aktywność w kształceniu kompetencyjnym	Stawianie samodzielność w działaniu uczestnika uruchamia w nim nie tylko procesy decyzyjne, ale także poczucie sprawczości w kontekście weryfikacji własnych działań i ich efektów. Konstrukcja merytoryczna programu stawia na uczestnictwo w procesie poznania w różnych relacjach analizy – praca własna, praca w parach, praca w małych grupach. Uruchamianie mechanizmów autoewaluacji w ramach proponowanych zajęć pozwala na zwiększenie samoświadomości ucznia, co do swojej roli w w/w procesach – konfrontuje go z własną odpowiedzialnością za podejmowane decyzje, wypowiedane sądy – rozwinięcie zakresu komunikacyjnego osób niesłyszących zwiększa poziom rozumienia i identyfikacji pojęć na poziomie warstwy metajęzykowej.
-w procesie nauczania i uczenia się stawia się na samodzielność jednostki, która rozwija umiejętności w zakresie formułowania projektów wpływających na osiągnięcie rozwoju podmiotowego w/w uczestnika , który potrafi formułować strategię działania, -dzięki w/w jednostka uzyskuje narzędzia pozwalające jej brać odpowiedzialność za swoje działania	
Relacja uczeń – nauczyciel w kształceniu kompetencyjnym	Ważnym aspektem realizacji programu w ramach testowanego produktu jest rola budowanej w procesie nauczania i uczenia się rola relacji nauczyciel – uczeń – opisy osiągnięć uczestników zajęć warsztatowych. Uczestnik/uczeń może w każdej chwili uzyskać pomoc prowadzącego, ma możliwość przedyskutowania problemu,
-Nauczyciel i uczeń tworzą relacje partnerskie; uczeń rozwija własne umiejętności i kształtuje postawy w celu zwiększenia posiadanych kompetencji -Uczeń samodzielnie zwiększa pole wolności i efektywności działania – nauczyciel w roli	

coacha	skonfrontowania z opinią prowadzącego, może wyjaśnić podstawy swoich decyzji. Indywidualizacja procesu nauczania realizowana w przedmiotowym programie i wynikający z tego schemat omawianej relacji sytuują prowadzącego w pozycji bardziej coacha niż nauczyciela, który był charakterystycznym aktorem systemu nauczania typowo podawczego. Utrzymanie wskazanych warunków relacyjnych w procesie nauczania jest także elementem innowacyjnym w nauczaniu osób niesłyszących – relacja coachingu nastawiona jest na samodzielne poszukiwanie rozwiązań problemu przez uczestnika/ucznia w procesie.
--------	--

Tabela 15– opr. własne

Czy i w jakim zakresie przyjęty system wsparcia w ramach testowanego modelu jest skuteczny i użyteczny dla odbiorców i użytkowników?

- W jakim stopniu realizatorom udało się skutecznie przeprowadzić zaplanowane działania w fazie testowania i osiągnąć zakładane cele i efekty testowania?

Realizatorzy projektu osiągnęli założone cele dla wskazanych w przedmiotowym Raporcie etapów testowania. Ważnym aspektem etapu testowania kształtującego było zbudowanie podłoża dla ostatecznego kształtu produktu finalnego. Program wraz z podręcznikiem zostały poddane szczegółowej analizie merytorycznej – weryfikacja przez: zaproszonych specjalistów (opinie ekspertów i specjalistów przedmiotu – dane zawarte w: *Strategia wdrażania projektu*), wykładowców, autorów programu i podręcznika oraz analizie w praktycznym działaniu – informacje zwrotne od uczestników warsztatów i prowadzących zajęcia. Wieloaspektowa analiza pozwoliła ograniczyć skalę błędów, a także stworzyła warunki do dokonywanych korekt

działań w ramach realizacji monitoringu działań i analizy punktów krytycznych realizacji.

- Jakie rzeczywiste korzyści z udziału w testowaniu pojawiają się dla odbiorców i użytkowników fazy testowania?

Zainteresowane testowanym produktem środowiska zostały zdefiniowane przez Realizatorów na etapie planowania i składania wniosku o dofinansowanie projektu innowacyjnego testującego. Wskazane grupy są bezpośrednio powiązane ze środowiskiem osób głuchych (nauczyciele, organizacje zajmujące się problematyką osób głuchych, instytucje administracji państwowej itp.) lub bezpośrednio je reprezentują – osoby głuche, głusi uczniowie. Z grupy tej została wybrana reprezentatywna próba (wymiar testowy – 4 grupy), która uczestniczyła bezpośrednio w praktycznym testowaniu produktu – programu wraz z podręcznikiem. Dzięki praktycznemu aspektowi uczestnictwa powstała możliwość stworzenia warunków wypowiedzenia się bezpośrednich uczestników testowania produktu na temat jego korzystnych aspektów i tych, które sprawiały problem. Zebrane opinie pozwoliły uzupełnić koncepcję doprecyzowania ostatecznej wersji produktu finalnego. Faza testowania kształtującego zajęła się także aspektem oceny przydatności produktu pod względem jego efektywności w działaniu i wdrożeniu czynnika pozytywnego aspektu zmiany w otoczeniu grupy osób głuchych. Obserwacje pomiaru (ankietowe, dydaktyczne) wykazały stopień zmiany w aspekcie początkowego i końcowego pomiaru. Uwidocznili poprawę umiejętności komunikacji osoby głuchej, wzrost sprawności językowej nawet u osób wykazujących specyficzne potrzeby edukacyjne (uczeń zdolny i uczeń ze zdiagnozowanymi lub obserwowanymi i problemami w nauce).

- Czy, a jeśli tak, to w jakim zakresie, udział w działaniach testowanego modelu programu ma wpływ na zwiększenie aktywności oraz atrakcyjności środowiska osób głuchych w otoczeniu rynku pracy, edukacji, sfery codziennych aktywności człowieka?

Ten obszar realizacji stanowi podlegać powinien ewaluacji odroczonej. W chwili prowadzenia działań testujących i po testowaniu trudno jest tworzyć jednoznaczne opinie na temat pozycji osób głuchych w otaczającym ich świecie i wzrostu lub obniżenia ich atrakcyjności. W tym miejscu należy podkreślić, że założeniem w/w działań było stworzenie warunków do zmniejszenia barier na jakie napotykają osoby głuche w otoczeniu swoich codziennych czynności i działań. Ich pozycja na rynku pracy jest niezwykle trudna m.in. ze względu na barierę komunikacyjną. Rozwiązania prawne – *Ustawa o języku migowym* – intensyfikują działania „sprawnego” otoczenia osób głuchych na rzecz zmniejszenia efektu ich wykluczenia społecznego. Ważnym czynnikiem jest aktywizowanie działań samego środowiska osób głuchych, gdyż to prowadzi do zmian mentalnych u danej jednostki. Aby proces ten został uruchomiony możliwości i działania muszą być zaakceptowane przez najbardziej zainteresowanych - osoby głuche. Etap testowania produktu finalnego poprzez zaangażowanie osób głuchych w w/w proces pozwolił im wypowiedzieć się na temat ich opinii w kwestii proponowanych rozwiązań. Ich bezpośrednie uczestnictwo w testowaniu, stworzenie warunków do weryfikacji własnej decyzyjności – wskazanie obszarów dobrych i trudnych danego rozwiązania, pozwoliło na propagowanie idei aktywizacji metodologii komunikowania się przez samych Głuchych.

- W jakim zakresie testowany model produktu finalnego może mieć wpływ na rozwiązywanie problemów (społecznych, zawodowych) grup docelowych?

Wnioski dotyczące odpowiedzi na postawione powyżej pytanie pojawiały się już wielokrotnie w ramach niniejszego opracowania Raportu. Zwiększenie mobilności komunikacyjnej osób niesłyszących czyni je nie tylko atrakcyjnymi dla otoczenia i zadań, które pojawiają się w nim do realizacji. Wzrost świadomości własnej atrakcyjności, doświadczanie sprawczości w procesach decyzyjnych zwiększa także poczucie własnej wartości danej jednostki głuchej. Dzięki proponowanemu wsparciu osoba niesłysząca zwiększa poczucie bezpieczeństwa w sferze własnych działań i ich konsekwencji, łatwiej może egzekwować przysługujące jej prawa, potrafi samodzielnie działać.

- W jakim stopniu działania w ramach testowania produktu były adekwatne do potrzeb i oczekiwań użytkowników i odbiorców?

Zaplanowane działania są konsekwencją diagnozy przeprowadzonej przez Realizatorów na etapie planowania i pisania wniosku o dofinansowanie (dane: wniosek o dofinansowanie projektu „PI Zapisać ciszę”) oraz analizy problemu na etapie testowania przygotowawczego (dane w: Strategia projektu innowacyjnego „PI Zapisać ciszę”) i stworzonych na tej podstawie założeń i schematu testowania kształtującego.

- Do których grup osób – odbiorców w wymiarze docelowym model produktu jest najlepiej dostosowany/ skierowany? (np. ze względu na kryteria: płeć, wiek, wykształcenie, status na rynku pracy, branża zawodowa, typ przedsiębiorstwa, czy instytucji itp.).

Produkt ma zastosowanie w środowisku osób głuchych i ich otoczenia, w tym również instytucjonalnego. Produkt zakłada interdyscyplinarność podejścia i możliwość powszechnego stosowania, a zatem takie czynniki, jak: płeć, wiek, wykształcenie, status na rynku pracy, branża zawodowa, typ przedsiębiorstwa, czy instytucji itp. nie wpływają na zwiększenie efektywności, czy tworzenie barier danego modelu produktu.

- Jakie elementy wsparcia w ramach prowadzonych działań okazały się najbardziej przydatne/użyteczne, a które najmniej przydatne/użyteczne?

Dla testowania kształtującego produktu istotne znaczenie ma cała sfera zaplanowanych pomiarów i analiz badawczych. Szczególną wartość przedstawiały obserwacje zawarte ocenach opisowych uczestników zajęć i , pomiar ankietowy dotyczący wykazania opinii uczestników testowania na temat sugerowanych zmian w obrębie produktu – programu i podręcznika traktowanego w sposób integralny i pomiary dydaktyczne – testy postępów umiejętności, które pozwoliły wykazać zmianę w zakresie umiejętności komunikacyjnych uczestników. Poza tym istotne dla etapu testowania było zaangażowanie na różnych jego poziomach otoczenia osób głuchych w kwestii przekazania opinii na temat zaplanowanych działań i tworzonego produktu. Poza tym istotne jest także nastawienie Realizatorów na zebranie maksymalnie szczegółowej listy sugerowanych zmian konsultowanej w ramach różnych działań projektu, które pozwolą na zbudowanie ostatecznej wersji produktu finalnego. Te czynniki wpływają na kompleksowość podejścia w sferze testowej produktu.

Jaki jest potencjał wdrożeniowy testowanego produktu, czyli możliwości wdrożenia do głównego nurtu polityki (stopień skomplikowania, skala wymaganych zmian prawnych i organizacyjnych, efektywność)?

- Czy proponowane podejście okazało się atrakcyjną alternatywą dla metod stosowanych wcześniej, czy jest bardziej skuteczne, tańsze, bardziej efektywne?

Metodologia nauczania w obrębie surdopedagogiki przeżywa w chwili obecnej ogromny renesans w sferze poszukiwania rozwiązań, akceptacji dla nowych propozycji, poszukiwania możliwości modyfikacji metodologii nauczania ogólnego w odniesieniu do aktywnych metod poprzez modyfikację założeń celem dostosowania ich do wymogów pedagogiki specjalnej. Założenia programowe produktu wpisują się w tę tendencję. Uatrakcyjnienie procesu nauczania poprzez aktywizując metod nauczania – symboliczny, oparty na działaniu w przestrzeni komunikacyjnej zapis języka migowa wspiera nie tylko sferę rozumienia komunikatu. Aktywizując synchronizację półkul mózgowych prowadzi do stabilizacji ośrodka uwagi i zwiększa tym samym poziom zapamiętywania poznanych treści. Zwiększa także mobilność w zakresie identyfikacji pojęć – potwierdziły to wyniki pomiarów dydaktycznych i obserwacje postępów uczestników praktycznego etapu testowania produktu. Prezentowany system i jego metodyka stanowi alternatywę dla wcześniejszych metod nauczania systemów komunikacyjnych osób głuchych. W kwestii kosztów to: koszty testowania innowacji zostały oszacowane przez Realizatorów na etapie składania wniosku o dofinansowanie i Strategii projektu innowacyjnego – ich planowany kształt został zaakceptowany przez IP. Analizując czynnik ekonomiczny w perspektywie dalszej kontynuacji działań to wskazać należy na to, że zgodnie z przedstawioną analizą w Raporcie – analiza dokumentów - uwarunkowania prawne - dzięki Zarządzeniu nr 9 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 czerwca 1996r., oficjalnie włączono język migowy w pensum godzin przeznaczonych na rewalidację indywidualną dziecka głuchego prowadzoną w szkolnictwie specjalnym dla dzieci głuchych organy prowadzące posiadają ekonomiczne narzędzia kontynuacji podjętych w ramach przedmiotowego projektu działań.

- Czy testowany model produktu jest podatny na powielanie i/lub adaptowanie przez inne podmioty, w innych warunkach?

Prezentowany przez Realizatorów model produktu finalnego – program + podręcznik spełnia kryterium uniwersalności. Zgodnie z założeniami stanowi on adaptowaną na grunt polski metodę zapisu pisma migowego poprzez notację SW. Prezentowany system kierowany jest do osób głuchych i ich otoczenia. Warunkiem użytkowania jest nauczanie się zasad notacji w SW.

- Na ile jest to nowe, unikalne, kreatywne rozwiązanie, na które jest zapotrzebowanie wśród odbiorców i użytkowników?

Proponowane rozwiązanie jest na gruncie polskim nowym doświadczeniem dla środowiska osób głuchych. Dzięki zastosowaniu metodyki opartej na aktywnych metodach pracy z uczestnikiem procesu nauczania podejście jest nie tylko kreatywne, ale także uruchamia kreatywność samego uczestnika. Czynniki kreatywności wspomagany jest także dzięki założeniu działania podczas aktu komunikacyjnego w przestrzeni:

- a) Przestrzeń komunikacji – nadawca – odbiorca
- b) Przestrzeń usytuowania pojęcia w przestrzeni osoby głuchej
- c) Przestrzeń prezentacji znaku.

Obszar pomiarów i badań i bezpośrednie uczestnictwo osób głuchych w fazie testowania pozwalają na sformułowanie ostatecznego wniosku na podstawie zebranych danych, że wśród odbiorców i użytkowników zostało zapotrzebowanie na poznanie i stosowanie produktu.

Jakie doświadczenia z testowania wstępnej wersji produktu finalnego powinny być uwzględnione przy opracowaniu ostatecznej wersji produktu finalnego?

- Jakie czynniki utrudniały testowanie produktu ? Czy czegoś zabrakło w założeniach testowanego produktu np. odnośnie procedur, przebiegu procesu, nakładów, zasobów, narzędzi?

Analiza dokumentów oraz przebiegu etapów testowania wykazała, że Realizatorzy zachowali wszystkie wymagane procedurami i założeniami kryteria testowania. Jedyny czynnik, który podkreślany był w obszarze pomiarów ankietowych to zgłoszenie zbyt niedosyt w zakresie czasu poświęconego na realizację warsztatów – uczestnicy zgłaszali, że byli zainteresowani wydłużeniem zajęć.

- Co się sprawdziło w zaplanowanej metodologii testowania modelu produktu, a co należy zmodyfikować ze względu na specyficzną grupy uczestników lub inne czynniki? Czy coś należałoby zmienić, udoskonalić w założeniach ?

Przedmiotowa realizacji i przeprowadzone etapy testowania potwierdziły prawidłowość ramowego planu ich realizacji. Konieczne do przeprowadzenia korekty lub zmiany zostały omówione i wyszczególnione wcześniej w odniesieniu do programu i podręcznika.

Dodatkowo, jako podsumowanie powyższej analizy udzielone zostały odpowiedzi na poniższe pytania badawcze przyporządkowane do kryteriów ewaluacji:

ODPOWIEDZI NA PYTANIA BADAWCZE – UZUPEŁNIENIE

Kryterium ewaluacji	Pytanie badawcze
Trafność	1.Czy i w jakim stopniu produkt odpowiada na realne potrzeby użytkowników/odbiorców? • Produkt powstał po wnikliwej analizie potrzeb grupy docelowej na etapie planowania realizacji projektu. Pomiary prowadzone w ramach ewaluacji wewnętrznej i analiza ich wyników do niniejszego opracowania potwierdzają dostosowanie produktu do potrzeb tak użytkowników, jak i odbiorców.
Efektywność	1.Czy wypracowany produkt jest bardziej efektywny niż te stosowane dotychczas? • Pomiary dydaktyczne i obserwacje realizowane podczas procesu nauczania potwierdziły, że uczestnicy uzyskali efektywność na poziomie 360 znaków tzn. o 20% wyższą przy zajęciach zaplanowanych na 60 godzin dydaktycznych. 2.Czy proponowane podejście jest rozwiązaniem bardziej wydajnym finansowo od metod stosowanych wcześniej?

	Realizacja warsztatów, opracowanie produktu – program + podręcznik było możliwe dzięki współfinansowaniu ze środków UE. W tej sytuacji koszty wdrożenia i upowszechnienia są znikome w stosunku do działań komercyjnych, w których uczestnicy musieliby partycypować w kosztach.
Skuteczność	1. Czy produkt jest skuteczny? Co wpływa na jego skuteczność – czy są to metody pracy, dobór grup docelowych, organizacja procesu wsparcia czy inne czynniki? - Skuteczność produktu została potwierdzona m.in. uzyskanymi wynikami opanowania języka migowego przez uczestników – 360 znaków. Dodatkowym atutem jest akceptowalność produktu przez bezpośrednich jego użytkowników. Analizując w tym kontekście stosunek nakładu do rezultatów stwierdzić można, że nakłady stanowią głównie element miękkiej realizacji: czas realizacji, chęci/motywacja, autoewaluacja własnych działań. Rezultaty zaś stanowią element twardej realizacji: produkt w postaci kompilacji programu i podręcznika, wiedza na temat metody, stworzenie grupy pilotażowej realizatorów, którzy poznali i umieją stosować innowacyjną metodę nauczania języka migowego, zwiększenie świadomości problemu środowiska osób głuchych w otoczeniu osób słyszących itp. 2. Czy możliwe jest zwiększenie skuteczności proponowanych metod i pod jakimi warunkami? - Zwiększenie skuteczności metod jest możliwe poprzez działania, które pozwolą upowszechnić metodę – ale ta kwestia pozostaje poza ramami realizacyjnymi projektu. Jest to także możliwe dzięki Partnerstwu z PZG, które zna potrzeby grupy użytkowników i będzie mogło kontynuować propagowanie idei produktu także po zakończeniu przedmiotowego projektu.

Użyteczność	1.Czy wypracowany produkt jest zgodny z potrzebami grup docelowych: użytkowników/odbiorców? Analiza problemowa projektu, jak również aspekty realizacyjne zaplanowanych działań testowania produktu potwierdziły zgodność założeń merytorycznych i potwierdziły, że produkt jest odpowiedzią na potrzeby środowiska osób głuchych. Problemy komunikacyjne osób głuchych, pojawiająca się w związku z tym alienacja środowiska może być wydatnie zniwelowana i przełamana. Ważne jest, aby stworzyć młodym ludziom szanse na rynku pracy, aby zgodnie ze swoimi oczekiwaniami mogli znaleźć pracę i rozwijać swoje zdolności. Zajęcia prowadzone przy wykorzystaniu testowanego produktu, potwierdziły dodatkowo, że nie tylko wzrósł poziom opanowania znaków, ale także wzrosła efektywność rozumienia znaku w warstwie metajęzykowej.
Trwałość	1.Czy i w jakim stopniu prawdopodobne jest funkcjonowanie produktu po zakończeniu finansowania projektu? Akceptacja w fazie testowania pedagogów, surdopedagogów i bezpośrednich uczestników zajęć warsztatowych pozwala mieć nadzieję że idea będzie propagowana i realizowana przez grupę uczestniczącą w testowaniu. Partnerstwo PZG zapewnia trwałe upowszechnianie idei produktu. Zaplanowana faza upowszechniania pozwoli przybliżyć ideę projektu i założenia merytoryczne produktu otoczeniu osób głuchych.

6.2 ANALIZA PRODUKTU FINALNEGO – KRYTERIA EWALUACYJNE

TRAFNOŚĆ/ ADEKWATNOŚĆ PRODUKTU
Wypracowany w ramach projektu produkt finalny jest trafny - w pełni odpowiada na realne potrzeby środowiska osób głuchych i szkolnictwa specjalnego osób głuchych. Zajęcia prowadzone według programu są skutecznym sposobem rozbudzania w uczniach zainteresowania różnymi sferami funkcjonowania człowieka, zachęcenia ich do zgłębiania znaczenia pojęć i poszerzania wiedzy na ich temat oraz kształtowania kluczowych

kompetencji miękkich, takich jak umiejętność samodzielnego myślenia, twórczego podchodzenia do rozwiązywania problemów, umiejętność komunikacji i efektywnej współpracy w grupie. Realizacja programu, który jest składową omawianego produktu finalnego zajęć pozwala na przekazanie uczniom rzetelnej wiedzy z różnych dziedzin przygotowując ich tym samym do samodzielności w życiu dorosłym i przygotowując grunt do podejmowania samodzielnych działań w obrębie rynku pracy. W tym zakresie wypracowane rozwiązanie stanowi skuteczny sposób na rozwijanie słabych stron większości polskich uczniów, do których zgodnie z wynikami egzaminów zewnętrznych należą:

- Nieumiejętność tworzenia własnej strategii postępowania – rozwiązywania bardziej złożonych zadań wymagających przeprowadzenia kilku powiązanych ze sobą operacji.
- Braki w zakresie umiejętności prowadzenia rozumowań i wyciągania wniosków.
- Problemy z samodzielnym, twórczym myśleniem oraz z myśleniem abstrakcyjnym.

Przeprowadzone przez Realizatorów analizy, badanie potrzeby stosowania metody i rozwiązań z wykorzystaniem notacji SignWritingu w środowisku i otoczeniu osób niesłyszących potwierdza potrzebę włączenia w/w metody do istniejącego procesu dydaktycznego. W prowadzonych wywiadach uczestnicy podkreślali ich zdaniem istotną funkcję wspomagającą w procesie komunikacji i semantyki zawodowej. Dla uczniów istotny był fakt kulturowy – pismo stworzone specjalnie dla ich środowiska, a także motywacyjny – możliwość stosowania nowych rozwiązań w komunikacji interpersonalnej. Dla uczniów istotna była także odpowiedź na pytanie, czy SignWriting zmniejszy ich dysproporcje między pełnosprawnymi uczestnikami życia społecznego. Na to pytanie odpowiedź może być udzielona w systemie odroczonym, po dokonaniu określonej w czasie obserwacji zachowań, działań i aktywizacji grupy uczniów. Działania podjęte w fazie testowania w ramach przedmiotowego projektu wykazały uzyskiwanie wyższych umiejętności komunikacyjnych przy stosowaniu założeń produktu.

EFEKTYWNOŚĆ

W ramach założonych w projekcie działań i zadań powstał program i podręcznik zapisu języka migowego w SignWritingu. W tym kontekście cele operacyjne założone przez Realizatorów zostały osiągnięte. To sugeruje, że właściwie zostały wykorzystane zasoby, fundusze i czas założony na realizację zadań. Podręcznik powstał w odpowiedzi na realnie określoną potrzebę w środowisku potencjalnych odbiorców. Przeprowadzono działania stanowiących odpowiedź na założone cele operacyjne w ramach etapów testowania. Produkt finalny oraz zaproponowane przez Realizatorów podejście do nauczania języka migowego są z pewnością bardziej efektywne od rozwiązań powszechnie stosowanych obecnie na gruncie polskim. Wypracowany Program zajęć stanowi doskonały przykład zastosowania metod aktywizujących i kreatywnych w nauczaniu. Co bardzo ważne, zaproponowany sposób pozwala na odejście od rutynowych sposobów przekazywania wiedzy takich, jak praca z podręcznikiem czy wykład nauczyciela (nastawionych na przekazywanie wiedzy teoretycznej) na rzecz wykonywania dużej liczby ćwiczeń, zadań praktycznych, doświadczeń oraz nastawienie na pokazywanie związków między tym, czego

się uczestnik uczy a codziennym życiem – te działania nie oznaczają konieczności ponoszenia dużych nakładów finansowych. Wykorzystywanie Programu zajęć jest efektywne – wydajne finansowo, bardziej wydajne od wielu metod stosowanych wcześniej. Realizacja tematów zajęć zawartych w Programie nie wymaga dysponowania laboratorium, warsztatem, drogimi pomocami, czy specjalistycznym sprzętem. Pomoce potrzebne do przeprowadzania proponowanych zajęć generują minimalne koszty – do najczęściej wykorzystywanych podczas zajęć pomocy zgodnie z danymi z pomiarów ankietowych ewaluacji wewnętrznej należały:

- tablica,
- komputer i rzutnik,
- etykiety,
- rekwizyty
- podręcznik.

Większość z nich to stałe wyposażenie pracowni dydaktycznych wielu placówek. Dostępność podręcznika w sposób powszechny jest możliwa dzięki finansowaniu przedsięwzięcia w ramach projektu ze środków UE. W podanym zakresie produkt umożliwia zniwelowanie podstawowych przeszkód, które jak wynika z diagnozy problemu, wpływają na obniżenie poziomu skuteczności nauczania języka i metod porozumiewania się w środowisku osób. Dodatkowo, Program został opracowany w taki sposób, by prowadzący zajęcia mógł go wykorzystać w całości lub też tylko zaczerpnąć poszczególne tematy, wątki, doświadczenia w zależności od ilości czasu, którą dysponuje, poziomu wiedzy uczniów, ich zainteresowań, własnych celów dydaktycznych.

SKUTECZNOŚĆ

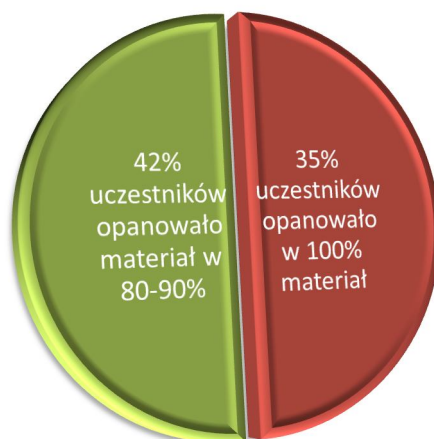
Przeprowadzone w fazie testowania działania potwierdzają, że w założonym kształcie produkt jest skuteczny. W ramach realizacji zadania przeprowadzono etapowo systematyczną ewaluację wewnętrzną w ramach działań monitorujących realizację, która stała się podstawą dla kształtu ostatecznego produktu. Wcześniejsze analizy wykazują możliwości skutecznego wykorzystania założeń produktu w różnych obszarach działań dydaktycznych, edukacyjnych i stosowanej metodyki nauczania w obszarze surdopedagogiki. Innowacyjność metody na gruncie polskiego systemu edukacji osób głuchych daje możliwość wsparcia środowiska tychże osób w obrębie ich kształcenia i samokształcenia. Wartość dla doskonalenia procesu komunikacji w środowisku osób głuchych stanowi możliwość zmniejszenia dysproporcji mentalnych i rozumienia komunikatów. Wyniki badania ewaluacyjnego równoznacznie pokazują, że ewaluowany produkt - program zajęć + podręcznik stanowi skuteczne narzędzie dla efektywnego przekazywania wiedzy w zakresie pojęć codziennej sfery funkcjonowania człowieka w życiu osobistym i zawodowym oraz kształtowania w uczestnikach kluczowych umiejętności miękkich. Na tę skuteczność wpływa wiele elementów, w tym przede wszystkim:

- Zastosowana metoda pracy,
- Zawartość merytoryczna produktu – program + podręcznik,
- Dobór grupy docelowej – użytkowników i odbiorców.

Program kładzie nacisk na praktyczne działanie uczestnika, stwarza warunki do samodzielnego wykonywania ćwiczeń, i przeżywania w związku z nim doświadczeń. Należy zauważyć, że taka metoda pracy jest zgodna z prawami rozwoju umysłowego człowieka. Na poziomie ucznia w placówce ponadgimnazjalnej mamy do czynienia ze stadium operacji formalnych (pojawia się u uczniów myślenie pojęciowe, abstrakcyjne, słowno-logiczne, symboliczne), w którym uczniowie potrafią opanować formalny opis stosowanych reguł, wyciągać wnioski na podstawie dedukcji, abstrahować, ze zrozumieniem przeprowadzać dowody i wyprowadzać dowody. Bariera komunikacyjna i mentalna u osób głuchych może zaburzać prawidłowy rozwój sfery myślenia zgodny przynależnym do wieku jednostki. Warto zauważyć, że zaproponowana w Programie metoda pracy jest bliska teorii nauczania określanej w dydaktyce jako nauczanie wielostronne, coraz częściej wskazywane przez metodologów jako bardzo skuteczna i efektywna metoda przekazywania wiedzy. Zgodnie z definicją, w nauczaniu wielostronnym stosuje się zróżnicowane metody i środki umożliwiające uczącym się zarówno przyswajanie gotowych wiadomości, jak i rozwiązywanie problemów teoretycznych i praktycznych, a zarazem przeżywanie wartości naukowych, społecznych, moralnych i estetycznych oraz bezpośredni udział w przekształcaniu warunków otoczenia. We wspomnianym podejściu akcentuje się podmiotowość i aktywność ucznia w procesie uczenia, w związku z czym kładzie się nacisk na to, by wiedza była przyswajana przez uczniów w sposób bardziej samodzielny, by stwarzać im możliwość samodzielnego badania i odkrywania oraz łączenia tego z już posiadaną przez siebie wiedzą. Z założeń teoretycznych wypływa szereg wskazówek dydaktycznych nakazujących m.in. uwzględnianie w procesie nauczania wiedzy, którą uczeń już posiada, przekazywanie wiedzy w taki sposób, by zmusić ucznia do samodzielnego jej „wydobywania” poprzez przedstawianie określonych problemów, które uczeń rozwiązuje poprzez swoją aktywność zarówno intelektualną, jak też praktyczną i emocjonalną – podkreśla się konieczność angażowania ucznia w pełni do przyswajanych przez niego treści. Takie podejście kształtuje w uczniach umiejętności dowodzenia i wyciągania logicznych wniosków, formułowania własnych opinii na różne tematy, a także pomysłowość i proaktywność rozumianą, jako nastawienie na działanie, dociekanie, przedsiębiorczość. W procesie nauczania zwraca się także uwagę na relację nauczyciel – uczeń. Sugeruje się stosowanie relacji partnerskiej opartej m.in. na metodyce coachingu w placówkach kształcących uczniów na poziomach szkolnictwa ponadgimnazjalnego. Etap testowania produktu pokazał również, że nacisk na wykonywanie w trakcie zajęć działań praktycznych może przyczynić się do wsparcia w nauce uczniów mających różnego typu trudności (trudnościami w zapamiętywaniu, trudności z zachowaniem, problemy emocjonalne typu nieśmiałość, trudności w podejmowaniu interakcji z innymi uczniami), zaburzenia koncentracji itp. W konfrontacji z konkretnymi zadaniami praktycznymi do wykonania czy też zagadnieniami odwołującymi się w jakimś stopniu do życiowych doświadczeń, także ci uczniowie aktywnie brali udział w dyskusji, wykazywali się wiedzą, zdolnościami wnioskowania, efektywnie komunikowali się i współpracowali w zespołach. Wspólne działanie, w tym wykonywanie praktycznych zadań, może być też skuteczne w walce z pewnymi stereotypami

dotyczącymi rodzajów aktywności czy też ról typowo męskich i typowo kobiecych - zawartość merytoryczna podręcznika. Należy także uznać, że produkt jest skuteczny ze względu na dobór grupy docelowej. Z równą skutecznością może być on wdrażany na obszarze całego województwa i kraju, również na obszarach miejskich i wiejskich. Obszar kryterium skuteczności potwierdzają także wyniki egzaminów końcowych:

STOPIEŃ OPANOWANIA MATERIAŁU POTWIERDZONY WYNIKAMI TESTÓW KOŃCOWYCH

77% uczestników zajęć warsztatowych opanowało materiał na poziomie dobrym i bardzo dobrym – to potwierdza wysoką skuteczność metody. U 19% uczestników zajęć pojawiły się pewne trudności z odczytaniem zapisu Sign Writing, ale za to potrafili oni poprawnie przekazać znak w PJM i przekazać jego znaczenie, a 4% miało trudności z odczytaniem niektórych notacji SW oraz ze zrozumieniem znaczenia słowa - szczególnie dotyczy to zakresu słownictwa z dziedziny ekonomii i urzędów publicznych.

Poza wskazanymi powyżej argumentami tym skuteczność produktu mogą potwierdzić także dobre praktyki pochodzące z ojczyzny SignWritingu.

UŻYTECZNOŚĆ/ODDZIAŁYWANIE

Wdrożenie produktu może przyczynić się do trwałego osiągnięcia celów określonych dla PO KL. Kształt produktu - program + podręcznik, umożliwi na zmniejszanie dysproporcji w sferze edukacji, przygotuje do działań i aktywności w życiu codziennym osobę głuchą. Wzmocnienie w sferze poczucia własnej wartości, dzięki rozwijaniu umiejętności komunikacyjnych pozwoli na wzmocnienie jednostki w działaniu w swoim otoczeniu i środowisku. Dodatkowo rozwijanie procesu komunikacji w sferze nabycia nowych umiejętności wspiera zasadę przeciwdziałania wszelkim dysproporcjom i wykluczeniom, zachowując realizację zasady równych szans w praktyce. Dzięki możliwościom stosowania

w ramach metody technologii informatycznych powstaje dodatkowy obszar rozwoju jednostki i zgodności z doskonaleniem umiejętności w sferze kompetencji kluczowych. A zatem zgodnie z założeniami Priorytetu VII dzięki poznaniu i stosowaniu SignWriting zachodzi proces rozwijania aktywnych form integracji społecznej, co w konsekwencji osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym umożliwia społeczną integrację i pełnoprawne korzystanie z przysługujących praw. Dodatkowo na podstawie badania ewaluacyjnego należy stwierdzić, że wypracowana wersja produktu jest zgodna z aktualnymi potrzebami grup docelowych, zarówno uczniów, jak też nauczycieli reprezentujących środowisko osób głuchych i ich otoczenia. Zajęcia prowadzone według testowanego programu zostały pozytywnie przyjęte przez uczestników spotkań warsztatowych, o czym świadczą wypowiedzi ich samych i nauczycieli potwierdzone przeprowadzonymi badaniami ankietowymi i obserwacjami procesu testowania w działaniu w ramach ewaluacji wewnętrznej projektu. Produkt został także bardzo pozytywnie oceniony przez nauczycieli, którzy dostrzegali zainteresowanie i zaangażowanie uczestników sesji warsztatowych, wpływ udziału w zajęciach na rozwijanie u nich samodzielnego myślenia, umiejętności współpracy w grupie, wzrost zainteresowania zagadnieniami otoczenia ich codziennych aktywności – np. sfera zagadnień ekonomii. Warto podkreślić, że wypracowany Program stanowi również odpowiedź na barierę, jaką często zgłaszają prowadzący zajęcia - w opinii nauczycieli, częstą barierą dla urozmaicenia procesu dydaktycznego bywa brak pomysłu, czy scenariuszy zajęć, które w sposób atrakcyjny i skuteczny zapoznawałyby uczniów z wiedzą z zakresu codziennych problemów, zjawisk, pojęć życia codziennego. Produkt przedstawia konkretne propozycje opracowane metodycznie także z myślą o prowadzących zajęcia.

TRWAŁOŚĆ PRODUKTU

Funkcjonowanie produktu finalnego po zakończeniu finansowania projektu jest wysoce prawdopodobne. Program po wprowadzeniu odpowiednich modyfikacji będzie powszechnie i bezpłatnie dostępny dla wszystkich zainteresowanych osób. Równocześnie jego szersze włączenie do polityki i praktyki edukacyjnej i poprzez to umożliwienie jego rzeczywistego funkcjonowania wymaga przeprowadzenia działań upowszechniających przewidzianych w projekcie. Prawdopodobieństwo kontynuacji i systematycznego propagowania podjętych idei i założeń programowych potwierdza także fakt Partnerstwa zawartego i realizowanego w ramach przedmiotowej realizacji projektu z PZG. Zaangażowanie PZG w realizację projektu i konsultację produktu ma tutaj istotne znaczenie. Organizacja uczestniczyła w projekcie od momentu powstania jego ramowych założeń pełniąc rolę swoistego konsultanta, gdyż Związek jest głównym organizatorem i certyfikatorem kursów języka migowego w Polsce. A zatem poprzez szerokie kontakty ze środowiskiem, tak osób niesłyszących, jak i słyszących, staje się dodatkowym ambasadorem produktu w Polsce.

6.3-PODSUMOWANIE

6.3.1 SINGWRITING A REWALIDACJA OSÓB NIESŁYSZĄCYCH

Proces rewalidacji osób z uszkodzonym słuchem oparty jest na dokładnej znajomości stopnia, rozwoju wystąpienia głuchoty, jej przyczyn oraz warunków dotychczasowego rozwoju jednostki. W pracy z dziećmi niesłyszącymi wyróżniamy następujące kierunki działania:

- Maksymalne rozwijanie tych sił biologicznych i zadatków, które są najmniej uszkodzone. U uczniów niesłyszących następuje przerzucenie funkcji słuchu na sprawniej działające analizatory wzroku i dotyku.
- Wzmocnienie i usprawnienie uszkodzonych sfer psychicznych lub fizycznych. U uczniów z wadą słuchu za pomocą aparatu słuchowego możemy uaktywnić resztki słuchu.
- Wyrównywanie i zastępowanie deficytów biologicznych i rozwojowych przez rozwój funkcji zastępczych. U uczniów niesłyszących jest to nauka mowy, odczytywania mowy z ust.

O. Lipkowski uważa, że najważniejszymi zasadami w procesie rewalidacji są:

- Zasada akceptacji, zgodnie, z którą dziecko z racji upośledzenia ma inne potrzeby oraz prawo do szczególnej pomocy.
- Zasada pomocy, która ma na celu aktywizację sił biologicznych, usamodzielnienie, pomoc w przezwyciężaniu trudności, ale wymaga unikania postawy nadopiekuńczej.
- Zasada indywidualizacji, która zakłada konieczność dostosowania treści kształcących, metod, środków i organizacji nauczania do możliwości indywidualnych, w celu optymalnego rozwoju jednostki.
- Zasada terapii pedagogicznej, która wspomaga działania terapeutyczne lekarza, psychologa, gdy wystąpią zaburzenia funkcjonalne.
- Zasada współpracy z rodziną, w celu pomocy rodzicom w postępowaniu z dzieckiem upośledzonym.

Głównym zadaniem rewalidacji dzieci głuchych jest wyposażenie ich w język, jako środek komunikowania się, narzędzie myślenia, zdobywania wiadomości i kształtowania osobowości. Kształtowanie umiejętności komunikowania w obszarze rewalidacji dotyczy wyposażania osób niesłyszących w konieczny materiał językowy z zakresu słownictwa,

frazologii, gramatyki i stylu. Niezmiernie ważnym zagadnieniem, związanym z kształtowaniem mowy, jest rozwijanie zdolności jej percepcji w drodze kompensacyjnej z pomocą wzroku i dotyku. To właśnie w tym obszarze rewalidacji SignWriting może wspierać działania związane z wyrównywaniem powstałych w obrębie komunikacji niedoborów. System znaków przedstawiony w podręczniku uruchamia warstwę ekspresji komunikatu poprzez jej formę zapisu i interpretacji znaku, a w dalszej konsekwencji poszerzania znanych znaczeń i pojęć. W procesie nauczania z uczniem niesłyszącym wykorzystuje się trzy grupy metod:

- Ogólne metody nauczania, stosowane we wszystkich typach szkół,
- Metody specjalne, stosowane w zależności od przedmiotu i treści nauczania.
- Metody specyficzne, jak metody rozwijania sprawności językowej, odczytywanie wypowiedzi z ust.

Metody nauczania stosowane w kształceniu uczniów z wadą słuchu różnią się od metod stosowanych w szkołach masowych tym, że ich stosowanie to równocześnie nauczanie i rewalidowanie. W kształceniu dzieci niesłyszących najczęściej stosowane są:

- Metody oparte na słowie: pogadanka, opowiadanie, opis, praca z książką.
- Metody oparte na obserwacji: pokaz, pomiar.
- Metody oparte na działaniu praktycznym: zajęcia praktyczne, metoda laboratoryjna.

O skuteczności kształcenia niesłyszących decydują nie tylko metody nauczania, lecz także jego formy organizacyjne.

Nauczanie zbiorowe – *jednostka* lekcyjna jest podstawową formą organizacyjną stosowaną w kształceniu niesłyszących. Na lekcjach uczniowie niesłyszący opanowują wiadomości i współdziałanie z ludźmi słyszącymi np. umiejętności odczytywania mowy z ust, korzystania z aparatu słuchowego.

Nauczanie indywidualne - uczeń niesłyszący realizuje zadania dla niego przeznaczone z pomocą nauczyciela. W nauczaniu indywidualnym dąży się do wyrobienia w praktyczny sposób umiejętności kompensowania słuchu za pomocą innych zmysłów.

Zadanie domowe - jest bardzo ważną formą organizacyjną w kształceniu uczniów niesłyszących. Celem zadania domowego jest utrwalenie materiału przerabianego na lekcji i wdrażanie uczniów do samodzielnej nauki. Praca domowa musi być dostosowana do możliwości indywidualnych uczniów, sprawdzona i oceniona.

Do metod nauczania mowy, które obecnie są stosowane w szkołach dla dzieci niesłyszących należą:

- Metoda ustna,
- Metoda ustno - słuchowa,
- Metoda kombinowana,
- Metoda komunikacji totalnej.

Metoda ustna - jej celem nadrzędnym jest nauka i rozwój mowy dźwiękowej. W nauce mowy dźwiękowej wychodzi się od wywołania głoski, ćwiczenie w sylabach i w znanych wyrazach. Wyklucza się stosowanie migów i gestów.

Metoda ustno - słuchowa łączy naukę mowy ustnej z wykorzystaniem resztek słuchu, przy pomocy aparatów słuchowych indywidualnych bądź stacyjnych. Metoda ta wspomagana umownymi gestami to fonogesty. " Metoda fonogestów polega na uzupełnianiu mówienia dodatkowymi ruchami ręki, które łączą się synchronicznie i harmonijnie z określonymi ruchami artykulacyjnymi i tworzą z nimi kontinuum mowy tak zróżnicowane, aby można było - patrząc na usta i na rękę - odróżniać i rozpoznawać kolejne, następujące po sobie i w czasie elementy, ściśle odpowiadające strukturze fonologicznej wyrazów "

Metoda kombinowana to system, który opiera się na nauczaniu mowy dźwiękowej z wykorzystaniem alfabetu palcowego i/lub języka migowego.

Totalna komunikacja jest to porozumiewanie się za pomocą wszystkich dostępnych środków: mowy ustnej, języka migowego, daktylografii, fonogestów, odczytywania mowy z ust, pisanie, czytanie, wykorzystywanie resztek słuchu.

Zaproponowany program do pracy z uczniem niesłyszącym i podręcznik SignWritingu stanowią ważne uzupełnienie w pracy dydaktycznej surdopedagogów. Twórcy w/w programu i publikacji uwzględnili w proponowanym materiale wszystkie ważne z punktu rozwijania umiejętności i wiedzy ucznia metody, techniki i formy pracy. W tym kontekście możemy mówić o kompleksowości prezentowanego materiału.

6.3.2 ANALIZA KOSZTÓW I KORZYŚCI (COST-BENEFIT ANALYSIS)

Analiza merytoryczna potwierdziła realizację założonych na ocenianym etapie testowania celów. Do sformułowania wniosków tego obszaru bierzemy pod uwagę tylko użyteczny czas trwania projektu. Średni horyzont czasowy dla realizacji etapu testowania kształtującego jest

zgodny z założeniami projektu i spójny z zapisami harmonogramu projektu. Ze względu na typ projektu – projekt innowacyjny testujący, przy analizie kosztów i korzyści realizacyjnych zauważyć należy, że obszar danych zawiera informacje z obszaru tzw. twardych wskaźników i miękkich. Montaż finansowy projektu polega na zidentyfikowaniu możliwych źródeł finansowania projektu oraz określeniu ich procentowego udziału. Przedmiotowa realizacja w 100% jest finansowana z dotacji w ramach Poddziałania 7.2.2 Wsparcie ekonomii społecznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Realizator angażuje w realizację swoje zasoby tak techniczne – wyposażenie sprzętowe, materiały eksploatacyjne itp. oraz kadrowe. Postęp rzeczowy i finansowy dokonywany jest zgodnie z harmonogramem, a konieczne korekty wdrażane są na podstawie systematycznie prowadzonego monitoringu, a w przypadkach procedurami wymaganymi na podstawie zgody IP. Powstające w realizacji oszczędności wykorzystywane i zagospodarowywane są zgodnie z wytycznymi dokumentacji konkursowej. Realizacja rzeczowo – finansowa należy do obszaru wskaźników twardych. Analiza dokumentów realizacyjnych potwierdza, że biorąc pod uwagę kontekst racjonalności i efektywności wydatków projektu, system wydatkowania jest zgodny z zasadą efektywnego zarządzania finansami, o której mowa w *Wytycznych w zakresie kwalifikowania wydatków w ramach PO KL*. Realizowane wydatki uwzględniają analizę cen i stawek rynkowych uwzględniając stosowanie analizy nakład – efekt. Dalsza część analizy kosztów i korzyści pozwala na zauważenie obszaru miękkiej realizacji. Dzięki podjętym przez Realizatorów działaniom udało im się rozbudować zdiagnozowaną na etapie planowania projektu diagnozę wartości dodanej. Takie kwestie jak np.: wzrost samoświadomości, wzrost poczucia własnej wartości, wzrost umiejętności komunikacyjnych w grupie testowej osób głuchych stanowią korzyści, które są trudne do oszacowania za pomocą narzędzi służących analizie twardych wskaźników kosztowych.

6.3.3 ANALIZA SWOT – RAMOWA ANALIZA

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Zaplanowany proces testowania produktu, • Faza testowania służy praktycznemu sprawdzeniu działania produktu, • w/w proces zezwala na ujawnienie słabych stron produktu, • w/w proces umożliwia wdrożenie zaplanowanych odrębnym działaniem korekt dla produktu, • Ewaluacja wewnętrzna – założenie analizy ilościowej i jakościowej, • Wyizolowana do fazy testowania grupa jest dla środowiska pod względem cech reprezentatywna, • Bezpłatne uczestnictwo w zajęciach warsztatowych, • Poszerzenie pola komunikacji osób niesłyszących, • Możliwość rozszerzenia programu nauki języka migowego o notację SW.	• Ograniczenia mentalne osób głuchych – osoby niesłyszące potrzebują więcej czasu, aby zaakceptować nowe rozwiązania, • Niski poziom rozumienia warstwy metajęzykowej komunikatu, • Zajęcia warsztatowe zaplanowano na 60 godzin bez możliwości wydłużenia – ograniczenia logistyczne projektu - założone ramy kursu/warsztatów spełniły swe założenie – uczestnicy opanowali 360 znaków w ciągu 60 godzin, gdzie przy tradycyjnych formach nauczania języka migowego osiąga się średnio wynik 300, • Nie zaplanowano testu psychometrycznego, który zmierzyłby poziom kompetencji miękkich i ich poziom zmiany w czasie trwania udziału uczestnika w projekcie – zwrócić w tym miejscu należy uwagę, że zważywszy na zaplanowane koszty projektu przeprowadzenie testu nie było możliwe – przygotowanie/opracowanie testu, jego standaryzacja i opracowanie są usługą kosztowną; Realizatorzy umożliwi poszerzony, poza ankietowym, pomiar obszaru miękkich umiejętności, dzięki przeprowadzeniu i opracowaniu opisowych ocen uczestników, które prezentują każdego uczestnika warsztatów z uwzględniając opisu pomiaru/wyniku dydaktycznego z omówieniem obserwacji postępu

	uczestnika, wskazujący na obszar obserwowanej podczas zajęć zmiany. • Nie zaplanowano systemu realizacji samodzielnie materiału przez uczestnika w przypadku jego losowej nieobecności, • Nie przewidziano omówienia np. studium przypadku trudnej sytuacji podczas zajęć – wskazówki dla prowadzącego.
MOŻLIWOŚCI	ZAGROŻENIA
• Metodycznie zaplanowany system budowania i wdrażania produktu pozwala zwiększyć możliwości dla monitoringu realizacyjnego i wykrycie zagrożeń w punktach krytycznych przedmiotowej realizacji, • Praktyczne testowanie produktu w środowisku jego przeznaczenia pozwala wyodrębnić jego słabe punkty i uruchomić system korygowania, • Zróżnicowane metody pomiarów wewnętrznych wspierają proces testowania i merytorycznych analiz, • Wyodrębniona grupa – jej rola wzrasta ze względu na wiek uczestników fazy testowania kształtującego – młodzież 15 – 19 r.ż. – wykorzystanie mentalnych predyspozycji uczestnika do zmiany schematów i szybkiego uczenia się nowych, • Bez dofinansowania w ramach dotacji UE realizacji niniejszego projektu nie byłaby możliwa, • Niwelowanie barier komunikacyjnych w środowisku osób głuchych tworzy im warunki	• W przypadku niskiej promocji produktu po zakończeniu projektu - produkt może pozostać w sferze zainteresowania niewielkiej grupy osób głuchych, • W przypadku nie rozwijania umiejętności zapisu języka migowego za pomocą znaków SW umiejętność będzie zanikać u użytkowników, • Zajęcia mogą być postrzegane, jako chwilowe – dłuższy czas zajęć, wprowadzenie np. zajęć na zasadzie konwersatorium wspierać mogłoby niwelowanie tego zagrożenia, • Analiza sfery miękkich umiejętności na podstawie wniosków z analiz jakościowych i ilościowych może charakteryzować się podwyższonym wskaźnikiem błędu analizy przy grupie poniżej 100 osób, • Brak propozycji do pracy samodzielnej uczestnika może zaburzać zasadę systematyczności i konsekwencji w działaniu, a to obniża efektywność procesu nauczania, • Pomińnięcie wskazówek i analiz okoliczności trudnych dla nauki

do pełnoprawnego poruszania się w sferze do tej pory dla nich zamkniętej – nowe możliwości rynku pracy, edukacji, tworzenia połączeń interpersonalnych itp. • Pojawia się możliwość poszerzenia oferty edukacyjnej w szkolnictwie specjalnym o nowe rozwiązania edukacyjne.	i uczenia stawia prowadzącego w sytuacji zaskoczenia wobec problemu.
--	---

Opracowanie własne

6.4 PODSUMOWANIE I REKOMENDACJE

Omawiany produkt finalny wpisuje się w podstawowe założenia dotyczące surdopedagogiki w zakresie rewalidacji osób z wadą słuchu w zakresie:

- Kompensowanie - uczenie zastępowania uszkodzonego zmysłu słuchu innymi zmysłami – dzięki włączeniu systemu notacji w SignWritingu następuje stymulacja narządu wzroku, wspomaganie mechanizmu pamięci wzrokowej, a system znaków ikonicznych dodatkowo uruchamia procesy wspomagające sferę ruchu i dotyku;
- Usprawnianie - system proponowanych w ramach programu ćwiczeń umożliwia wzmacnienie całego organizmu – wzmacnienie sfery psychofizycznej, usprawnienie motoryki precyzyjnej, usprawnienie myślenia przestrzennego, rozwijanie poprzez działanie w przestrzeni znaku myślenia mozaikowego,
- Dynamizowanie - mobilizowanie uczestników procesu testowania produktu do podejmowania różnorodnych zadań, pobudzanie do zabawy, nauki, ćwiczeń – proponowane w ramach programu metody pracy z uczniem, ćwiczenia i zadania do pracy samodzielnej, czy w zespole spełniają kryterium zróżnicowania – realizacja materiału przy zachowaniu zasad: konsekwencji, systematyczności, stopniowania trudności. Wykazano, iż proponowane założenia produktu wspierają także warstwę emocjonalną i motywacyjną jednostki - zaobserwowano budzenie się wiary we własne siły i możliwości.

Produkt finalny wypracowany i testowany w ramach projektu należy ocenić bardzo wysoko. Rekomendowane jest bardzo staranne i rzetelne przeprowadzenie procesu upowszechniania Produktu tak, by informacja o nim dotarła do jak największej liczby nauczycieli i szkół, organizacji, instytucji, mediów i osób głuchych i pracujących w otoczeniu

głuchych. Ważną kwestią jest uwypuklanie w procesie upowszechniania produktu zarówno efektów, które przynosi wykorzystanie Programu zajęć i podręcznika, ale także „czynniki sukcesu” – elementów, które przyczyniają się do osiągnięcia wspomnianych efektów, a które nie wiążą się bezpośrednio z Programem, nie są „w nim zapisane”. Wspomniane czynniki sukcesu związane są ze sposobem organizacji pracy na zajęciach a zaliczyć należy do nich:

- Wprowadzenie pracy zespołowej
- Staranne przeprowadzanie zarówno części teoretycznej – dyskusji wprowadzającej do tematu zajęć i części praktycznej – pozwala to na uzyskanie efektu synergii i rzeczywistego integrowania wiedzy posiadanej i zdobywanej w trakcie zajęć przez uczestników, możliwość stosowania teorii w praktyce i wyciąganie wniosków na podstawie wykonywanych czynności praktycznych, dzięki czemu uczestnicy mogli pozyskać większą wiedzę i bardziej ją utrwalić.

Opracowany przez Beneficjenta program nauczania i podręcznik zapisu języka migowego w SignWritingu otrzymał również pozytywne recenzje i opinie Koordynatora wojewódzkiego ds. języka migowego Kierownika Specjalistycznej Poradni Diagnostyki i Rehabilitacji Dzieci i Młodzieży z Wadą Słuchu, prekursora SW w Polsce, Lucyny Długotłęckiej, oraz pedagoga resocjalizacji i wychowawcę młodzieży niesłyszącej – informacje potwierdzone w dokumentacji Strategii projektu innowacyjnego. Przeprowadzone przez Realizatorów pomiary w ramach ewaluacji wewnętrznej potwierdziły wysoką wskaźnik zmiany w sferze uczenia się, zapamiętywania. Wzrosły umiejętności komunikacyjne uczestników i zainteresowanie możliwościami poznanej metody. Dodatkowym atutem produktu i wartości dla jego upowszechnienia jest związek z ostatnimi zmianami legislacyjnymi w odniesieniu do prawnej pozycji języka migowego. W tej sytuacji stanowić może dodatkowy element wspierania komunikacji osób niesłyszących tak we własnym środowisku, jak w otoczeniu słyszącym. Poza omówionymi wyżej cechami i wartościami produktu zauważyć należy, iż jego ostateczny kształt produktu tworzony jest w wyniku prowadzonej fazy jego testowania, wskazane zostały konieczne modyfikacje, korekty. W ramach monitoringu i pomiarów wewnętrznych pozyskano informacje tzw. „twarde” (wywiady, ankiety, sprawdziany, materiały dydaktyczne), oraz obszaru „miękkiego” (obserwacje, analizy stanów emocjonalnych, motywacyjnych uczestników).

6.4.1 DODATKOWE CZYNNIKI OCENY PRODUKTU W RAMACH EWALUACJI

Oprócz kryteriów „standardowych” podczas ewaluacji produktu zwrócono także uwagę na następujące czynniki:

ZAANGAŻOWANIE (EMPOWERMENT)	GRUP	DOCELOWYCH	W ujęciu M. Bugdol empowerment analizowany jest w czterech wymiarach: organizacyjnym, pedagogicznym, psychologicznym i socjologicznym. Analiza produktu w kontekście realizacji projektu wskazuje na podniesienie podstawowej wartości uczestników w zakresie podniesienia wskaźnika decyzyjności zasobów ludzkich. Wzrost poczucia własnej wartości zwiększa odwagę do podejmowania decyzji, a przede wszystkim rozwija umiejętność ponoszenia konsekwencji za własne wybory. Wzrost wskaźnika komunikacyjności grupy testowej pozwala mieć nadzieję na rozwija w/w kompetencji, która na rynku pracy jest niezbędna w obszarze działań i aktywności pracowniczych. I tak analizę w wyszczególnionych obszarach empowermentu można usystematyzować: • Obszar organizacyjny – rozwijanie pracy zespołowej w ramach zadań grupowych podczas ćwiczeń warsztatowych pozwolił na obserwację zachowań uczestników. Zaobserwowano wzrost kooperacji między członkami zespołu, wzrost wskaźnika integracji w podejmowaniu decyzji, usystematyzowanie możliwych do podjęcia przez siebie działań jednostki. W przypadku pracy zespołowej wskazane umiejętności pomagają w decyzyjności w obrębie dokonywanych zmian, pozwalają sytuować swoje działania w obrębie elastycznych rozwiązań, wspomagają pracę zespołową. • Obszar pedagogiczny – Wsparcie uczestników zajęć warsztatowych w zakresie podniesienia ich umiejętności komunikacyjnych, przede wszystkim w obrębie rozumienia komunikatu
--------------------------------	------	------------	---

(warstwa metajęzykowa) wspomaga ogólny rozwój jednostki przygotowując ją do działań w obszarze uczenia się permanentnego i samodzielnie podejmowanych w tym zakresie działań. W odniesieniu do działań zespołowych ważnym czynnikiem jest budowanie relacji w grupie. Zwiększony czynnik integracji grup testowych potwierdza także rozwój w tym obszarze.

- Obszar psychologiczny – wskazuje na efekty w obrębie wspomnianej już wcześniej integracji. Ważne w tym miejscu jest to, że wzrost komunikacyjności osób głuchych ma szansę na wydobycie ich z otoczenia alienacji – integracja wkracza w ich otoczenie – osoby głuche lepiej komunikując się z otoczeniem integrują się powoli ze środowiskiem osób słyszących. Etap upowszechniania wiedzy i idei produktu pozwoli na uruchomienie działań przekonujących, co do ich zasadności i ogólnospołecznej wartości.,
- Obszar socjologiczny – realizuje się od momentu przystąpienia uczestników do bezpośredniego testowania produktu w czterech wyodrębnionych grupach. Wzrost więzi wewnątrz grup powoduje rozwijanie umiejętności nawiązywania i budowania relacji w otoczeniu swoich działań, a w konsekwencji przygotowuje młodych pracowników do uczestniczenia na rynku pracy w otoczeniu kultur organizacyjnych.

Grupy docelowe zaangażowane były na każdym etapie realizacji projektu m.in.:

- w opracowanie projektu (przedstawiciele Polskiego Związku Głuchych o. Małopolski - partner projektu- przedstawiciel partnera (osoba z uszkodzonym słuchem znająca doskonale środowisko i potrzeby osób niesłyszących)),
- w realizację projektu (Polski Związek Głuchych o. Małopolski- partner projektu, przedstawiciel

	partnera (osoba z uszkodzonym słuchem znająca doskonale środowisko i potrzeby osób niesłyszących) angażuje się w realizację projektu, biuro projektu w siedzibie Zarządu Głównego PZG- łatwość dostępu dla osób niesłyszących, „znane” im środowisko, przedstawiciele PZG konsultowali założenia realizacyjne projektu, sposób powstawania produktu, recenzja produktu przedstawiona przez p. Prezes Zarządu Głównego PZG), - prowadzone były liczne konsultacje / spotkania z pracownikami Polskiego Związku Głuchych Oddział Małopolski oraz Zarząd Główny w Warszawie (w tym z osobami niesłyszącymi/ z uszkodzonym słuchem), z dyrekcjami Specjalnych Ośrodków Szkolno-Wychowawczych dla osób niesłyszących z terenu województwa mazowieckiego, z surdopedagogami, edukatorami języka migowego, ekspertami SignWriting/ Języka Migowego, przedstawicielami organizacji działających na rzecz edukacji osób niesłyszących, surdologopedą, terapeutą/ pedagogiem, nauczycielami języka migowego, rewalidatorem niesłyszących, tłumaczami języka migowego, - nauczyciele i uczniowie Specjalnych Ośrodków Szkolno-Wychowawczych dla osób niesłyszących z terenu województwa mazowieckiego brali udział w procesie przygotowawczym produktu innowacyjnego (prezentacje, fokusy), - dwie osoby, które prowadziły warsztaty testujące są osobami niesłyszącymi, - prowadzących warsztaty testujące posiadają następujące kwalifikacje: Psycholog/ surdopedagog/ wykładowca/nauczyciel języka migowego/ tłumacz języka migowego, wieloletni nauczyciel w SOSW dla Niesłyszących Pedagog specjalny/ surdopedagog/ edukator języka migowego/wykładowca- edukator, tłumacz języka migowego, wieloletni nauczyciel w SOSW dla Niesłyszących Surdopedagog/ lektor/ wykładowca języka migowego/ wieloletni nauczyciel w SOSW dla Niesłyszących - w warsztatach testujących uczestniczyli niesłyszący uczniowie (osoby niesłyszące/ z uszkodzonym słuchem) oraz nauczyciele/wychowawcy uczący w szkołach prowadzących kształcenie osób niesłyszących na
--	--

	terenie województwa mazowieckiego, część nauczycieli uczestniczących w warsztatach to również os. niesłyszące, - uzyskano wiele pozytywnych recenzji opracowanych przez przedstawicieli środowiska osób niesłyszących oraz instytucji działających na rzecz osób niesłyszących, - realizowane działania informacyjno-promocyjne również ukierunkowane były na dotarcie do grup docelowych m.in. prasa specjalistyczna dla głuchych/ niesłyszących, portale internetowe dla głuchych/ niesłyszących, TV internet dla głuchych/ niesłyszących itp.
MULTIPLIKOWALNOŚĆ (POWTARZALNOŚĆ), ŚCIŚLE POWIĄZANA Z MOŻLIWOŚCIĄ UPOWSZECHNIANIA	Konstrukcja produktu, jego założenia merytoryczne pozwalają na uruchomienie wskazanej metody w wymiarze nawet powszechnym. Ten aspekt założeń pozwala stwierdzić, że czynnik multiplikowalności został założony na etapie planowania i konstruowania produktu. Dodatkowo obligatoryjne dla projektu innowacyjnego działania upowszechniające dodatkowo wspomagać i utrwalać będą ten obszar.
DOSTĘPNOŚĆ NARZĘDZIA/USŁUGI	Dzięki dofinansowaniu ze środków UE produkt jest dostępny dla szerokiego grona odbiorców i użytkowników. Działania testujące pozwoliły nie tylko wychwycić drobne mankamenty konstrukcyjne produktu, ale przede wszystkim umożliwiły poznać metodę dwóm grupom: • uczniom, dla których metoda stanowi istotne „okno na świat” dla środowiska osób głuchych; • nauczycielom – którzy produkt mogą wykorzystywać w procesie dydaktycznym. Wskazane powyżej aspekty podnoszą znacznie wartość upowszechniania, a zatem i dostępności produktu w kontekście jego użytkowania bezpośredniego. Wyszukanie grupy dydaktycznej, która znając pozytywne wyniki procesu testowania ukształtowaną ma motywację stosowania rozwiązania. To zwiększa dostępność założeń produktu dla grup, których proces nauczania może być wspomagany wybranymi elementami produktu – elastyczność produktu zwiększa wskaźnik jego użyteczności.
JAKOŚĆ NARZĘDZIA/USŁUGI	Jakość produktu możemy określić jako bardzo zadowalającą. Niniejsze opracowanie nie wykorzystuje na etapie badawczym pomiaru

	jakości produktu metodami twardymi – wynika to z wysokich kosztów takich rozwiązań. Dodatkowo pomiary takie stosowane są głównie w obszarze technologicznych rozwiązań. Opieramy się tutaj przede wszystkim na wnioskach z analiz bezpośrednich – pomiary dydaktyczne oraz obserwacje postępów uczestników, jak również pomiary ankietowe wskazujące na subiektywne opinie uczestników. Z w/w obszarów pomiarowych uzyskano informacje, które potwierdzają: • wysoki poziom opanowania materiału merytorycznego przez uczestników – o ponad 60 więcej zapamiętanych znaków, wzrost poziomu rozumienia tekstu/komunikatu przez osobę głuchą; • elastyczność produktu – możliwość doboru treści do bieżących potrzeb procesu dydaktycznego; • wsparcie obszaru aktywnych metod nauczania rozwijających postrzeganie, zapamiętywanie i koncentrację; • wsparcie dydaktyczno-metodyczne dla prowadzących zajęcia z przykładami konkretnych sytuacji procesowych; • dwuczłonowa konstrukcja – opis produktu oraz podręcznik; Dodatkowym atutem powiązanym z zapewnieniem wysokiej jakości produktu jest ujęcie w fazie testowania możliwości dokonania w ramach założeń budżetowych korekt produktu. Wskazane aspekty uznać można za czynniki potwierdzające jakość produktu, które zostały przetestowane w procesie bezpośredniego doświadczenia.
--	--

6.5 REKOMENDACJE NA PRZYSZŁOŚĆ DOTYCZĄCE DALSZEJ KONTYNUACJI DZIAŁAŃ PROJEKTU

REKOMENDACJE DOTYCZĄCE GRUPY DOCELOWEJ .

PONIEWAŻ

Strona | 88

najbardziej praktyczne i kierunkowe wnioski dotyczące charakteru planowanych narzędzi pozyskane zostały za pomocą warsztatów oraz indywidualnych wywiadów obserwacji, dyskusji w zespołach tj. takich form, które umożliwiały bezpośrednio kontakt z przedstawicielami wyodrębnionej grupy docelowej:

DLATEGO

- Właściwym byłoby utrzymanie **STAŁEGO KONTAKTU** z przedstawicielami grupy docelowej; ważne jest, aby Partnerstwo z PZG zaowocowało dalszymi działaniami o podobnym charakterze lub, aby Partner realizował działania, które służyłyby dalszemu testowaniu i zbieraniu danych na temat metody dedykowanej osobom głuchym. PZG certyfikuje kursy języka migowego – włączenie do programu nauczania języka migowego podstaw SW stanowiłoby o dodatkowym aspekcie trwałości działań podjętych w ramach projektu.

REKOMENDACJE DOTYCZĄCE FORM KOMUNIKACJI Z OSOBAMI GŁUCHYMI

PONIEWAŻ

osoby głuche mają ewidentny problem komunikacyjny, a faza testowania na reprezentatywnej grupie wykazała, że nauka języka migowego przy wykorzystaniu formy notacji w SW zwiększa możliwości percepcyjne osób głuchych warto byłoby kontynuować działania, które utrzymałyby ideę realizowaną w ramach upowszechniania produktu:

DLATEGO

- Ciekawym rozwiązaniem byłoby stworzenie prostej zakładki na stronie internetowej PZG, gdzie podawane byłyby informacje o SW dla osób głuchych;
- Podobne działanie można podjąć w prasie specjalistycznej kierowanej do otoczenia osób głuchych

Wskazane wyżej propozycje także wzmocniłyby efekt trwałości produktu.

REKOMENDACJE DOTYCZĄCE METODY I STOSOWANYCH NARZĘDZI

PONIEWAŻ

Diagnoza pokazała, iż wykorzystywane do działań testujących – etap testowania kształtującego - metody pracy oraz narzędzia – program i podręcznik spełniły wyznaczone przedmiotową realizacją cele i uznane zostały przez przedstawicieli grupy testowej za ważne i ciekawe:

Strona | 89

DLATEGO

- Istotne jest, aby idee produktu były przypominane w środowisku osób głuchych i ich otoczenia z zaplanowaną częstotliwością np. w formie informacji w ramach różnych aktywności podejmowanych przez organizacje wspierające osoby głuche poza ich środowisko,
- Ze względu na uniwersalny charakter produktu po zakończeniu realizacji projektu można produkt wykorzystać przy wspomaganiu nauczania języka migowego również innych grup, będących otoczeniem osób niesłyszących tj. np. pracownicy administracji, pracownicy socjalni, pracownicy służb medycznych, studenci różnych kierunków, lekarze, prawnicy itp.

PONIEWAŻ

Produkt został dostosowany do polskiego odbiorcy i testowany jest na gruncie polskim może warto ograniczyć anglojęzyczne nazewnictwo, które dodatkowo stwarza dla osób głuchych barierę

DLATEGO

Stosowanie polskiego określenia dla SW , jako SW - pismo migowe.

REKOMENDACJE DOTYCZĄCE PRODUKTU

PONIEWAŻ

Strona | 90

Aktywne metody pracy z grupą przyniosły większe efekty niż forma podawcza, aby zwiększyć atrakcyjność podręcznika i jednocześnie zwiększyć szanse uczestnika, który z przyczyn losowych musiał opuścić zajęcia warto może w przyszłości pomyśleć o urozmaiceniu jego zakresu:

DLATEGO

- Ważnym i ciekawym uzupełnieniem byłaby wersja podręcznika w wersji pliku video.

Rekomendacje po realizacji projektu stanowią wskazanie możliwych działań przyszłych we wskazanym obszarze. Wskazują także na ważny aspekt realizacyjny tzn. podkreślenie trwałości projektu we wskazanych powyżej obszarach

Bibliografia:

- Bouvet, D: Mowa dziecka. Wychowanie dwujęzyczne dziecka niesłyszącego. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1996 Tłum. R. Gałkowski,
- Kupisiewicz Cz.: Podstawy dydaktyki ogólnej. Warszawa 1978,
- Lane H.: Maska dobroczynności. Deprecjacja w społeczności głuchych, tłum. T.Gałkowski, J. Kobosko, Warszawa 1966.
- Mietzel G.: Psychologia kształcenia, GWP 2005,
- Nowak W. : Odzwierciedlenie zasad nauczania w podręcznikach geometrycznych XX wieku. Poznań 1972,
- Nygaard L.: System gestów wspomagających porozumiewanie się (SIS). Materiały z konferencji Pomoc dziecku niepełnosprawnemu – wspomagające i alternatywne metody porozumiewania, Kwidzyn 1998,
- Skrzypczak: Miejsce podręcznika we współczesnej szkole. „Edukacja Medialna” 1996 nr 1 J.
- Skrzypczak: Konstruowanie i ocena podręczników (podstawowe problemy metodologiczne). Poznań - Radom 1996,
- Świdziński, M. : „Jak Głusi przyswajają język: o językach migowych i miganych”. [W:] Język migowy we współczesnym szkolnictwie na świecie i w Polsce”. Red. I. Grzesiak. Wydawnictwo Stanisław Sumowski. Malbork 2007,
- Świdziński, M.: "Języki migowe". [W:] Podstawy neurologopedii. Red. T. Gałkowski, E. Szelaąg, G. Jastrzębowska. Opole 2005,
- Warrick A.: Porozumiewanie się bez słów. Komunikacja wspomagająca i alternatywna na świecie. Stowarzyszenie na Rzecz Propagowania Wspomagających Metod Porozumiewania się Mówić bez słów, Warszawa 1999,
- Integracja niepełnosprawnych w społeczeństwie, (w:) Pedagogika specjalna w Polsce, (red.) U. Eckert, K. Poznański, Warszawa 1992,
- Komisja Europejska "Guide to Cost-Benefit Analysis of Major Projects in the context of EC Regional Policy", DGXVI, Series Evaluation and Documents, N° 3, czerwiec 1997,
- Świat ciszy – IX/2004,
- Studia nad kompetencją językową i komunikacją niesłyszących. Redakcja naukowa: M. Świdziński i T. Gałkowski. Zakład Graficzny Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2005,

LISTA KRYTERIÓW OCENY PROGRAMU NAUCZANIA PROJEKTU „PI ZAPISAĆ CISZĘ”

Lp.	Kryteria	Punkty (Tak lub Nie) */
Ocena merytoryczna i metodyczna (dydaktyczna)		
1.	Zgodność programu z Ustawą o języku migowym i innych środkach komunikowania się, która weszła w życie 1 kwietnia 2012 r.,	TAK
2.	Zgodność struktury programu nauczania	TAK
3.	Trafność podziału programu na jednostki tematyczne zajęć	TAK
4.	Poprawność sporządzenia dydaktycznej ścieżki realizacji programu nauczania	TAK
5.	Poprawność opracowania planu nauczania	TAK
6.	Poprawność sformułowania celów kształcenia (pod względem merytorycznym, metodycznym i językowym)	TAK ①
7.	Poprawność zapisu szczegółowych celów kształcenia w poszczególnych jednostkach modułowych	TAK
8.	Poprawność sporządzenia wykazu i schematu układu jednostek lekcyjnych/modułowych	TAK
9.	Dobór literatury (wartość merytoryczna, przydatność oraz aktualność)	TAK
10.	Dobór materiału nauczania (poprawność merytoryczna, aktualność i zakres)	TAK
11.	Spójność materiału nauczania z założonymi celami	TAK
12.	Dobór i poprawność zapisu ćwiczeń	TAK
13.	Dobór środków dydaktycznych	TAK ②
14.	Poprawność zapisu wskazań metodycznych dotyczących realizacji programu poszczególnych jednostek lekcyjnych modułowych (sposób realizacji treści szczególnie trudnych, miejsca i warunki	TAK ③

	realizacji, metody nauczania, formy pracy uczniów)	
15.	Dobór proponowanych metod sprawdzania i oceniania osiągnięć edukacyjnych ucznia	TAK
16.	Metody ewaluacji programu	NIE
17.	Materiał dydaktyczny i metodyczny skonstruowany zgodnie z zasadą równości płci	TAK
Łączna liczba punktów		16

Oznaczenie:

*** / Nie – kryterium nie jest spełnione, tak – kryterium spełnione bez zastrzeżeń – 1 punkt**

① - uwagi w omówieniu arkusza

② - j.w.

③ - j.w.

KOREKTA MATERIAŁU NAUCZANIA ZOSTAŁA DOKONANA W TRAKCIE PROWADZENIA ZAJĘĆ W CZTERECH GRUPACH WARSZTATOWYCH W SPECJALNYCH OŚRODKACH SZKOLNO-WYCHOWAWCZYCH DLA NIESŁYSZĄCYCH Z WARSZAWY I RADOMIA W TERMINIE OD MAJA 2013 DO CZERWCA 2013

Na podstawie korekty opracowanej przez zespół

Rozdział II

Edukacja Niesłyszących

Lekcja : 2.2 –brak zdjęcia E.D. FAY

Lekcja : 2.3 – opis hasła „ Polski Język Migowy „ –wers trzeci zmiana tekstu „ mowa ciała: położenie tułowia i głowy(odchylenia, zwroty)oraz mimika (wyraz twarzy) na „ **przestrzeń oraz ekspresja twarzy**”

Lekcja : 2.5 zmiana tekstu w tabeli PJM : druga rubryka: „**posiada gramatykę wizualno-przestrzenną**”

-Szósta rubryka skreślony wers: ” z pominięciem przymiotników, spójników, partykuł.”

Rozdział IV

Nauczanie języka migowego poprzez zapis SignWriting

Lekcja : 4.3.1 hasło „ język polski „ w opisie znaku zmiana słowa: wierzchem na **wnętrze**

Lekcja : 4.3.2 w zadaniu poprawa zapisu zdań w PJM :

- A: [TY JĘZYK ZNAĆ ILE?]

-B:[JA JĘZYK TRZY: ANGIELSKI NIEMIECKI ROSYJSKI. TY ILE?]

-A:[JĘZYK MIGOWY]

Lekcja : 4.3.4 . w zadaniu poprawa zapisu zdań w PJM :

Zdanie 1) [TY UCZYĆ LUBIĆ]

Zdanie 7)[INNA OSOBA WZÓR CIEBIE BĘDZIE]

Lekcja : 4.3.5. w zadaniu poprawa zapisu zdań w PJM :

Zdanie7) [TY JĘZYK MIGOWY BIEGLE]

Lekcja : 4.3.6. poprawa w znakach migowych przedstawionych na fotografiach

DRAMAT – zmiana kolejności zdjęć

TRAGEDIA – zmiana kolejności zdjęć

Lekcja : 4.4.1. w zadaniu poprawa zapisu zdań w PJM :

Zdanie 10) [TATA MÓJ PRACA SĘDZIA]

Lekcja : 4.4.4. zmiana w opisie znaku „ fotograf” (**fotografia** –prawa ręka w „c” kantem do przodu na wysokości głowy po prawej stronie dwukrotnie wykonuje zgięcie palcami.”)

- w zadaniu poprawa zapisu zdań w PJM:

Zdanie 1) [BRAT MÓJ PRACA FOTOGRAF]

Zdanie 6) [PRACA BANKOWIEC ODPOWIEDZIALNY]

Zdanie 7) [MIASTO NASZ TYLKO MECHANIK JEDEN]

Zdanie 8) literówka – **jechać**

Lekcja : 4.4.6. w zadaniu poprawa zapisu zdań w PJM:

Zdanie 4) [ELEMENT JEDEN KONSTRUKCJI BRAK]

Lekcja : 4.5.1 poprawa w opisie znaku „Mcdonald” – literówka –**wykonuje**

Lekcja : 4.5.2. w zadaniu poprawa zapisu zdań w PJM:

Zdanie 1) [JA OBIAD ŚNIADANIE LUBIĆ]

Zadanie 4) [TY SOBOTA IMPREZA IŚĆ]

Zadanie 5) [BALON ZIELONY BIAŁY]

Lekcja : 4.5.3.

Poprawa zapisu SignWriting w znaku migowym „COCA-COLA”

Lekcja : 4.5.6. w zadaniu poprawa zapisu zdań w PJM:

Zdanie 4) literówka w słowie „**wino**”

Zdanie 6) [DZIŚ JADŁOSPIS JAK WYGLĄDA?]

Zdanie 7) [JA PROSZĘ TALERZ CZYSTY PODAĆ MI]

Lekcja : 4.5.7.

Poprawa zapisu SW znaku migowego „KAWA”

W zadaniu poprawa zapisu zdania w PJM :

Zdanie 1) [TY CO ROBIĆ]

Zdanie 3) [TY ZUPA GOTOWAĆ POTRZEBOWAĆ]

Zadanie 8) [TAK PROSIĆ KAWA MLEKO]

Lekcja : 4.5.8. poprawa w opisie znaków migowych :

owoce (prawa ręka w układzie „a” kantem w dół wykonuje ruch do tyłu ocierając się o prawy policzek)

Jabłko (znak migowy „jabłko „ wykonujemy tak samo jak „owoc” tylko ręka kantem do przodu,i wykonuje ruch w dół)

Lekcja : 4.8.3. w zadaniu poprawa zapisu zdań w PJM:

Zdanie 3) [TOMEK PRACA WYPOWIEDZIEĆ OTRZYMAŁ BYŁO]